

34777

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SİT ALANINI KORUMA POLİTİKASI İÇİN
BİR MODEL DENEMESİ. ÖRNEKLEME: ODUNPAZARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı Ali ULU

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 Haziran 1994
Tezin Savunulduğu Tarih : 27 Haziran 1994

Tez Danışmanı : Prof. Hande SUHER
Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Hale ÇIRACI
Doç. Dr. Sema KUBAT

HAZİRAN-1994

E.Ü. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Taşınmaz kültür mirası varlıklarına sahip olmak açısından dünyanın en zengin bölgesi sayılan Anadolu'da koruma bilinci ve çabalarımızın ne düzeyde olduğunun irdelenmesinde zorunluluk bulunmaktadır. Bu bilinç ve çabalarda geçmişte hangi noktadaydık ve bugün hangi noktadayız?[1, s.5]

Tez kapsamında amaç, koruma bilincinin ülkemizde geçmişteki ve günümüzdeki düzeyini, yasal çerçevesini ve koruma kavramını, kapsamının tanımlarının incelenerek Eskişehir-Odunpazarı kentsel sit alanında koruma politikası için bir model denemesi ve bu yönde koruma çalışmalarına yardımcı olmaktır.

Tez hazırlanması sürecinde beni yönlendiren hocam sayın Prof.Hande SUHER'e, bu konuda yayınlara ulaşabilmemi sağlayan tüm hocalarıma, çeşitli bakanlıkların genel müdürlüklerine, teşviklerinden ötürü eşime, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerini sunarım.

Haziran, 1994

Ali ULU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2. TARİHİ KENT DOKULARINDA KORUMA KAVRAMI, KAPSAMI, KORUMA EYLEM TÜRLERİ VE İLKELERİ	4
2.1. KORUMA KAVRAMI VE KAPSAMI	4
2.2. KORUMA EYLEM TÜRLERİ VE İLKELERİ	6
2.2.1. Korunacak Değerleri Özgün Niteliğinde Olduğu Gibi Saklama (Protection)	7
2.2.2. Korunacak Değerleri Restore Ederek Koruma (Resoration)	8
2.2.3. Korunacak Değerleri Çağdaş Koşullara Uyarlayarak Koruma (Modernization)	9
2.2.4. Korunacak Değerlerin Kaybolması veya Kaybolma Olasılığına Karşın Aslına Uygun Olarak Yeniden Yapılması Yoluyla Yaşatılması (Reconstruction, Reconstitution, Reproduction)	10
2.2.5. Çevresel Karakterlerin Ölçü, Oran, Malzeme, Renk, vb. Unsurlarının Belirlenmesi ve Denetlenmesi (Rebuilding, Redesign)	11

BÖLÜM 3. KENTSEL KORUMADA YASAL ÇERÇEVE VE	
KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA UYGULAMASI	
YAPAN KURULUŞLARIN GÖREV VE YETKİLERİ	12
3.1. KENTSEL KORUMADA YASAL ÇERÇEVE	12
3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	12
3.1.11. I. Asar-ı Atika Nizamnamesi	13
3.1.12. II. Asar-ı Atika Nizamnamesi	13
3.1.13. III. Asar-ı Atika Nizamnamesi	13
3.1.14. IV. Asar-ı Atika Nizamnamesi	14
3.1.2. Cumhuriyet Dönemi	15
3.1.2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki	
Koruma Çalışmaları	15
3.1.2.2. Hızlı Kentleşme Sonucu Oluşan	
Koruma Çalışmaları	16
3.1.2.3. 1960'lardan Sonraki (Planlı Dönemler)	
Koruma Çalışmaları	17
3.1.2.3.1. I. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1963-1968)	18
3.2.1.3.2. II. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1968-1972)	18
3.2.1.3.3. III. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1973-1977)	20
3.2.1.3.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1979-1983)	21
3.2.1.3.5. V. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1985-1989)	24
3.2.1.3.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma	
Planı Döneminde	
(1990-1994)	26

3.2. KÜLTÜR VARLIKLARI KORUMA	
UYGULAMASI YAPAN KURULUŞLARIN	
GÖREV VE YETKİLERİ	27
3.2.1. Koruma ile İlgili	
Kamu Kurumları	28
3.2.1.1. Kültür Bakanlığı	28
3.2.1.2. Bayındırlık İmar ve İskan Bakanlığı	28
3.2.1.2.1. Planlama ve İmar	
Müdürlüğü	29
3.2.1.2.2. İller Bankası Genel	
Müdürlüğü	29
3.2.1.2.3. Karayolları Genel	
Müdürlüğü	29
3.2.1.2.4. Devlet Su İşleri Genel	
Müdürlüğü	30
3.2.1.3. Turizm Bakanlığı	30
3.2.1.4. Orman Bakanlığı	30
3.2.1.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü	31
3.2.1.6. Milli Saraylar Genel Müdürlüğü	31
3.2.1.7. Belediyeler	31
3.2.1.8. Valilikler (Özel İdare)	32
3.2.1.9. Çevre Bakanlığı	32
3.2.1.10. Milli Savunma Bakanlığı	33
3.2.1.11. Maliye Bakanlığı	33
3.2.1.12. Devlet Planlama Teşkilatı	33
3.2.1.13. Eğitim Kuruluşları	33
3.2.1.14. Meslek Odaları	34
3 2.2. Koruma ile İlgili	
Özel Kuruluşlar	34
3.3. KÜLTÜR VARLIKLARI KORUMA	
UYGULAMASINDA MALİ OLANAKLAR	35
3.3.1. Emlak Vergisi İndirimi	35

3.3.2.Özel Hukuka Tabi Gerçek ve Tüzel	
Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması	
Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının	
Onarımına Katkı Fonu	35
3.3.3.Eski Eserin Turizm Amaçlı Kullanımına	
Yönelik Turizm Geliştirme Fonu	35
3.3.4.Eski Eserin Kamulaştırılması ve	
Destekleyici Takas Kurah	36

BÖLÜM 4. ESKİŞEHİR-ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI

UYGULAMA ÇALIŞMASI VE

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	38
------------------------------------	----

4.1. ESKİŞEHİR KENTİNİN KONUMU	38
--------------------------------------	----

4.2. ESKİŞEHİR'İN TARİHSEL VE FİZİKİ	
GELİŞİMİ	38

4.3. ODUNPAZARI KENTSEL SİT	
ALANININ TANITIMI	39

4.4. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI	
İÇİNDEKİ BİNALARIN ÖZELLİKLERİ	44

4.4.1. Binaların İşlevleri	44
----------------------------------	----

4.4.2. Binaların Yapıları, Cepheleri ve Plan	
Tipleri Yönünde Saptamalar	47

4.5. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANINDA	
İMGESEL DEĞERLER VE SOKAKLAR	48

4.6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ODUNPAZARI	
KENTSEL SİT ALANINDA	

KORUMA EYLEMLERİ	50
------------------------	----

4.7. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANINI	
KORUMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR	54

4.7.1. Mülkiyet	54
-----------------------	----

4.7.2 Ulaşım	56
--------------------	----

4.7.3. Altyapı	57
----------------------	----

4.8. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI	
SOSYAL ANKET BULGULARININ	
DEĞERLENDİRİLMESİ	57
4.8.1.Denek'in Kimliğine Yönelik	
Bulguların Değerlendirilmesi	58
4.8.2.Denek'in Konutuna Yönelik	
Bulguların Değerlendirilmesi	60
4.8.3.Odunpazarı Sit Alanını Korumaya	
Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi	65
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKLAR	78
EKLER	83
ÖZGEÇMİŞ	96

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Anadolu Türk kentlerinin geçmiş dönemlerden günümüze kadar korumada geçirmiş olduğu süreç içerisinde evrimini, kimliğini, kişiliğini Odunpazarı Kentsel Sit Alanı örneğinde inceleyerek kentsel koruma konusunda gerekli politikaların oluşturulmasına yardımcı olmaktır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konunun seçilme nedeni, amaç, kapsam ve çalışmada izlenen yol açıklanmıştır.

İkinci bölümde, koruma kavramı ve kapsamı hakkında kavramsal açıklamalar ve tanımlamalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, kentsel korumanın yasal çerçevesi ve koruma uygulaması yapan kuruluşların görev ve yetkilerinin yanı sıra mali olanaklar belirlenmiştir.

Dördüncü bölümde, kentsel sit alanı tespit edilmiş olan Odunpazarı yerleşim bölgesi incelenmiş ve burada gerçekleştirilebilecek koruma politikaları için özgün araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Beşinci ve son bölüm, ilk üç bölümde yer alan bilgilerin ışığında kentsel koruma önerilerinin oluşturulduğu sonuç bölümüdür.

SUMMARY

THE DEVELOPMENT OF MODEL FOR THE CONSERVATION POLICY ON THE HISTORIC SITES. Sample: ODUNPAZARI

The aim of this study is to examine and develop a model for the conservation policy on the historic sites within urban areas. Example of historic site is Odunpazarı in Eskişehir.

As such this study is not attempt to search for solution to problems of urban conservation but rather it seeks to examine and define the meaning of the concept and scope of preservation and conservation, and to investigate the evolution of the approach to historical preservation and the present stage reached in Turkey.

In our country, every historical sites has problems and characteristics of its own. Each site has different historical background, geographical condition, socio-economical structure and conservation problems resulted from these problems and characteristics. therefore a case study on a historical site would not include all the problems and characteristics of all the historical sites in genaral. The only common point among all the historical sites is the fact that they are in a spontaneous development without the state intervention. In these sense, the purpose is to observe a conservation process which is tried to realize with restrictive regulations in a slected case.

The research has been done in five steps:

Chapter 1 is the explation of general purpose. The basic aim of this study is to develop new policies for the conservation of the historical environment and to design a model which is multifaced in terms of legal, administrative and planning dimensions. Scope of the study is limited to immovable cultural heritage. as the proposed model in volues the development of policies at the scale of Odunpazarı settlement, the approaches pertaining to these areas are gien in general terms.

The conservation of the natural and historical environment is a whole. But, as there is not a general policy of conservation in Turkey and a result of the haphazard nature of the documentation activities, the conservation efforts reflect themself in construction bans and implementation controls.

Chapter 2 is the definition of the values to be preserved, the concept of urban conservation and preservation which varies according to characteristics. i.e. protection, restoration, modernization, reconstruction, reconstitution, reproduction, replication and conservation of the character of the environment by specifying and enforcing the module, the scale, the building materials of new developments. The object being conserved may be defined as buildings, sites on or under the ground or water or any other object having historical, scientific, cultural, religious artistic significance. But this study is limited in scope to properties and buildings and building parts of architectural significance.

Chapter 3 is discussion of the beginning and evolution of the approach to conservation and from the ottoman period up until the modern times. The aim of the chapter is to describe the policies of the conservation in our country.

The approach to conservation and preservation during the times of ottoman had been based on moslem canonical jurisprudence rules and decrees.

During the second part of the 19th Century first legislation on conservation of historical building, parts, monuments and environments ranges from the historical to urban scales. After that, the planning and implimentation of the conservation of historical sites in Turkey is studied in this chapter. In Turkey, various formal and informal institutions responsible for various aspects of urban conservation. Some of these institutions are;

- Ministry of Culture (General Directorate of the Historical Monuments and Museums of the Ministry of Culture)
- Ministry of Reconstruction and Resettlement
- Ministry of Tourism and Information
- Ministry of forestry
- General Directorate of Foundations
- General Directorate of National Palace
- Municipalities
- Province
- Ministry of Environment
- General Directorate of National Irrigation Works
- Ministry of National Defense
- Ministry of Foundations
- Council of National Planning
- Professional Association
- In addition to all of these, there are some informal institutions which are related with the environment conservation and policies.

Although the legal aspect of conservation planning exhibit variations from country to country it is observed that the common aspect is that the conservation laws comprise a framework for the activity and leave the actual implementation to specific regulations. In the laws where the institutional framework is also specified, the relations between the local and central government are also described in detail. In Turkey, there is the zoning Law Numbered 3194 that includes conservation planning and law for the Conservation of Cultural and Natural Property, Numbered 2863 and 3386 which include the specification of the organizational structure that is responsible for the determination and conservation of cultural and historical property. In this sense, another aim is to research the financial policy for conservation in the country. In our country provisions for the economic aspect of conservation are also covered. The specific funds for the financing of such activities final out. The private sector and house owners supported financially by means of loans with low interest rates.

Chapter 4 is evaluation the conservation process in Eskişehir-Odunpazarı historical site in the light of the scope research.

The reasons why Odunpazarı was selected as the case are as follows; the destruction of historical values was not wide spread, the conservation potential of the settlement should also be taken into consideration. This historic site had not been researched sufficiently until up today. Occupants seek to conserve and protect their environment without changing characters. The survey has been done in two steps.

1) The first study done for getting information about the conditions of the registered buildings is observing 144 buildings externally. The aim of this study as a pre-observation is to prepare a basis for a detailed study and to give some idea about the scope and nature of the problem.

2) Applying questionnaires to the dwellers (226 household) is the second step of the surveys (January 1994).

The questionnaire have been grouped in to three section (See Ek B).

The first section questionnaires were about dweller identity. The questions gave us informations such as, sex, age, education, job, wages, household, birth place, etc.

The second type questionnaires were about buildings and environment.

The third type questionnaires were about the conservation of historical site the questions have been directed to the considerations about conservation and future use of the houses. The aim is not only to use the information got from the questionnaires in the analysis of "spontaneous conservation" in Odunpazarı but also to use them in producing some decisions about future and in introducing proposals for a more efficient conservation of these buildings and environment.

In Odunpazarı historical site, 226 occupants have been questionaired. In all site, there have been 144 & official registered buildings, 62 of them hav only been questionaired.

Chapter 5 is the conclusion and proposition of relavance of the conservation and preservation decisions. In this chapter specific information was obtained trough a questionnaire from households who have been living in such preservation and conservation areas. Ministry of culture in Turkey are infact responsible for decision making but also, the municipalities are actual responsible for implementing of urban conservation. But, the municipalities lack the essential tools, resources and policies and they are faced with giave problems of urban development.

The conservation, preservation, modernization and restoration in historical sites must be considered on planning, organizations, programs, regulations, legislations, financial source, personnels and technique substructure as they are being implimented.

In Eskişehir-Odunpazarı historical site, the basic principles for the effective conservation are examed into 3 groups such as zone scale, zone and building scale, and building scale.

Historic houses are values which can not be created again once they are demolished. Also they are important housing stock and cultural heritage for a country which has restricted resources like Turkey. For these ressons, historic houses must be conserved in an efficient way.

There is a need for a new approach in which the costs of conservation are redistributed among the various groups in society. Also, in that approach, the government must intervene effectively, because with only owners' in clination and abilities, conservation is generally impossible or deviated. In this respect, the government will provide and support to the owners of the traditional houses as follows;

- by providing technical aid
- by providing financial aid
- by rehabilitating the historic sites.

Technical aid contains providing material, technical staff, planning and control in conservation works. These aids can be provided by an authorized group in local governments.

Financial aid contains some credits opportunities. The regulation named "Özel ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eserlerin Onarımı İçin Yapılacak Ayni-Nakdi Yardım" must be adopted and the fund must be given to the owners.

This type of studies must be made for other historic towns of Turkey, having different characteristics of demand, as well as different types of structures to be preserved. Because, conservation and preservation decision in Turkey have not reached a stage for effective implementation. Only then we may have sufficient knowledge to advance general conclusion and policies for the conservation planning in Turkey.



BÖLÜM 1. GİRİŞ

Her tarihi kentin bir kimliği ve kişiliği olmasına rağmen, ülkemizde bugüne kadar tarihsel ve kültürel mirasın sürdürülmesinin, bilinçli, kararlı bir yaşam biçimi olduğu tam anlamıyla anlaşılmamıştır. Çağdaş yaşam biçimi tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, tanıtılması, ayrıca dünyadaki tüm gelişmeleri günü gününe izlemeyi, çağdaş iletişim araçlarını sonuna kadar kullanabilmeyi de gerektirir.

Geçmişle gelecek arasında kurulacak bağda son derece yoğun ve derinlik girdilerinin bulunacağı kesindir. Bu bağların kurulması çağdaş ve yeni yöntemlerle yapılmazsa, ülkenin kültür mirası yoğun bir biçimde kullanılamaz, gelecek için bu değerler bize yol göstermez ve kültürel kimliğimizi açıklamamıza yardımcı olamaz. Bilinçsiz ve yanlış yöntemlerle, kurulması gereken, sağlıklı bir gelecek yıkılabilir ve yenilik, değişiklik adına bir karmaşa yaratılabilir. Onun içindir ki, gerçekçi yaklaşımlar için “Doğal Çevre ve Tarihsel Çevre”nin korunması bir bütün olarak değerlendirilmelidir. [1, s.5]

Ülkemiz, zengin doğal çevresi, binlerce yıldan beri oluşan köklü değerleri, çok yönlü girdileri barındırmaktadır. Doğudan, batıdan, her yönden, tarihin her döneminden değişik kültürler akıp gelmiş, bunlar Anadolu’da yeni sentezler oluşturmuş, büyük bir çeşitlilik, zenginlik yaratmıştır.[2,s.1] Dolayısıyla böylesi tarihsel ve kültürel mirasın, zengin doğal çevrede bütünlük içinde korunması kaçınılmazdır.

Tüm bu zenginliklerde, tüm dünyada uygulanmakta olan son derece gelişmiş koruma yöntemleri her zaman doğru ve kesin sonuç vermeyebilir. Bu bakımdan, korumada tarihsel ve kültürel duyarlılığın yetmediği, kentsel yaşamın devamlılığını sağlayacak ekonomik ve sosyal süreçleri de kapsamı gerektiği açıktır.

Bunun için de kentsel sit alanlarında kültür varlıklarının kimliklerini kaybetmeden, günümüzde kullanımlarının devamı için korumada uygun ve doğru sonuca götüren politikalar üretilmelidir. Özellikle ülke çapında, devamlılığı olan bir politikaya ihtiyaç olduğu açıktır. Bunun yanında korumanın bir hükümet sorunu değil, bir ülke sorunu olduğu tüm ilgililer tarafından kabul edilmelidir [3,s.254] “Neyi, Kim İçin, Kim” koruyacak sorularına verilecek net cevaplar etkili koruma politikasını da beraberinde getirecek ve sürekliliği olan bir devlet politikasının oluşmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada Anadolu Türk Kentinin geçmiş dönemlerden günümüze kadar geçirmiş olduğu süreç içerisinde evrimini, kimliğini, kişiliğini ODUNPAZARI kentsel sit alanı örneğinde inceleyerek kentsel korunma konusunda gerekli politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Ülkemizde her tarihi kent kendine özgün kişiliğe, kimliğe ve koruma sorunlarına sahip olduğu gibi, birbirlerinden tarihi geçmişlerine, coğrafi konumlarına, sosyo-ekonomik yapılarına ve özgün karakteristik yapılarına göre de farklılaşırlar. Onun içindir ki, kentsel sit alanı çalışması olan Eskişehir-Odunpazarı örnekleminde ortaya çıkan bütün problemler ve karakterler genellenemez. Ancak bazı temel problemlerin tüm tarihi yerleşim alanlarında ortak olarak bulunduğu söylenebilir.

Kentsel Koruma Alanları içerisinde korumanın doğru metodlarla yapılmasını sağlamak için bir model geliştirilebilir. Ancak korumada en önemli sorunlardan birisi olan gelişmenin (günümüz koşullarındaki konut ve yaşam tarzı) sonucu olarak neyin korunacağına veya neyin yıkılacağına karar vermesidir. Şu gerçektir ki, tutucu korumacılık anlayışı gerçekçilikten çok uzak olup beraberinde istenmeyen ve plansız gelişmeyi getirecektir. [4,s.14-16]

Bu çalışmada, kentsel sit olan ODUNPAZARI yerleşim alanının kentsel sürekliliğinin devamı için hem kullanım, hem de değişim değerlerinin artırılabilmesi ve bunları sağlamak için de gerçekçi uygulanabilir modelin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehir Planlaması Programı kapsamında geliştirilen bu yüksek lisans tez çalışması, tezin amacını açıklayan bu 1. bölümü takiben; 2.Bölümde, konuya temel bir yaklaşım getirilmesi amacıyla, kavramsal açıklamalar ve tanımlara yer verilmiştir. 3. Bölümde ise yasal çerçeve, tarihsel gelişim içinde alınan kararların incelenmesiyle birlikte yetkili organlar ve mali olanaklar ele alınmıştır. 4. Bölümde ise çalışmanın Odunpazarı kentsel sit alanı üzerinde yapılan özgün alansal çalışmaları içermektedir. Bu bölümde ele alınan Eskişehir-Odunpazarı kentsel sit alanının korunmasında etkin bir politika geliştirilmesi amacı ile yapılan araştırmalar 5 aşamalı bir çalışma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşama, alanın yer seçimidir. Söz konusu alan kent içindeki konumu itibarıyla kent merkezine yakınlığı gelecekte kent merkezinin uzantısı olabilecek konumdadır. Ayrıca, yer seçiminde Türkiye’de yapılan koruma amaçlı araştırmalarda Eskişehir-Odunpazarı kentsel sit alanının planlama ve politika açısından yeterince incelenmemesi yanısıra son yıllara kadar fiziksel bozulmaya uğramaması etkin olmuştur.

İkinci aşamada ise, konu ile ilgili kaynak yayın taraması yapılarak gerekli bilgi birikimi sağlanmasıdır. Diğer aşamada ise, bölgede uygulanabilecek politikaların oluşturulabilmesi için genel kavramlar ve olanaklar üzerinde genel değerlendirmelerdir. Dördüncü aşamada ise, Odunpazarı kentsel sit alanının fiziksel ve sosyal yapısı ile birlikte, 144 adet tescilli konut ve diğer önemli yapıların sit alanı içerisindeki dağılımları incelenmesidir. Bu alan çalışmalarında 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar üzerinde çalışmalar yapılmasıdır. Ayrıca alanda korumaya yönelik rastlantısal, sistematik bir uygulama yöntemi ile sosyal anket uygulanarak alan içindeki yerleşik sakinlerin sosyal durumları ve talepleri ortaya çıkartılmasıdır.

Son aşama ise; tüm bu elde edilen verilerin ışığı altında ortaya çıkan sonuçla birlikte Odunpazarı kentsel sit alanının sürekliliğinin ve etkinliğinin sağlanabilmesi amacıyla elde edilen bulguların değerlendirilmesidir.

5. Bölümde ise ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümde yer verilen bilgilere dayanarak alanın korunmasına yönelik politikaların saptandığı sonuç bölümüdür.

BÖLÜM 2. TARİHİ KENT DOKULARINDA KORUMA KAVRAMI, KAPSAMI, KORUMA EYLEM TÜRLERİ VE İLKELERİ

2.1. KORUMA KAVRAMI VE KAPSAMI

Yıllar boyunca toplumlarda yaratılan bütün ve manevi değerler bir kültürel miras olarak kabul edilirse, kısaca bunun gelecek kuşaklara iletme olayını koruma olarak adlandırabiliriz. Diğer yandan yasalara göre “Koruma ve Korunma”; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise; muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir [5].

Koruma kavramı uygulandığı varlığa ve amacına göre çeşitlilik göstermektedir. Koruma:

- * geçmişin hatırd tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması,
- * insanlığın yararlanması için kaynakların güvence altına alınması,
- * sanat eserlerinin güvence altına alınması,
- * içinde bulunan çevrenin (durumun) istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması,
- * sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi,
- * kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi türlerinde olabilir [6,s.5].

Korumacılık hareketlerinin çıkış noktası olan bu temel kavramlar, toplumların kültürel ve tarihi değerlerini bilinçli olarak sahiplenmeleri konusunda yol gösterici olmuştur. Özellikle sanayi devriminin beraberinde oluşturduğu hızlı kentleşme ve nüfus yoğunluğu, kentlerde bulunan mevcut dokular üzerindeki tahribatı hızlandırdığından dolayı uzmanlar korumacılık kavramı üzerinde iş birliği başlatmıştır [7,s.1].

Anıtların korunması ile ilgili ilk önemli kararlar VI. Uluslararası Mimarlar Kongresi'nde (Madrid, 1904) alınmıştır. Bunu restorasyon kuramları tarihinde önemli yer tutan Atina Konferansı (21-30 Ekim 1931) ve aynı yıl İtalya'da kabul edilen "Carta Del Restauro" izler. 1933 Atina Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi-Atina Antlaşması ve 1964 Venedik II. Uluslararası Tarihsel Anıtların Mimar ve Teknisyenleri Kongresi (Venedik Tüzüğü) koruma kavramının belirlenmesinde önemli aşamaları oluşturmuşlardır. Daha sonra, Kasım 1969 tarihinde Belçika-Brüksel'de yapılan ve ilgili bakanların katıldığı toplantıda koruma alanındaki çalışmaları sürdürmek üzere ilgili uzmanlardan oluşan "Anıtlar ve Sitler Komitesi" kurulmuştur. 1970 yılında ise, koruma alanındaki çalışmaların yaygınlaştırılması ve kapsamının genişletilmesi amacı ile "Avrupa Koruma Yılı" olarak ilan edilmiştir [6,s.20].

Ülkemizde ise, koruma kavramının başlangıç tarihi olarak, Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşa'nın Aya İrini Kilisesi'nde eski sancakları, tuğları ve toplan koruma altına aldığı 1848 yılı kabul edilir. Ancak bu konudaki en etkin girişim, 1869, 1874, 1884 ve 1906 yılında yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnameleridir [8,s.4-7]. 1900 yıllarında oluşan koruma anlayışı ile belirlenen Asar-ı Atika Nizamnameleri, dönemi için ileri hükümler getirmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nde de uzun süre yasa olarak kullanılmıştır [6,s.30]. Taşınır Eski Eser kaçakçılığı nedeniyle, 1930'lu yıllarda Asar-ı Atika Nizamnamesi yetersiz görülmüş, çok uzun çabalar sonunda, ancak 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Yasası çıkarılarak yürürlükten kaldırılmıştır [9,]. Daha sonra ise, 21.07.1983 tarih ve 2863 sayılı yasa ile Eski Eserler Yasası, Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu olarak değiştirilmiştir. 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile de önceki kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Koruma eylemi her ülkenin geçmişine ve kültürüne göre farklılık göstermektedir. Öyle ki, ülkemiz gerçeklerine uymayan bir koruma modeli veya politikası mümkün olabilecek bir korumayı da engeller. Koruma kavramının içerisinde tahrip ve yok olma olgusu olduğundan dolayı korumanın bir seçim sorunu olduğu ortaya çıkmaktadır. Günümüze kadar olan süreçte belirleyiciler yönetici gruplar olmakla beraber tamamen kendi inisiyatifleri doğrultusunda bu kararları vermişlerdir. Hatta, ülkemizde koruma kavramı tamamen belirli elit grubun çerçevesinde oluşmuş, son dönemlere kadar sivil toplumun öz benliğine yönelik koruma gerçekleşmemiştir [3,s.254].

Eski eser korumada “kimin için, ne korunacaktır?” en önemli sorudur. Karar verme sorumluluğunda verilmesi en zor ve ilk olması gereken cevap budur. Korunacak objelerin nitelikleri ve nicelikleri, sorulması gereken ikinci sorudur. Diğer bir soru ise, korumanın nasıl ve hangi yöntemlerle sağlanacağıdır [3,s.255]. Ancak bu sorulara alınacak cevaplar, değişik korunması gerekli değerlere ve değişik ekonomik olanaklara sahip ülkelere göre değişik olacağı açıktır. Ülkenin koruma politikalarının saptanmasında bu husus çok önemlidir.

Koruma olgusunda çağdaşlaşma, korumanın bir bütün olarak ele alındığında gerçekleşebileceği, günümüzde kabul görmektedir. Sokağı, bahçe duvarı, kaldırımı, ağacı, eski dükkanı, çeşmesi, camisi ile, gelenekleri, görenekleri yani insanı ile birlikte korumanın yapılması bütüncül ve kapsamlı bir korumadır.

2.2. KORUMA EYLEM TÜRLERİ VE İLKELERİ

Korunacak değere uygulanacak eylem türleri her eserin sahip olduğu özelliklere ve sorunlarına göre farklılık göstermektedir [10,s.293].

Özellikle geleneksel konutların korunmasında ve restorasyonunda esas kriter, onların kullanım sürekliliğini sağlamak olarak kabul edilmelidir. 100 yıllık mevcut konutta ve onun dokusunda bu sürekliliği, bugünkü kullanıcı ihtiyaçlarının optimum olarak karşılanması ile mümkündür. Mevcut kullanılan alanlarda kullanıcı ihtiyaçlarına nitelik ve nicelik olarak hangi ölçülerde cevap verdiği, ancak “ihtiyaçsal değerlendirme” yolu ile anlaşılabilir [11,s.227]. Bu değerlendirme sonuçları ortaya çıktıktan sonra yapılacak değişimlerin, eklemelerin, tamamlamaların ölçekleri, nitelikleri ve yerleri ortaya çıkabilir.

Günümüzde koruma alanlarında uygulanan müdahale yöntemleri;

- * Korunacak Değeri Özgün Niteliğinde Olduğu Gibi Saklama (Protection);
- * Korunacak Değeri Restore Ederek Koruma (Restoration);
- Koruma ve Bakım

- Sağlamlaştırma
 - Temizleme
 - Bütünleme veya Tamamlama
 - * Korunacak Değeri Çağdaş Koşullara Uyarlayarak Koruma (Modernization);
 - * Korunacak Değerin Kaybolması veya Kaybolma Olasılığına Karşın Aslına Uygun Olarak Yeniden Yapılması Yoluyla Yaşatılması (Reconstruction, Reconstitution, Reproduction);
 - * Çevresel Karakterlerin Ölçü, Oran, Malzeme, Renk, vb. Unsurların Belirlenmesi ve Denetlenmesi (Rebuilding, Redesign);
- başlıkları ile 5 ana grupta toplanabilir [6,s.8].

Tarihsel değerlerin eski kent alanlarında korunması, ekonomik ve fiziksel eskime, sağlık koşullarının düşüklüğü, çevreye uyum göstermeme, yapıların işlevlerini yitirmeleri ve altyapı yetersizlikleri nedeniyle oldukça karmaşık sorunları içerir. Burada temel amaç ise, korunacak değer fiziksel ve işlevsel koşullarını, kültürel koşullarla bağdaştırarak çevrenin bir bütün olarak korunmasıdır.

2.2.1. Korunacak Değerleri Özgün Niteliğinde Olduğu Gibi Saklama (Protection)

Bu tür korumada temel amaç, korunacak değeri özgün niteliğinde olduğu gibi korumaktır. Bu sistemde ilk önce, kültürel varlığın çevresinin denetim altına alınması gereklidir [12,s.26]. Özgün niteliğinde koruma;

- yapıdaki toz, kir, pislik birikintilerinin temizlenmesi (cleaning);
- yapının bozulmuş sıvalarının boya badanalarının cephe elemanlarının yenilenmesi, yüzeysel koşulların iyileştirilmesi (treatment= painting, rendering, cladding, tuck-pointing);
- yapının tüm elemanlarında sınırlı onarımların yapılması (repair) yoluyla bozulmasının önlenmesi (prevention of deterioration), bakımının sağlanması (unkeep, maintenance);

- yapı çevrelerinin, yolların, avluların, kaldırımların temizlenmesi ve düzeltilmesi (paving, floorscaping treatment);
- yapı çevrelerinin yeşillendirilmesi (landscaping)
- bütünlüğü bozmayan donatı elemanlarının, mobilyaların (furnishing, fitting) eklenmesi yoluyla çevresel niteliğin yükseltilmesi (enhancement) eylemlerini içerir [6,s.8].

Yukarıda açıklanan tanımların içeriğinin kapsadığı eylemler, genelde yapının çevresi ve basit diyebileceğimiz tamirlerin dışında kültürel varlığa herhangi bir müdahale söz konusu değildir.

2.2.2. Korunacak Değerleri Restore Ederek Koruma (Restoration)

Restore ederek korumada amaç, tarihi çevrede bulunan yapının özgün niteliğine göre değişiklik-bozulma, eskime, ekleme-gösteren kültürel varlığın orijinal okunabilirliğini veya anlamını yeniden canlandırmaktır [13,s.341]. Restorasyonun gerektirdiği ön aşamalar “röleve” ve “restitüsyon”dur. Restorasyonun uygulamadaki teknikleri, koruma ve bakım, sağlamlaştırma, temizleme, bütünlüme veya tamamlamadır [7,s.3].

- koruma ve bakımda; en az müdahale ile olduğu gibi korumak ana amaçtır. Burada işlev değişikliği, yapının fiziksel ve sosyal çevresi ile birlikte düşünülmelidir;
- sağlamlaştırma; kültürel varlığın dayanıklılığını ve yapısal bütünlüğünde devamlılığını sağlamak üzere fiziksel yapısında eklentilerin yapılmasıdır (consolidation). Bu teknik, 19. yy. ikinci yarısında özellikle Fransa başta olmak üzere, Avrupa ülkelerindeki stilistik restorasyon eğilimlerine karşı savunulmuştur;
- temizleme; aynı adla anılan birkaç işlemi birden içermektedir. Bunlardan birincisi; yapı ölçeğinde temizlemedir (açma, boşaltma). Burada, yapının bütünlüğünü bozan niteliksiz eklerin kaldırılması amaçlanmaktadır. Kurumsal açıdan da çok önem taşıyan bu uygulamada, kaldırılacak her öge için kapsamlı

araştırma ve belgeleme gerekir. Ancak, özgün yapının bütünlüğünü bozan, önemli bir görünüş bozukluğu yarattığı saptanan, diğer bir deyişle, yapının tarihi ve estetik değerini bozan ekler temizlenebilir [14]. Kısaca, kültürel varlığın özgün niteliğini zedeleyen, sonradan yapılan bir takım eklentilerin kaldırılması ve arındırılmasıdır (liberation).

- bütünleme veya tamamlama (reintegration); restorasyon çalışmalarında en fazla dikkat gerektiren uygulamalardan biridir. Bütünleme, kültürel varlığın bünyesinden okunan bilgilere ve kesin tarihi verilere bağlı kalınmak koşuluyla yapılır. Bu uygulama, mevcuta dayanan, mutlak verilerle gerçekleştirilebilir. Bunun içinde en kesin yol olarak, kültürel varlığın özgün parçalarının elde edilmesidir. Burada önemli olan, eklenecek kısımların ayakta duran kısımlardan fazla olmamasıdır. Bütünlenen kısımlar gayet kesin ve belirgin olmalı, yanıltıcı, tarihi belgeyi değiştirici ya da yok edici özellikte olmamalıdır. Bütünleme çalışmalarında, özgün öğelerin kopyaları ile değiştirme işlemine röprodüksiyon (reproduction) denir [15,s.11].

2.2.3. Korunacak Değerleri Çağdaş Koşullara Uyarlayarak Koruma (Modernization)

Koruma biçiminin en bilinen, belki de en kolay biçimi olan orijinal kullanımını sergileyen müzecilik anlayışı; hem ekonomik olarak çok pahalı, hem de çoğu zaman günümüz koşullarına uymaması nedeniyle, kültür varlıklarına yeni işlev verilerek günümüz koşullarına göre korunması aktif şekilde son yıllarda sıkça kullanıldığı görülmektedir. Burada temel amaç; kültürel varlıkların toplumumuzla bütünleştirmenin yanı sıra işlevselliği sağlanarak, topluma sosyo-ekonomik katkı sağlamaktır. Bu tür koruma (çağdaş konfor koşullarına uyarlayarak ekonomik ve çağdaş yaşantıya katma), etkin koruma (active conservation), düşüncelerinin benimsenmesinden sonra yaygınlaşmış ve günümüzde tarihi kentlerin korunmasında en geçerli yöntemlerden birisi olmuştur [6,s.9]. Çağdaşlaştırarak koruma işlemi;

- kültürel varlıkların yapısına uygun bir işlevle canlandırılması (revitalisation);
- işlevin gerektirdiği yapısal ve strüktürel değişimlerin gerçekleşmesi (alteration,

coservation, recyling, adaptive, modification) amacıyla yapıların izin verilen ölçüler içinde genişletilmesi, yükseltilmesi, eklentilerin yapılması, yapı içinde yeni bölümler yapılması, önemli yapılara uygun ortamın sağlanması amacıyla çevredeki yapıların yıkılması;

- kültürel varlıkların çağdaş konfor koşullarına kavuşturmak üzere donanımların ve alt yapısının iyileştirilmesi (rehabilitation, sanitation);

gibi eylemlerle birlikte birinci ve ikinci grupta sayılan eylemleride içerir [6, s.9].

2.2.4. Korunacak Değerlerin Kaybolması veya Kaybolma Olasılığına Karşın Aslına Uygun Olarak Yeniden Yapılması Yoluyla Yaşatılması (Reconstruction, Reconstitution, Reproduction)

Yeniden yapma 19.yy. başından beri tercih edilmeyen bir uygulama biçimidir. Bilindiği gibi, korumanın amacı; tarihi belge taşıyan bir yapıtı veya yapı grubunu tarihten geleceğe aktarmaktır. Bugün artık varolmayan, ya da çok az bir bölümü ayakta kalan bir anıtın veya yapı grubunun tekrar aynen yapılması, onun kopyasını yaratmaktan öteye gidemeyecektir. Kentsel bir bütünün, bir çevrenin ya da herhangi bir yapı veya birleşenin özgün şekilde yeniden üretilmesi yaklaşımı uygulamada oldukça tartışılan bir yöntem biçimidir. Yeniden yapılanma yoluyla kültürel varlığın yaşatılması aşağıdaki yöntemlerle gerçekleştirilir:

- Rekonstrüksiyon, kültürel varlıkların yok olan önemli bir bütününün veya tümünün, yapıların özgün durumuna ya da kaynaklara dayanarak yeniden inşaa edilerek eskisinin yerine konması yoluyla yaşatılmasını amaçlayan bir koruma yöntemidir.
- Rekonstitüsyon ise, tarihsel yapıları bulundukları konumdan başka bir yere taşıyarak yeni çevre içinde koruma yöntemidir.
- Röprodüksiyon ise, bulunduğu konumda çevresinden çeşitli şekillerde zarar gören kültürel varlıkların kentte daha uygun bir yere taşınması veya boş kalan yerine kopyasının yapılarak korunması yöntemidir. [15, s.11].

**2.2.5. Çevresel Karakterlerin (Ölçü, Oran, Malzeme, Renk vb.)
Belirlenmesi ve Denetlenmesi Yoluyla
Korunması (Rebuilding-Redesign)**

Korumanın sadece kültürel varlıkları korumakla olamayacağı oldukça açıktır. Kültür varlıklarının hiçbirisi çevresinden soyutlanamayacağından dolayı, korunacak değerler çevresi ile birlikte bir bütün içinde ele alınmalıdır. Bu tür korumada, eski yapılarla yeni yapıların görsel uyum içinde olmaları amaçlanır. Boş alanlara veya çevreye aykırı nitelikteki yapıların yıkılarak yerlerine, çağdaş tasarımlarla ve yapım sistemiyle yapılan yeni yapıların ölçü, oran, renk, malzeme, yönünden denetim altına alınması tarihsel çevrede kentsel görünümün devamlılığını sağlamada etkindir [16, s.207-258].

Korumaya katkıda bulunan ülkelerde tarihi kent dokularında koruma kavramı, kapsamı, koruma eylem türleri ve ilkeleri uluslararası çalışmalarla dil birliğine varılmasına rağmen, uygulama aşamasında tarihi kent dokularının sürekliliğini sağlayabilmek için her ülkenin kendine göre korumada yasal çerçevesini belirlemesi gerekmektedir. Bu nedenle ülkemizde kentsel korumada yasal çerçeve ve kültürel varlıkları koruma uygulaması yapan kuruluşların görev ve yetkilerinin günümüze değin gelişim süreci bundan sonraki bölümde incelenmiştir.

BÖLÜM 3. KENTSEL KORUMADA YASAL ÇERÇEVE VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA UYGULAMASI YAPAN KURULUŞLARIN GÖREV VE YETKİLERİ

3.1. KENTSEL KORUMADA YASAL ÇERÇEVE

3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde “Tarihsel Değerlerin Korunması” ile ilgili ilk çalışmalar 19.yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelmiştir. Asar-ı Atika Nizamnamelerinin çıkartılmasından önceki dönemlerde fıkıh hükümlerine göre eski eser koruma anlayışı vardır. Buna göre, taşınmaz eski eserler de diğer taşınmazlar gibi ya vakıflara ya özel kişilere, ya da devlete aittir ve sahipleri malları üzerinde her türlü kullanım hakkına sahiptir [8,s.4]. Bu dönemden, özgün niteliklerini bir ölçüde kaybetse de günümüze kadar ulaşabilmiş eserler, genelde vakıfların denetiminde olan toplumun dini vecibelerini yerine getirdikleri, dinsel amaçlı yapılardır [17,s.16].

Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. yüzyılın ikinci yarısında eski eserlerin korunması konusunda ilk bilinçli çaba, 1846 yılında Tophane Amare Müşiri Fethi Ahmet Paşa’nın St. İren Kilisesi’nde ilk müzeyi kurmasıdır. Yine aynı yıllarda, batıda eğitim gören aydınların batının bu alandaki değer yargılarını Türkiye’ye getirmeleridir. Kutsal ve anıtsal yapıların tahrip edilmesini önlemek amacıyla ilk yasal önlem 9 Ağustos 1858 tarihindeki Ceza Kanunu’nun 133. maddesinde eski eseri tahrip edenlere karşı para ve hapis cezası verilmesidir [6, s.9].

3.1.1.1. I. Asar-ı Atika Nizamnamesi

Eski eserin korunmasına yönelik hukukun temelini oluşturan ilk yasa 13 Şubat 1869 tarihli “Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi”dir. Bu, eski eser sayılan İslam öncesi, eski Yunan ve Roma Eserleri’nin toplanıp bir müzede saklanması, yabancılarca yapılan kazıların bir izne bağlanması, buluntuların yurt dışına kaçırılmasının engellenmesini amaçlayan bir nizamname niteliğini taşımaktadır [18,s.69]. Bu yıllarda korumacılığın gereği olarak müzecilik anlayışı gelişmiş, bunun sonucu olarak da 20 Aralık 1873 tarihinde ilk müze genişletilerek Çinili Köşk’e taşınmıştır [19,s.20].

3.1.1.2. II.Asar-ı Atika Nizamnamesi

7 Nisan 1874 yılında çıkartılan 36 maddelik nizamname I.Nizamnamenin bazı konularda yetersiz olduğundan dolayı çıkartılmıştır. II. Nizamname eski dönemlerden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlayan, taşınır eski eserler kadar “mükemmel yapıların” da devletçe korunmasını öngörmüş, kazı sonucu bulunan eski eserlerin üçte birinin bulana, üçte birinin arazi sahibine, üçte birinin devlete ait olduğu ilkesini benimsemiştir [19,s.20].

1877 tarihinde eski eser korumada karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla, ilk defa eski eserler kadrosunu oluşturan bir komisyon kurulmuştur [19,s.4].

3.1.1.3. III. Asar-ı Atika Nizamnamesi

Müzelerin geliştirilmesiyle birlikte taşınmaz eski eserlerin de korunması gerektiği anlaşılmıştır. 9 Şubat 1884 tarihli 37 maddelik III. Nizamname, Yunan ve Roma kalıntılarını kapsayan eski eser tanımını, tiyatro, kale, saray, mabed, köprü gibi sanat değeri olan yapı, heykel, vb. mimarlık eserlerini de kapsayacak şekilde

genişletilmiştir [19,s.4]. Ayrıca eski eserin üçte bir bölümüne ilişkin düzenleme kaldırılmış her eski eserin devlet malı olduğu ilkesini ve yurt dışına eski eser çıkarılmasını yasaklayan önemli ölçüde para ve hapis cezasını getirmiştir [8,s.5].

13 Mayıs 1889 tarihinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucusu Osman Hamdi Bey'in önderliğinde yapılan kazılar sonucu bulunan eserlerle genişleyen ve Müze-i Hümayun adını alan müzenin yönetimini ve personelin görev ve sorumluluğunu açıklayan 43 maddelik Müze-i Humayun Nizamnamesi hazırlanmıştır. 1891 tarihinde, Müze-i Humayun yeni binasında ziyarete açılmış ve koruma düşüncesinin tüm yurt düzeyinde yayılmasına çalışılmıştır. Bu gelişmelerin devamı olarak Müze-i Humayun'un 1902'de Konya'da, 1904 tarihinde Bursa'da olmak üzere 2 şubesi açılmıştır [8,s.6]

3.1.1.4. IV. Asar-ı Atika Nizamnamesi

23 Nisan 1906 tarihli IV. Nizamname 1884 tarihli III. Nizamnameyi yeniden düzenlemiştir. Esasları içinde, devlete, özel kişiler ya da topluluklara ait olan, her türlü arazideki bilinen ya da gelecekte bulunacak her türlü anıtın ve taşınır taşınmaz eski eserin tümünün devlet malı olduğu vurgulanmıştır. Türk İşlam Sanatı, görsel sanatar, menkul ve gayrimenkul eski eserlerin de koruma altına alınması öngörölmüştür [19,s.4].

IV. Nizamname Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde 35 madde olarak yürürlüğe konmuş, Cumhuriyet Dönemi'nde 25 Nisan 1973 tarihli 1710 sayılı eski Eserler Yasası çıkartıncaya kadar bazı maddeleri değiştirilerek kullanılmıştır [8,s.6].

28 Temmuz 1912 tarihinde, çeşitli nedenlerle yıkılması gerekli görölen anıtsal yapıların işleme, kitabe gibi kısımlarını belgeleyerek yıkma hakkı tanımak için Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi çıkartılmıştır. 1936 yılına kadar yürürlükte kalan bu yasa, korumadan çok yıkmayı amaçlar görüntüsünden dolayı yürürlükte kaldığı sürece belediyelerce kâr sağlamak amacı ile pek çok anıtın yıkılmasına neden olmuştur [18,s.75].

II. Meşrutiyetle birlikte önem kazanan Türkçülük ve Ulusçuluk akımlarının etkisiyle Türk İslam eserlerinin de koruma kapsamına alınması amacıyla 1913 tarihinde Evkaf-ı İslamiye Müzesi kurulmuştur.

1917 tarihinde Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Dairesi, eski eserlerin bilimsel araştırmalarını yapmak, fotoğraflarını çekmek, belgelemek ve arşivlemek üzere İstanbul'da kurulmuştur [20,s.32].

3.1.2. Cumhuriyet Dönemi

3.1.2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Koruma Anlayışı

1920'de ilk Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla birlikte Milli Eski Eserlerin derlenerek korunması Meclis Programı içerisine alınmıştır. 5 Kasım 1922 tarihinde, arkeoloji ve etnoloji ile ilgili eserlerin derlenmesi, müzelerde toplanması, bilimsel değerlendirmelerin yapılması ile ilgili Müzeler ve Asar-ı Atika Genelgesi yayınlanmıştır [6,s.28].

Atatürk'ün emriyle, müzecilik anlayışına koşut olarak, Türk kültürünü belgeleyen bir devlet müzesi olarak 25 Eylül 1925 tarihinde Ankara'da Etnoğrafya Müzesi'nin temeli atılmış, 15 Nisan 1928 tarihinde açılışı yapılmıştır [6,s.30].

1929 tarihli 1552 sayılı Şose ve Köprüler Kanunu ile tarihsel köprülerin korunması için Nafia'ya yetki verilmiştir. 1930 tarihinde ise, kullanılan cami ve mescitlerle şahıs ve belediye eline geçmeyen han ve hamamların vakıflara devredilmesi öngörülmüştür. 1931 tarihinde Mezarlıklar Nizamnamesi'yle mezarlıklar belediyelere devredilmiştir. 24 Kasım 1934 tarihinde Ayasofya, Bakanlar Kurulu Kararı'yla müze haline dönüştürülmüştür [21,s.15].

Cumhuriyetin ilk yıllarında, belediyelerin imar eylemleri ve kamu kuruluşlarının ilgisizliği sonucu yıkıma uğrayan taşınmaz eski eserin korunmasına yönelik önlemler

alınmıştır. Özellikle 1930 tarihli 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nun 115. maddesi ile eski eser sayılan yapıların korunması için belediyelere yetki verilmiştir. 1931 tarihinde Atatürk'ün emri ve İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Cumhuriyetin ilk yıllarından beri çeşitli kamu kuruluşlarının kullanımına verilen tarihi yapıların gereğince korunması için çalışmalar yapmak üzere bir komisyon kurulmuştur [22]. 1933 tarihinde eski eserlerin korunmasına yönelik önlemler çerçevesinde, bir arkeolog, iki mimar, bir fotoğrafçı, bir tasnifçi, bir yazı müdüründen oluşan Abideleri Muhafaza Heyeti kurulmuştur. Bu kurul 1933-1935 tarihleri arasında 3500 eski eserin saptanması, belgelenmesi ve onarım raporlarının hazırlanmasını gerçekleştirmiştir [6,s.31]. 5 Haziran 1935 tarihinde 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile Vakıfların yeniden örgütlenmesi sağlanmıştır [23].

Taşınmaz eski eser ve kentsel koruma konusunda ulusal ve uluslararası bilimsel ve kurumsal yaklaşımlar doğrultusunda 21-30 Ekim 1931 tarihinde anıtların korunması ile ilgili Atina'da Mimar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Tarihsel Anıtların Korunması Konferansı düzenlenmiştir. Burada ilk defa anıtlarla birlikte anıtların çevrelerinin de koruma altına alınması görüşü benimsenmiştir. 1933 tarihinde ise Atina Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi'nde Atina Antlaşması imzalanmıştır [8,s.9].

Bu gelişmeleri takip eden yıllarda, 1943 tarihinde Ali Sami Ülgen anıtların korunması ve onarılması konusunda Türkçe bir kitap yayınlamıştır. 1944 tarihinde Eski Eserler Müzeler ve Müzeler I.Danışma Komisyonu'nun Eski Eserleri Tescil ve Tasnifine Dair Ön Tasarı adlı raporu ile tarihsel eserin estetik, bilimsel, turistik değerlerine göre tanımlanması ve sınıflandırılması yapılmıştır. Aynı yıl, Maarif Vekaleti'nin bir genelgesi ile valilikleri eski eserin korunması ile ilgili kanun ve yönetmeliklere uyulmasını sağlamakla görevlendirilmiştir [24,s.9-15].

3.1.2.2. Hızlı Kentleşme Sonucu Oluşan Koruma Çalışmaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kırsal alanlardan büyük kentlere doğru bir iç göç başlamış ve 1950'lerden sonra bu göç hız kazanmıştır. Şehirlerde oluşan hızlı kentleşme ile taşınmaz eski eserlerde tahripler meydana gelmiştir. Eski eserlerin

korunması kapsamında 2 Temmuz 1951 tarihinde 5805 sayılı Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun'la Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. Kurulun görevleri, yurt içinde korunması gereken mimari ve tarihsel özelliklere sahip anıtların ve diğer taşınmaz eski eserlerin koruma, bakım, onarım ve restorasyon işlerinde uyulacak ilke ve programları saptamak, uygulamaları izlemek ve denetlemektir. Ayrıca, koruma ile ilgili konularda bilimsel görüş bildirilmesi öngörülmüştür [25].

Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEYK) 10 Mayıs 1952 tarihli talimatnamesi ile GEEAYK'nun çalışmaları düzenlenmiştir. 1953 tarihinde, GEEAYK 155 sayılı ilke kararı ile, eski eserlerin yaşatılması için işlevlendirilmesi kabul edilmiştir. 1954 tarihinde UNESCO "Kültür Varlıklarının Silahlı Müdahale Halinde Korunması Sözleşmesi" kabul edilmiştir. 1956 tarihinde GEEAYK'nun 466 nolu ilke kararı ile eski eserlerin çökme tehlikesi olsa da yıkılmayıp onarılmasına karar verilmiştir. Yine, 1956 tarihinde 506 sayılı ilke kararı kurul tarafından korunmaları gerekli görülmeyen yapıların yıkılmadan önce rölevellerinin kurula gönderilmesi zorunlu hale getirilmiştir [25].

16 Temmuz 1956 tarihindeki 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 25. maddesi, eski eserlere yaklaşma sınırının özel nizamnamelerle belirlenmesi hükmünü getirmiştir. İmar nizamnamesinin 39. ve 40. maddeleri bu konuya açıklık getirmiştir [26,madde:25].

GEEAYK'nun 1957 tarihindeki 607 ve 407 sayılı ilke kararları ile, İstanbul Surları koruma altına alınmıştır. 13 Eylül 1957 tarihinde 7044 sayılı aslında Vakıf olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserler Vakıflar Müdürlüğü'ne Devrine Dair Kanun'la Vakıf kökenli yapıların korunması sağlanmıştır. GEEAYK'nun talimatnamesi 1959 tarihinde güncelleştirilerek yeniden düzenlenmiştir [27].

3.1.2.3. 1960'lardan Sonraki (Planlı Dönemlerde) Koruma Anlayışı

3.1.2.3.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde (1963-1968)

1960'lardan sonraki koruma anlayışı, 7463 sayılı Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlaki Hakkındaki Kanun ile başlamıştır. Daha sonra, 1961 Anayasası'nın 50. maddesi ile Devleti, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlü tutmuştur [28,s.283]. Aynı dönemde, çoğu Avrupa ülkelerinde olmayan bu hüküm ülkemiz için koruma anlayışında önemli bir aşamadır. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda koruma ile doğrudan ilgili bir ilke ve bir hedef yer almamıştır [29]. Bu yıllardaki koruma çalışmaları, GEEAYK'nun kararları ile sürdürülmüştür.

28 Eylül 1962 tarihinde 1889 sayılı kararla GEEAYK'nun talimatnamesi yeniden düzenlenmiştir. GEEAYK'nun 23 Aralık 1962 tarihinde 1800 nolu ilke kararı ile eski eser üzerinde parselasyon ve inşaat yapılmaması, 11 Mart 1963, 2052 nolu ilke kararı ile eski eser camilerin yenisi yapılmak üzere yıkılmaması, 12 Haziran 1964, 2428 nolu ilke kararı ile eski eserlerin üzerine görünüşlerini bozan afiş ve reklam panoları konmasını yasaklanmıştır [19,s.20-24]. Anıtsal önlemler alınırken, taşınır eski eserleri denetim altına alma, yurt dışına kaçırılmalarını önleme çabaları da sürdürülmüştür. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin 26. maddesine göre alım satımına izin verilen taşınır eski eserlerin ticaret koşullarını belirleyen Eski Eserler Ticaret Yönetmeliği 16 Şubat 1966 tarihinde çıkartılmıştır. GEEAYK'nun 5 Kasım 1966 tarih 3296 sayılı ilke kararı ile eski eserlerin yakınına kurul izniyle yapılan inşaatlara sonradan imar planları ve yönetmelikleri ile eklentilerin yapılmaması kararı alınmıştır. Ayrıca, 26 Kasım 1967 tarihinde GEEAYK'nun 3735 sayılı ilke kararı ile inşaat kazıları sırasında çıkan arkeolojik buluntuların değerlendirilmesi amacına yönelik kararlar alınmıştır [19,s.20-24].

1960-1968 yılları arasında koruma konusunda, çağdaş yaklaşımların benimsenmesi, uluslararası gelişmelerin izlenmesi, tarihsel anıt kavramının kurumsal düzeyde çevreyi kapsayacak şekilde genişletilmesi önemli atılımlar olarak kabul edilmiştir [19,s.20-24]. Özellikle, 1964 tarihindeki Venedik II. Uluslararası Tarihsel Anıtların Mimarlar ve Teknisyenler kongresi, ülkede de Tüzüğün kabulü ile birlikte tarihsel anıt kavramının tek yapıdan çevre boyutuna çıkarılması 1965 tarihinde

ICOMOS'un (International Council on Monumenta and Sites) kurulması ile Türkiye'nin de bu örgüte üyeliği koruma konusunda daha bilinçli yaklaşımları ortaya koymuştur [30].

3.1.2.3.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972)

II.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Uygulanacak Politikalar" bölümünde, zamanın neden olduğu yıkıma ve diğer olumsuz etkilere açık olan eski eserlerin daha iyi korunmasını sağlayacak yasal önlemlerin çıkartılması, bu eserlerin bakımı için çaba sarfedilmesi, tarihsel değeri olan eserlerin yurt dışına kaçırılmaması için gereken önlemlerin alınması ilkelerine yer verilmiştir [31,s.190]. Bu dönem içerisinde GEEAYK'nun aldığı ilke kararları başlıca şunlardır;

- (5275 nolu) eski esere uzaklığı 10 metreden fazla olan yerlerdeki inşaat için kurulun karar vermesi zorunluluğu,
- (5384 nolu) çökme durumundaki eski eserin yıkılmayıp korunması,
- (5550 nolu) özel mülkiyetteki eski eserin korunması için parasal yardım konusunda yasal olanakların sağlanması,
- (5632 nolu) köprülerin Karayolu Genel Müdürlüğü tarafından onarılması ve korunması,
- (5595 nolu) Boğaziçi sahil şeridi yollarının tescili,
- (5948 nolu) belediyeler tarafından çıkarılacak kaçak inşaat affının eski eserlerle ilgili inşaatları kapsamaması,
- (6555 nolu) kaza ile ya da bilerek isteyerek yanan ve yakılan, yıkılan eski eserin bulunduğu parselin eski eser parseli olduğu, yapılacak yeni yapının da aynı boyutta ve şekilde yapılmasıdır [19,s.28-33].

Koruma konusunda çağdaş yaklaşımların benimsenmesi ile birlikte yasal çerçeveyi düzenleme çalışmaları başlamıştır. 7 temmuz 1972 tarihinde 1610 sayılı Emlak Vergisi Kanunu ile korunacak belgeli eserlere 1/10 oranında vergi indirimi uygulaması yürürlüğe girmiştir. 20 Temmuz 1972 tarihinde 6785 sayılı İmar Kanunu'nu değiştiren 1605 sayılı kanunun ek maddesi ile kentsel koruma konusunda

yeni düzenlemeler getirilmiştir. GEEAYK tarafından korunmasına karar verilen eski eserlerin korunma koşullarının GEEAYK'nun da görüşü alınarak Milli Eğitim, Turizm ve Tanıtma, İmar İskan, Maliye Bakanlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Belirlenmesi ilkesi kabul edilmiştir. Daha önce yalnız Milli Eğitim Bakanlığı'na verilen gerekli durumlarda eski eserin ve yakın çevresinin kamulaştırma veya kamulaştırma yapmaksızın parasal ve teknik yardım sağlama yetkisi bu, diğer dört kuruluşa da verilmiştir [32].

6 Mayıs 1973 tarihinde 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu il 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır. Kanun gereğince, korunacak değerler konusuna yeni tanımlar, kısıtlamalar getirilmiş ve sit koruma anlayışı yasallaştırılmıştır. Kanun, tarihten önceki devirlere tarihi devirlere ait olup, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su içindeki bütün yapıların, taşınır veya taşınmaz malların ve aynı nitelikteki her türlü belgenin eski eser olarak tanımlanmasını getirmiştir. Ayrıca, taşınmaz eski eserin anıt, külliye, sit olarak sınıflandırılması, önemli tarihi olayların geçtiği bu sebeple korunması gerekli görülen yerlerin tarihi sit, antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer altında bilinen veya meydana çıkarılan yerlerin arkeolojik sit, korunması gerekli tabiat güzellikleri ve gariplikleri ile tabii ve jeolojik olayların meydana getirdiği güzel görünüşlerin, asırlık ağaç ve korulukların tabii sit olarak tanımlanması getirilmiştir. Eski eser sahiplerine teknik eleman veya ödenek yardımıyla bulunulabilmesi hükümleri kanunla birlikte getirilmiştir [9].

3.1.2.3.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977)

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda koruma yaklaşımı arşivcilik ve müzecilikle sınırlı kalmıştır. Kültürel kalıntıların koruma ve geliştirme yolları tetkik edilerek bunların yok olmasının tahribatının ve yurt dışına kaçırılmasının önlenmesi ilkeleri benimsenmiştir [33,s.784].

GEEAYK'nun 8891 sayılı ilke kararı, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nda yer almayan korunacak kentsel siti "yaşanan kentlerin belli bir devirde, belli bir kesimde

homojen olarak sosyal, ekonomik, kültürel durumunu yansıtan, özellikler veya tarihi, bilimsel, artistik, arkeolojik, etnografik, edebi, efsanevi önemi bakımından korumaları ve değerlendirmeleri gereken yerler” olarak tanımlanmasını ve yasada belirlenen sit kavramı içinde yorumlanmasını getirmiştir [8,s.9].

26 Ocak 1977 tarihinde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün 169 sayılı genelgesi ile, saptama ve belgeleme işlemlerinin ülke yüzeyinde yaygınlaştırılması amacına yönelik çalışmalar başlatılmıştır [34].

Bu dönemde, GEEAYK’nun almış olduğu ilke kararlarının başlıcaları;

- (10200 nolu, 1978) eski eser üzerinde yapılacak yapısal müdahalelerde 1, 2, 3 grup yapıların ayırım ilkelerinin belirlenmesi;
- (10201 nolu, 1978) Boğaziçi korularının koruma altına alınması,
- (10374 nolu, 1978) Yerel Yönetimlerden Sorumlu Bakanlık’tan koruma bölgesi olan kentlerde bütçe önceliği istenmesi;
- (A1012 nolu, 1978) savurganlığı önlemek amacıyla kamu kuruluşlarına ait yapılara, yıkıma gitmeden oranlık ve uygun değişimle ekonomik kullanım getirilmesidir [34].

3.1.2.3.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda koruma, değerlendirme, geliştirme ve bütünleşmiş koruma anlayışına yer verilmiştir. Kültür politikaları içinde ülkenin temel ve öncelikli bir kültür sorunu olan tarihsel kültür kalıntının korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için bu eserlere ekonomik ve toplumsal yararlılık ilkesinden ayrılmadan, çağdaş yaşam içerisinde işlevsellik kazandırılması amaçlanmıştır. Kültürel erozyonun önlenmesi ve bunları gerçekleştirmek üzere gerekli yasal, örgütsel ve parasal önlemlerin alınması yolunda etkin çalışmalar yapılması öngörülmüştür. Kentleşme temel Politikalarında yerleşme merkezlerinin düzenlenmesinde ve sanayileşmenin mekana yansımada doğal ve tarihi çevrenin korunması konusu vurgulanmıştır [35,s.151].

1979 tarihinde, Kültür Bakanlığı'nın ilgili Bakanlıklarla yaptığı ortak çalışmalarla, 1710 sayılı Eski Eser Kanunu ile İmar Kanunu ve Yönetmelikleri arasında bağlantı kurma, koruma uygulamasını imar planlama sürecine oturtma, koruma sorunlarına     mler arama çabaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu  alışmalar arasında taşınmaz eski eserlerin onarılması, kullanılması ve imar hukuku yaklaşımlarının şekil ve şartlarını gösteren  nerisi, tespit ve envanteri yapılmış sit alanlarında plan kararlarının tespiti, imar planlarının tanzimi ile ilgili teknik şartlaşmada ekl nmesi ve değiştirilmesi düşünülen teklifler sayılabilir [8,s.40].

1982 tarihinde yürürlüğe giren T.C. Anayasası'nda kültür ve doğa varlıklarının korunması konusuna önem verilmiş, 63. maddesi ile "Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar ve bu amaçla teşvik edici tedbirleri alır" h k m  getirmiştir [36].

1 Ocak 1982 tarihinde koruma organizasyonunda önemli bir değişim olmuştur. Kültür Bakanlığı'nın 4-901 sayılı ve 25 Kasım 1981 tarihli kararla kaldırılması sonucu, Bakanlığın koruma ile ilgili birimleri yeniden düzenlenerek, Kültür İşleri Müsteşarlığı bünyesinden oluşturulan Kültür ve Turizm Bakanlığı koruma konusunda ilgili yetkili kurum olmuştur [37].

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlükte olduğu yıllarda koruma sorununa     mler aranırken imar planları ile tanınan yükseklik ve yoğunluk artışlarının sağladığı ekonomik yararın, korunması gereken kentsel alanlarda yıkıma neden olduğunu kabul eden GEEAYK, tarihi değeri olan kentlerde tek tek mimari eserlerle birlikte kentsel sit alanlarını da saptamaya ve bu bölgelerdeki korumaya ters imar planları hükümlerini geçersiz saymaya başlamıştır. Uygulama aşamasında sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte, koruma ve tarihi  evre düzenleme işinin sadece bir saptama işi olmadığı, soruna ivedi ve köklü     m olarak ilgili kuruluşların işbirliği ile koruma planı yapma ilkelerinin ve yöntemlerinin belirlenmesi fikri gündeme gelmiştir [28,s.283-289].

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 2863 Sayılı Yasa ile Kaldırılarak Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile Bölge Kurullarının Kurulması:

21 Temmuz 1983 tarihinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve 5805 sayılı Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun Kuruluş kanunu iptal edilmiştir [5]. GEEAYK'nun kaldırılarak korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı merkezi Ankara'da Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu (TKTVYK) ile merkezin belirlediği bölgelerde de Bölge Kurulları (TKTVBK) kurulmuştur.

TKTVYK, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, Turizm Genel Müdürü, İmar ve İskan Genel Müdürü, Vakıflar Genel Müdürü olmak üzere yedi tabii, Yüksek Öğretim Kurumları'nın mimarlık, arkeolog, sanat tarihi, şehircilik ve idare hukuku dallarından seçilecek beş öğretim üyesi ile Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek üç üye ile toplam onbeş üyeden oluşur [5].

TKTVBK ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bölgedeki Teknik Müdürü, bölgedeki seçilecek Devlet Müzesi Müdürü, İmar İskan Bakanlığı'nın Bölge Müdürü (yoksa İmar Müdürü), Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bölgedeki temsilcisi olmak üzere dört tabii, yüksek öğretim kurumlarının (tercihan bölgedeki) arkeoloji, mimarlık, sanat tarihçisi, şehircilik, peyzaj mimarisi bilim dallarından birer öğretim üyesinden oluşur. Yüksek Kurul'un görevleri arasında koruma ve restorasyonla ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, bakanlıkça tespit ettirilen kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak, konu ile ilgili uyuşmazlıklar hakkında görüş bildirmek vardır. Bölge Kurulları'nın ise, Yüksek Kurul'un verdiği ilke kararlarına uymak şartı ile uygulamaya yönelik kararlar alması, kentsel sit ve koruma amaçlı imar planı kavramının yasallaştırılması görevleri arasındadır [5].

Bu kapsamda, 22 Temmuz 1983 tarihinde İstanbul Boğaziçi 1/5000 ölçekli Nazım Plan ve 1/1000 ölçekli Ön Görünüm Bölgesi ve Sahil Şeridi İmar Uygulama Planları onaylanmıştır [38].

9 Ağustos 1983 tarihinde kırsal ve kentsel topraklarla doğal kaynakların ve tarihsel zenginliklerin korunması için 2872 sayılı Çevre Kanunu çıkarılmıştır. 22 Kasım 1983 tarihli 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile İstanbul Boğazi'ndeki kültürel ve

tarihsel değerlerin korunmasını sağlamak amacıyla özel kanun çıkartılmıştır. 1984 tarihine kadar 98'i kentsel sit, 46'sı tarihi sit, 120'si doğal sit, 547'si arkeolojik sit olmak üzere 811 adet sit alanı ve 24.500 adet sivil mimarlık rneği, dinsel ve kültürel yapı, idari yapı, askeri yapı, endüstriyel yapıları kapsayan tek yapı tescili yapılmıştır [8,s.209].

1984-1986 tarihleri arasında tescilli 811 eser ve sit alanlarından 183'nn yerinde incelenmiş, 93 adet sit alanının yeni sınırları Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na belirlenerek, karara bağlanmış, sit alanları içindeki tescilli yapılar yeniden değerlendirilmiştir [34].

3.1.2.3.5: V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Milli Kültür Politikaları başlığında yer alan tarihi evre değerlendirme ilkeleri arasında, kültürümüzün yaşatılmasında fayda grlen değerleri canlı tutmak için kültür eserlerinin bugünkü hayatın bir parçası halinde değerlendirilmesi ile ilgili tedbirlerin alınması, tarihi ve mimari evre eski eser ve kazılar konusunda tespit, tescil, onarım ve koruma faaliyetlerini yürüten kamu ve özel kuruluşların genel faaliyetlerini yürüten kamu ve özel kuruluşların genel bir milli kültür çerçevesinde tespit edilecek önceliklerine göre çalışmaların sürdürülmesi ngrlmştr. Eski Eser niteliğindeki yapıların onarım ve koruma amacı ile özel şahışlar tarafından alınıp değerlendirilmesini kolaylaştırıcı bir teşvik sisteminin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Müzelerin sadece sergileme ve tanıtma faaliyetleri ile sınırlı kalmayarak halkın ve yetişen geç nesillerin eğitimi için gerekli olan konferans, sergi ve seminer gibi eğitim çalışmalarına ağrlık verilmesine, ayrıca eski eserlerin muhafazası ve onarım ile ilgili kuruluşlarda ihtiyaç duyulan kalfa, usta, restoratör, mimar vb. yetiştirilmesinin orta ğretim ve niversiteler seviyesinde kurulacak faaliyetlerle desteklenmesi ngrlmştr [39].

9 Mayıs 1985 tarihinde 3194 sayılı İmar kanunu ve ilgili Yönetmelikleri'ne göre İller Bankası tarafından hazırlanan "İmar Planının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik

Şartnamede", Koruma Amaçlı İmar Planları'nın tanımlanması ve yapım ilkeleri belirlenmiştir [40].

3386 Sayılı Yasa ile 2863 Sayılı Yasa'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilerek Eklenmesi:

Yerel yönetimlerin koruma sürecine doğrudan katılması ve koruma konusunda karar alma ve denetleme görevinin merkezden yerel örgütlere devredilmesi amacıyla 24 Haziran 1987 tarihinde, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 3386 sayılı Kanun ile değişiklikler ve ekler yapılmıştır. Değişiklik esaslarına göre, korunması gerekli taşınmaz ve tabiat varlıklarıyla ilgili hizmetlerin, bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere kurulmuş olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ve Bölge Kurulları'nın çalışma kuralları belirlenmiştir. Koruma Yüksek Kurulu 8 tabii üye ile 6 seçilmiş üyeden oluşmaktadır. Koruma Kurullarını temsilen gelmiş bulunan kurul başkanlıklarının üyelikleri bakanlıkça belirlenen süre içinde geçerlidir. Koruma Yüksek Kurulu yılda en az iki kez toplanmaktadır. Bakanlık uygun gördüğü takdirde kurulu olağan üstü toplantıya çağırabilmektedir. Koruma Kurulları, arkeoloji, sanat tarihi, müzecilik, mimari ve şehir planlama konularında uzmanlaşmış kişiler arasından bakanlık tarafından seçilen 3 temsilci, Yüksek Öğretim Kurumları tarafından seçilen 2 öğretim üyesi temsilci, görüşülecek konu belediye sınırları içinde ise belediye başkanı veya teknik temsilcisi, Bayındırlık ve İmar İskan Bakanlığı'ndan 2 teknik temsilci, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar Müdürlüğü'nden teknik temsilci, Orman Genel Müdürlüğü ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilciden oluşur. Yüksek Öğretim Kurumlarından seçilen üyeler 5 yıl süre ile iki dönem yeniden seçilebilirler [5].

21 Ekim 1987 tarihli 3386 ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu'nun 11. maddesine göre, İzmir (I; II), İstanbul (I; II; III), Bursa, Kayseri, Konya, Antalya, Erzurum, Trabzon, Adana, Diyarbakır ve Ankara (I; II) olmak üzere 15 Koruma Kurulu oluşturulmuştur. 25 Kasım 1987 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 6797 sayılı kararı ile Bölge Kurulları kaldırılarak büro hizmetlerini yürütmek üzere koruma kurulları görevlerine başlamışlardır [41].

4 Mart 1988 tarihinde KTVKYK'nun 6 sayılı ilke kararı ile arkeolojik sit alanlarının, 28 Haziran 1988 tarihinde 24 sayılı ilke kararı ile doğal sit alanlarının korunmasına yönelik geçerli koruma koşulları belirlenmiştir [34].

KTVKYK kültür tabiat varlıklarının korunmasına yönelik 1988 tarihinde 26 adet ilke kararı almıştır. 1989 tarihinin sonunda tüm ülkede tespit olunmuş eski eser ve sit alanları şunlardır, 436 adet idari yapı, 730 adet askeri yapı, 27039 adet sivil yapı, 523 adet mezarlık, 5806 adet dinsel yapı, 4551 adet kültürel yapı, 94 adet endüstriyel yapı, 317 adet anıtsal yapı olmak üzere toplam korunması gerekli 39496 adet tek yapı ve 3252 adet sit alanıdır [34].

3.1.2.3.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1990-1994)

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, "Kültür" başlığı altında yer alan kararlarda Türk-İslam Eserleri'nin öncelikli olmak üzere, kültür varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ve restorasyonuna ağırlık verilmesi, Vakıf Eserleri'nin bakım, onarım ve idamesinin sağlanabilmesi için hukuki, idari, mali ve uygulamaya yönelik, iyileştirici düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. Bunların yanı sıra, yurt dışındaki tarihi Türk Eserleri'nin envanter çalışması, rölevellerinin hazırlanması ve restorasyon projelerinin yapımına devam edilmesi, her türlü hizmetlerin getirdiği nitelikli elemanların eğitiminin sağlanması hedeflenmiştir. Eski eser kaçakçılığının önlenmesi için, ilgili kuruluşların işbirliği içinde çalışmalarını sürdürmesi, çeşitli yollarla yurt dışına kaçırılmış eski eserin Türkiye'ye geri getirilmesi yönünde çalışmalara devam edilmesi kararı alınmıştır. Belediyelerin altyapı çalışmalarını sürdürürken, tarihi ve mimari dokunun bozulmamasına özen göstermeleri, tarihi zenginliklerin özellikleri ve orijinal fonksiyonları dikkate alınarak özel girişimciler tarafından da restore edilip değerlendirilmesi amacıyla desteklenmesi amaçlanmıştır [42,s.260-272].

1989 yılı İcra Planı'nda belediyelerin sınırları içindeki kültürel dokuyu oluşturan tarihi, mimari örneklerin korunması ile ilgili düzenlemeler yapılmasını ve bu konuda sorumluluk Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir. Bu hizmetleri gerçekleştirirken İç İşleri Bakanlığı, Dil Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Mahalli İdareler, Vakıflar

Genel Müdürlüğü ile koordinasyon ve işbirliği içinde olmaları öngörülmüştür [43,s.155-160].

1990 yılı yatırım planında, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı tarafından 1995 yılında bitirilmek üzere programa 5 adet etüd proje alınmıştır. 1990 tarihi itibari ile tarihi ve kültürel dokuyu korumaya yönelik 32 adet halen devam etmektedir.

Bu dönem içerisinde yatırım kapsamına alınan Eskişehir ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI'nın da yer alan Eski Osmanlı Evleri'nin Restorasyonu için 2.4 milyar TL. tutarındaki ödenek Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü'ne aktarılmıştır. Ayrıca, projenin gerektirdiği diğer mali ve makina-teçhizat ihtiyacı için, Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü'nün katkısı sağlanması öngörülmüştür [44,s.260-262].

31.12.1993 tarihine kadar KTVKYK tarafından tüm ülkede 2485 adet Arkeolojik Sit Alanı, 269 adet Doğal Sit Alanı, 146 adet Kentsel Sit Alanı, 17 adet Tarihi Sit Alanı olmak üzere toplam 2917 adet alan tespit ve tescil yapılmıştır. Tescilli Kültür ve Tabiat Varlığı olarak 29795 adet sivil mimarlık, 4952 adet dinsel yapı, 4708 adet kültürel yapı, 614 adet idari yapı, 550 adet askeri yapı, 377 adet endüstriyel ve ticari yapı, 1571 adet mezarlıklar, 174 adet şehitlikler, 141 adet anıt ve abideler, 875 adet doğal varlık, 649 adet kalıntı olmak üzere tüm ülkede toplam 44406 adet eski eser tespit ve tescil edilmiştir. Ayrıca 1990-1994 tarihleri arasında çeşitli konularda toplam 21 adet ilke kararı alınmıştır [34].

3.2. KÜLTÜR VARLIKLARI KORUMA UYGULAMASI YAPAN KURULUŞLARIN GÖREV VE YETKİLERİ

Ülkemizde her devlet kuruluşu bünyesinde bulundurduğu her tarihi eseri veya siti korumakla yükümlüdür. Koruma yapan kuruluşları, esas görevi olanlar ve yan görevleri arasında yer alan dolaylı ilgili kuruluşlar olarak ikiye ayrılabilir. Koruma ile doğrudan ilgili kamu kuruluşları, Kültür Bakanlığı, Bayındırlık İmar İskan Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Saraylar Genel Müdürlüğü,

Belediyeler, Özel İdare'lerdir. Dolaylı olarak ilgili kamu kuruluşları ise, Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Eğitim Kuruluşları, Meslek Odaları'dır. Bunların dışında da koruma ile ilgili özel kuruluşlar bulunmaktadır [1,s.5].

3.2.1. Koruma ile İlgili Kamu Kurumları

3.2.1.1. Kültür Bakanlığı

Kültür Bakanlığı 2863 ve onu tamamlayan 3386 sayılı yasalara göre eski eserlerin korunmasından birinci derece sorumlu devlet kuruluşudur. Bakanlık, mülkiyeti veya yönetimi kimde olursa olsun, tarihi, doğal ve kültürel anıtların korunmasını sağlamak, gerekli önemleri almak ve aldırtmak ve bunların her türlü denetimini yapmakla görevlidir. Bakanlık bu görevini. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Taşınmaz Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü aracılığı ile yürütmektedir. Bakanlığın teşkilat çalışma esasları ilgili yasalarda düzenlenmiştir [5].

3.2.1.2.Bayındırlık İmar ve İskan Bakanlığı

Ülkedeki resmi yapıların yapımı, onarımı, vb. işlemlerinin büyük bir kısmı doğrudan veya kontrollük yolu ile Bayındırlık İmar İskan Bakanlığı'nca yürütülmektedir. Bu faaliyet, yeni yapının yanı sıra eski binaların onarım ve restorasyonunu da kapsamaktadır. Özellikle, eski vilayet konakları, maliye binaları, okullar ve hastaneler gibi bina oranımlarının ayrıcalıklı uzmanlık istemektedir. Buna karşın, bakanlık bünyesinde özel bir teknik büro bulunmamaktadır.

3.2.1.2.1. Planlama ve İmar Müdürlüğü

9 Mayıs 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Yasası'na kadar ülkede yapılan imar planlarını denetleyen ve onaylayan kuruluş olarak konuyla ilgilenmekteydi. Uygulamalarda Kültür Bakanlığı'nın görüşünü alarak planlara müdahale edebilme yetkisine sahip iken ilgili İmar Kanunu ve Yönetmelikleri çıkarıldıktan sonra 9. madde esaslarına göre Bakanlığın planları onama ve denetleme yetkisi kaldırılmıştır [40].

3.2.1.2.2. İller Bankası Genel Müdürlüğü

İller Bankası, imar planlarını belediyeler adına 23.6.1945 tarihli ve 4759 ve 3194 sayılı Yasalar gereğince kendi veya ihale usulünde Bakanlık adına yapmakta veya yaptırmaktadır. Bu kapsam içerisinde İller Bankası "Kentsel Sit" olarak tescil edilmiş birçok yerleşmenin koruma amaçlı imar planlarının yapımını ve yaptırılmasını yüklenmektedir. Sit alanları dışındaki her türlü İmar planı yapımı esnasında 3194, 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereğince Kültür Bakanlığı'ndan görüş almak zorundadır [45].

3.2.1.2.3. Karayolları Genel Müdürlüğü

Karayolları Genel Müdürlüğü şehirlerarası yol güzergahlarının planlamasını yaparken Kültür Bakanlığı'nın görüşünü almak zorundadır. Yol güzergahları sit alanından veya tarihi değer özelliği taşıyan anıtların yakınından geçmekte ise Karayolları Genel Müdürlüğü'nün hazırlatmış oldukları projeler Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayından geçer. Bu çerçevede, tarihi ve kültürel değerlerin bulunduğu alanlardan, yol güzergahlarının geçirilmesi veya yol, hemzemin, kavşak, köprü, vb. yapılaşmasına koruma kurullarının alacağı kararlar doğrultusunda izin verilmektedir. Ayrıca kamulaştırma sınırları içerisinde kalan tarihi eserlerin bakım ve onarımından Karayolları Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuş Tarihi Köprüler Daire Başkanlığı sorumludur [46].

3.2.1.2.4. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Bağlı bulunduğu Bakanlığın sorumluluğundaki tarihsel değeri olan köprü, menfez, viyadük, sarnıç, su yolu, kanal, çeşme, tünel gibi yapıların bakım ve onarımından sorumludur [5].

3.2.1.3. Turizm Bakanlığı

Turizm Bölgeleri içinde veya dışında turizm amacına yönelik proje yapma, yaptırma ve kredi verme 1710 sayılı Eski Eserler Yasası'nın 15. maddesine göre Turizm Bankası aracılığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na verilmiştir. 1982 tarihli 1263 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun 6. maddesi doğal turizm kaynaklarının korunması ve kullanılmasına açıklık getirmektedir. 7. maddesine göre Turizm Bakanlığı'nın plan yapma ve yaptırmada onay mercii Bayındırlık İmar ve İskan Bakanlığı'dır [47,madde:7]. Ayrıca, 17.4.1990 tarihli 20495 sayılı Kıyı Kanunu deniz, tabii ve suni yol ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanılmasını öngörmektedir. 16. madde, bu kanunun uygulanmasında yetkiyi Maliye ve Gümrük Turizm Bakanlığı'nın görüşü alınarak Bayındırlık Bakanlığı'na vermiştir [48,madde:16].

3.2.1.4. Orman Bakanlığı

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması, dolaylı yoldan Orman Bakanlığı'nı ilgilendirmektedir. Milli Park sahaların büyük bir bölümünde antik kalıntılar, doğal güzellikler ve özgün doğal oluşumlar bulunmaktadır. Bu nedenle, 22.7.1973 tarihli Milli Parkların Ayrılma, Planlama, Uygulama ve Yönetimine Ait Yönetmelik hükümlerine göre Milli Park olarak tanımlanan bölgelerde sit alanları bulunduğundan Bakanlık bu konularda planlama ve uygulama çalışmaları yapmaktadır. 1973 tarihli bu

yönetmelik 11.8.1983 tarihli 18132 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 3. ve 4. maddesinde milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiat koruma alanlarının belirlenmesi ve planlanması hakkında hükümler getirilmiştir [49,madde:3-4].

3.2.1.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü 5.6.1935 tarihli 2762 sayılı Vakıflar Yasası'na göre mimari veya tarihi değeri olup idaresi vakfa ait olan eserleri imar ve muhafaza etmekle yükümlüdür. Vakfa ait anıtların ve eski eserlerin korunması Ankara ve İstanbul'da iki teknik müdürlüğe sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Anıt İşleri Daire Başkanlığı tarafından yapılmaktadır [23]. Ayrıca, 13.9.1957 tarihli 7044 sayılı kanun ile aslında vakıf yolu ile yapılan ve muhtelif kanunlar veya sair suretle hazine, belediyeler veya hususi idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunan muhafazası gerekli tarihi ve mimari kıymete sahip eski eserlerin mülkiyeti tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrolunmuştur [27]. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1990-1994 yılları arasında eski eserler için proje hazırlanmasına ve onanılmasına yönelik değişik illerde toplam 25 adet yatırım projesine sahiptir ve halen çalışmalar sürmektedir [44].

3.2.1.6. Milli Saraylar Genel Müdürlüğü

Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bağlı olan bu Genel Müdürlüğün sorumluluğundaki yapılar, İstanbul'da bulunan 7 saray ve kasırdır. Daha çok bakım ve hizmete yönelik olan Genel Müdürlük bu görevi 12.5.1925 tarihli ve 66 sayılı "Milli Saraylar Müdüriyeti Teşkilatına Dair Karamame" ile devralmıştır [50].

3.2.1.7. Belediyeler

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve özellikle kentsel koruma ve uygulama ile doğrudan ilişkisi olan kuruluşlardır. 3.4.1930 tarihli 1580 sayılı Belediyeler

Kanunu'nun 115.maddesi ile eski eser sayılan yapıların korunmasında görevlendirilmişlerdir [22,madde:115]. 9.5.1985 tarihli 3194 sayılı İmar Yasası'nın 4. maddesi uyarınca 2634 sayılı Turizm Teşvik kanunu, 2863 sayılı Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na uyulması kaydı konmuştur. Altıncı bölümde yer alan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile ilgili hükümler çerçevesinde belediyelerin sorumlulukları belirtilmiştir [40]. Ayrıca belediyeler yatırımları çerçevesinde tarihi eserlerin korunmasının yanı sıra tarihi eserin kamulaştırılmasına da yetkilendirilmişlerdir [51,madde:11].

3.2.1.8. Valilikler (İl Özel İdaresi)

Valilikler İl Özel İdaresi aracılığı ile sahipleri tarafından korunmayan eski eserlerin tarihsel ve doğal anıtların koruma, bakım ve onarımlarına kendi bütçelerinden yardım sağlamaya yetkilidir [5].

3.2.1.9. Çevre Bakanlığı

11.8.1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun "Çevre Korunmasına İlişkin Önlemler ve Yasaklar" bölümünde yer alan 9. madde ile "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" oluşturulmasına karar verilmiştir [52,madde:9]. 13.11. 1989 tarihli 383 sayılı kanun hükmünde kararname ile Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın kurulmasına ve özel çevre koruma bölgelerindeki her türlü yasal işlemi denetlenmesine, uygulamaya ve uygulatmaya yetkili kılınmıştır. 9.11.1989 tarihli 389 sayılı kanun hükmünde kararname ile Çevre Müsteşarlığı kuruluşu ve görev esasları belirlenmiştir. Müsteşarlığa bağlı olarak çalışan Planlama ve Kaynak Yönetim Başkanlığı çevre koruma bölgeleri ile ilgili çalışmaları yürütmekle sorumludur. Halen bu görevi Çevre Bakanlığı bünyesinde sürdürmektedir [53].

3.2.1.10. Milli Savunma Bakanlığı

Askeri alanlar içerisinde yer alan eski eserlerin onarım ve bakımını yapmakla sorumludur. Bu görevi Kültür Bakanlığı ile birlikte, bünyesinde oluşturduğu “İnşaat Emlak Daire Başkanlığı” tarafından yürütmektedir. Ayrıca askeri yasak bölgelerde yapılacak araştırma ve kazılarda Milli Savunma Bakanlığı’ndan izin alınması zorunludur. Bu konuda 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası’nın 25. maddesinde açıklık getirilmiştir [1,s.5].

3.2.1.11. Maliye Bakanlığı

Koruma ile doğrudan olmasa da, tarihi değeri olan yapılarda vergi indirimi uygulaması yaparak katkıda bulunmaktadır. Bunun yanısıra ülke bütçesinden eski eser korunmasına yönelik parasal kaynak aktarımında tek yetkili kurumdur [54].

3.2.1.12. Devlet Planlama Teşkilatı

Beş yıllık kalkınma planları ve yıllık yatırım programları çerçevesinde “Kültür” başlığı altında korumanın hedeflerini, ilkelerini belirlemekte ve bu konuda kamu yatırımları programlarını düzenlemektedir [39].

3.2.1.13. Eğitim Kuruluşları

Eski eserlerin korunmasında Kültür Bakanlığı’ndan sonra en fazla ilgili kuruluşlar, üniversiteler ve yüksek okullardır. Eğitimciler korumaya yönelik uzmanlık eğitimleri ve akademik çalışmalarının dışında, koruma kurullarında görev almaktadırlar [6.s.45]. Ayrıca, eğitim kuruluşları döner sermayeleri aracılığı ile koruma imar planları ve uygulamaları yapmaktadırlar.

3.2.1.14. Meslek Odaları

TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası yaptıkları çalışmalar, yayınlar, düzenledikleri panel ve sergilerle koruma bilincinin meslek grupları içinde benimsenmesini sağlamaktadırlar.

3.2.2. Koruma İle İlgili Özel Kuruluşlar

Ülkede taşınmaz kültür varlığı koruması ve uygulaması yapan 5 özel kuruluş vardır. Bunlar, Bursa Eski Eserleri Koruma Derneği, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK), Türkiye Anıt ve Çevre Koruma Vakfı (TAÇ Vakfı), Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği, İstanbul Kapalı Çarşısı Koruma Derneği'dir [1,s.7].

Bursa Eski Eserleri Koruma Derneği, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu ve Türkiye Tarihi evleri Koruma Derneği gerçekleştirdikleri etkinlikleri tamamen kendi oluşturdukları maddi olanaklar çerçevesinde sürdürmektedirler. İstanbul Kapalı Çarşısı Koruma Derneği'nin tüm çalışmaları kapalı çarşının onarımına yöneliktir. Kapalı Çarşı'nın onarımındaki gerekli maddi destek devlet tarafından maliklere uzun vadeli, düşük faiz uygulanarak sağlanmaktadır [1,s.7].

TAÇ Vakfı Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun önerisi üzerine Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na kurulmuştur. Kuruluşunda, korunması gerekli eski eserin, sahiplerinin maddi olanaksızlığı nedeni ile onarım yapmaması ve doğal koşullarda yok olmaması için yapılara kurtarma onarımı yardımı yapılması amaçlanmıştır [55]. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından TAÇ Vakfı'na 1976 yılında kuruluş aşamasında 10 milyon lira bu amaçta kullanılmak üzere tahsis edilmiştir [55].

3.3. KÜLTÜR VARLIKLARI KORUMA UYGULAMASINDA MALİ OLANAKLAR

3.3.1. Emlak Vergisi İndirimi

Emlak Vergisi'nde 17.7.1972 tarihli ve 1610 sayılı Emlak Vergisi yasası ile 1/10 oranında indirim uygulanması öngörülmüştür [32].

3.3.2. Özel Hukuka Tabii Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu

1710 sayılı Eski Eserler Yasası'nın 6. ve 15. maddeleri uyarınca “Özel ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eski Eserlerin Onarımı İçin Yapılacak Ayni-Parasal ve Teknik Yardım Yönetmeliği” hükümlerine göre devlet parasal destek sağlayabilmektedir [9]. Ancak, 1983 ve 1987 tarihli 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca devletin yapacağı maddi ve teknik yardım esasları belirlenmiştir. Buna göre, Taşınmaz Kültür Tabiat Varlıkları Katkı Fonu oluşturulması ve bu çerçevede teknik yardım ve kredi verilmesi öngörülmüştür [5]. 1985 tarihli 18791 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelikle yardım şekilleri belirlenmiştir.

3.3.3. Eski Eserin Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Turizm Geliştirme Fonu

Turizm ve Tanıtım Bakanlığı 1979 yılında eski eserlerin turizm amaçlı kullanımına yönelik yatırımlara %60'ını karşılayacak şekilde kredi sağlamıştır.

16.3.1982 tarihli 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 14. maddesi Turizm Bölgeleri'ndeki yatırımların kredi ile desteklenmesini ve 21. maddesi turizm alanlarında ve merkezlerinde yer alacak turizm yatırımlarının %15'nin 20 yıla kadar kredilendirilmesini öngörmüştür [47].

3.3.4. Eski eserin Kamulaştırılması ve Destekleyici Takas Kuralı

20.7.1972 tarihli 1605 sayılı İmar Yasası ek 6. maddesi ile “Tarihi ve Mimari Değeri Bulunan Eski Eserlerin” Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili Bakanlıklar tarafından gerekli görüldüğü takdirde kamulaştırılabileceği belirtilmiştir [56,madde:ek-6]. Ayrıca daha önceki 28.11.1960 tarihli 7463 sayılı Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlakı Hakkında Kanunu ve 8.9.1956 tarihli 6830 sayılı İstimlak Kanunu ile kamulaştırma hakkında açıklık getirilmiştir [57]. 22.7.1983 ve 17.6.1987 tarihli 2863 ve 3386 sayılı Kanun'un 15. maddesinde Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve bunların koruma alanlarının kamulaştırma esasları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, kamulaştırma işlemleri 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun hükümlerine göre yapılacağı açıklanmıştır [5].

Sit alanı olması nedeni ile kesin inşaat yasağı getirilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür tabiat varlığının bulunduğu parseller, malikinin başvurusu üzerine bir başka hazine arazisi ile değiştirilebileceği, üzerinde bina var ise, malikinin başvurusu üzerine rayiç bedeli 2942 sayılı Kanun'un 11. maddesi hükümlerine göre belirleneceği 2863 ve 3386 sayılı kanunlarda belirtilmiştir [51,madde:11].

Cumhuriyet döneminden bu yana tarihi kentsel koruma anlayışının yasal süreci Avrupa ülkelerine paralel olarak gelişmesine rağmen, bu gelişme gerek koruma bilincine gerekse mali olanakların oluşmasına yansımamıştır.

Bu nedenlerden, tarihi kentsel çevrelerde koruma anlayışı ve koruma uygulaması etkin bir şekilde sağlanamamıştır. Bu bağlamda, Eskişehir-Odunpazarı Kentsel Sit Alanı örneklem olarak seçilmiştir. Dördüncü bölümde incelenen Eskişehir-Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'nın araştırmaları ve alansal analizleri yapılarak, sistematik bir

uygulama yöntemi ile sosyal anket uygulanmış ve sonuçta anket bulguları değerlendirilmiştir.



BÖLÜM 4 KORUMA ARAÇLARININ ESKİŞEHİR ODUNPAZARI ÖRNEK ÇALIŞMASINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. ESKİŞEHİR KENTİNİN KONUMU

Eskişehir İç Anadolu'da bulunan Türkiye'nin 33. büyük şehri olup merkez ölçüsündeki büyüklük sıralamasında ise 9. şehridir [58]. Bilecik, Konya, Afyon, Ankara, Kütahya şehirleri ile çevrili bulunan şehrin ortasından geçen Porsuk şimdiki şehri ikiye bölmektedir. Şehir konum itibarıyla İç Anadolu'nun Kuzey Batı Anadolu ile Marmara Bölgesine açılan bir kapısıdır.

4.2. ESKİŞEHİR'İN TARİHSEL VE FİZİKİ GELİŞİMİ

Sanayi devrimi öncesi toplumların yerleşme merkezleri seçiminde kullandıkları, savunma kolaylığı, tarıma elverişli arazi yapısı, ulaşım kolaylığı gibi ölçütler, Eskişehir içinde geçerli olmuş, yapılan araştırmalar sonucunda Eskişehir ve çevresinde tarih öncesinden bu yana yerleşimlerin olduğu ortaya çıkmıştır [59,s.4].

İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında yer alan Eskişehir ili (eski adıyla Dorylaion) M.Ö. 4000'li yıllara uzanan tarihi ile çeşitli uygarlıkların (Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı) önemli bir ticaret ve ulaşım merkezi olmuştur. Elde edilen bulgular ışığında Dorylaion kentinin Hitit dönemlerinde meskun alan olduğu ve Frigyalılar tarafından yerleşimin kurulduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Bizans döneminde de kaplıcaları ile ünlü bir eğlenme ve dinlenme merkezi olduğu ortaya çıkmıştır. Çeşitli kaynaklarda, eski Dorylaion kentinin konumunu, kentin şimdiki yerinde ya da kuzey doğusunda ova ortasındaki Şarhöyük'te veya güneybatıda Karacaşehir yöresinde olduğu gösterilmektedir [60,s.13].

Kentte Türk dönemi siti olarak belirlenen Odunpazarı bölgesinin yeri, tarihi kaynaklara göre ilk kez 11. yüzyıl sonlarında Türklerin dikkatini çekmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Kılıçarslan'ın 1097 yılında I.Haçlı Ordusu ile yaptığı ünlü Dorylaion Savaşı sırasında, bugünkü Odunpazarı bölgesinde ordugah kurmasıyla, bölge Türkler tarafından Sultanyügi/Sultan Uyüğü olarak anılmaya başlanmış ve 12. yüzyıldan itibaren kaynaklara bu adla geçmiştir [61,s.86-212]. Osmanlı topraklarına çok erken katılan ve 14. yüzyıldan itibaren Sultan Uyüğü yerine Sultan Önü adını alan bu bölge, kentin gelişmeye başlamasıyla önem kazanmış ve odun satışlarının yapıldığı bir pazar haline gelmiştir. Zaman içerisinde Sultan Önü ismi unutulmuş ve ticari öneminden dolayı Odunpazarı ismini almıştır.

Evliya ve Katip Çelebilerin tanımlarına göre çarşı ve hanlar ortada, kaplıcalar çevresinde olup konut alanları güneyde yamaç eteğinde bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında ovanın güneyindeki tepenin yamacında müslüman mahallesi, Porsuk çayına doğru etekte ise Hristiyan mahalleleri yer almıştır [62,s.45].

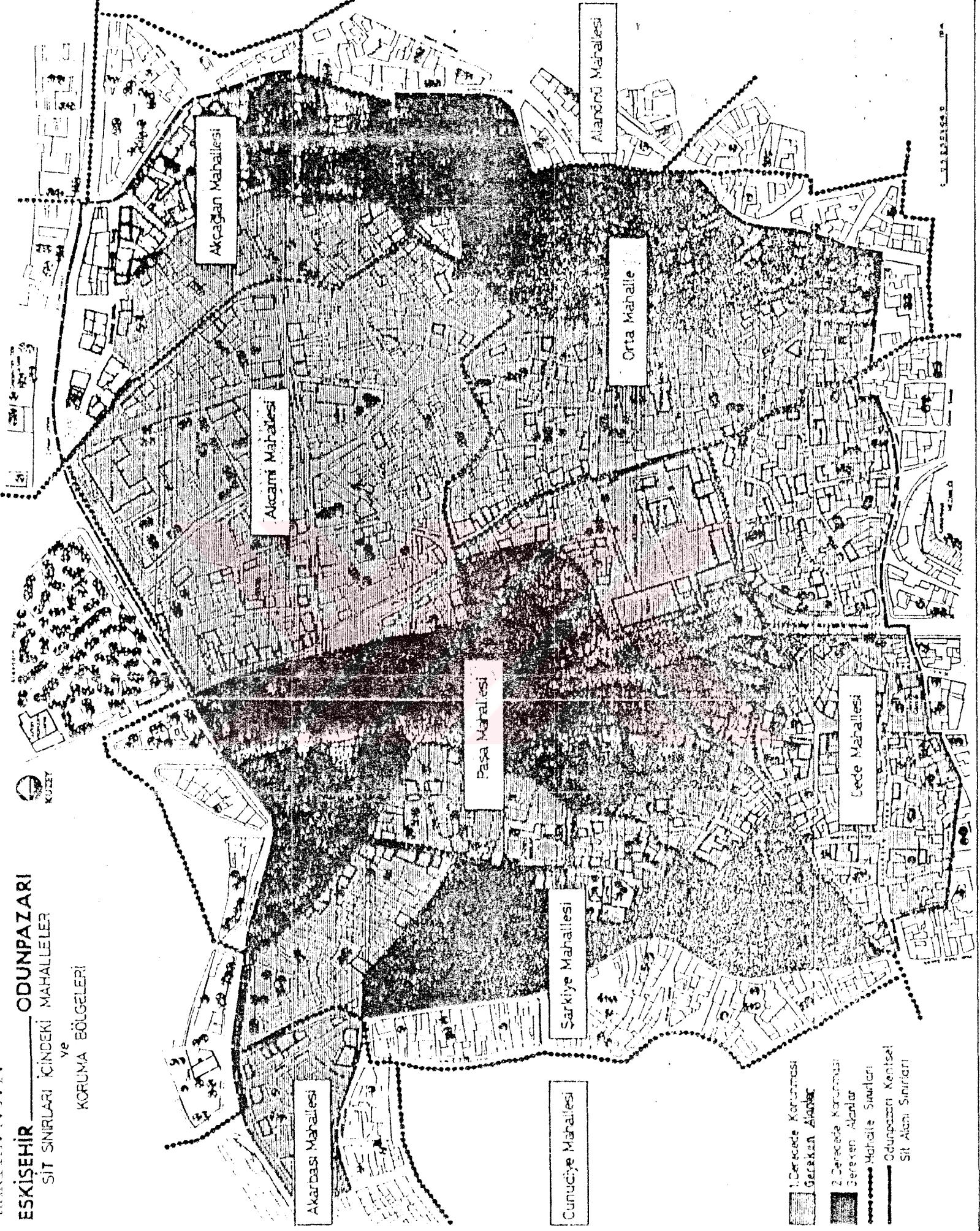
Kurtuluş Savaşı'nın büyük bir kısmının toprakları üzerinde yapıldığı Eskişehir savaştan yarı yanmış bir halde çıkmış ve 1925 yılından itibaren il merkezi olarak Cumhuriyet döneminin hızla gelişen merkezlerinden biri olmuştur.

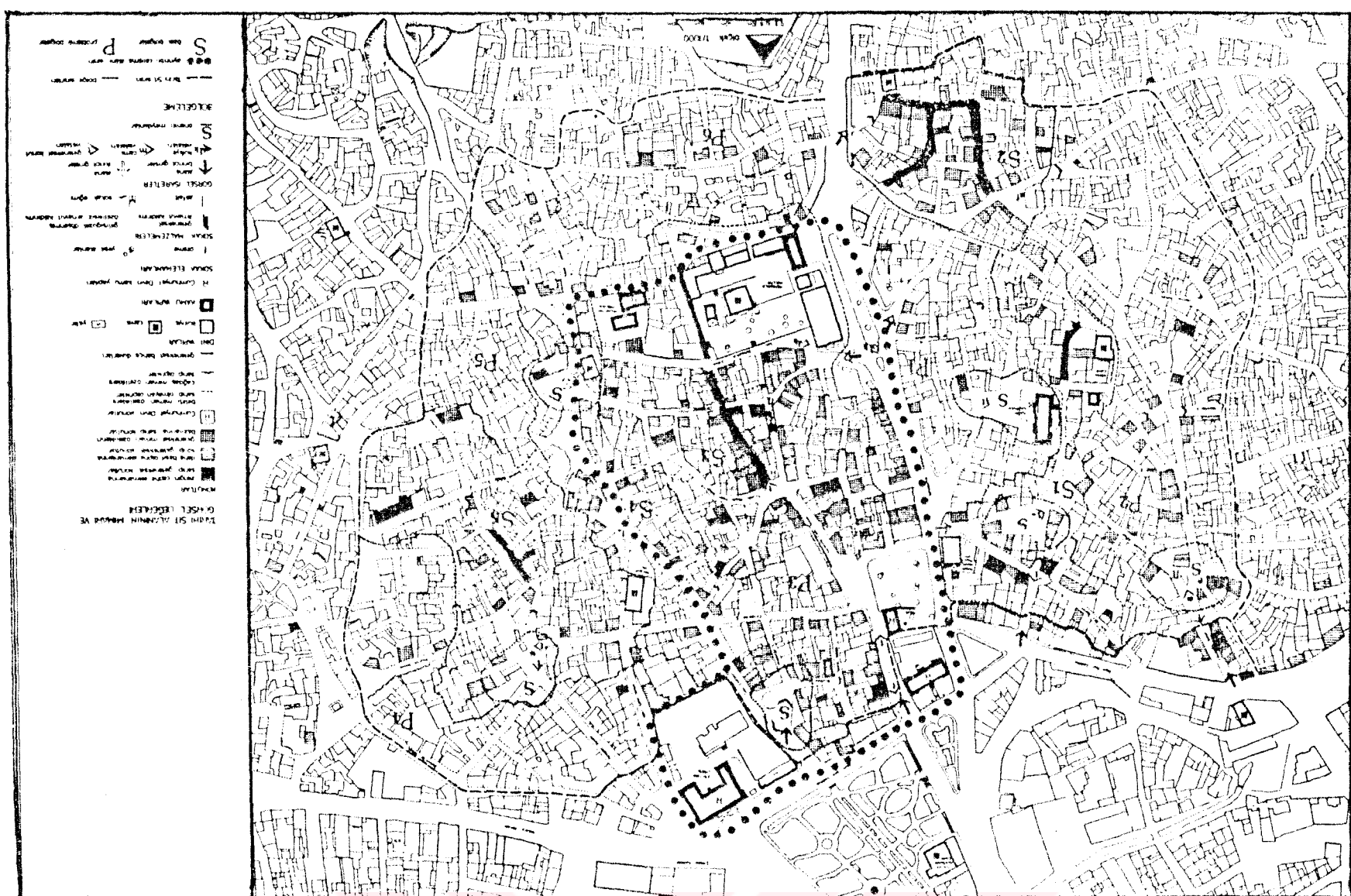
4.3. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANININ TANITIMI

Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından Eskişehir Odunpazarı semti 1973 yılında tarihsel ve kentsel sit alanı olarak belirlenmiştir. Bu bölge eski yerleşme dokusunu geçmişten gelen özgün karakterlerini kısmen günümüze kadar muhafaza etmiştir. Harita 4.3.1'de görüleceği gibi alan 100 ha. civarında olmasına rağmen yerleşme kalitesinin özelliklerini koruyabilen alan 40-50 ha'dır [63,s.20].

Odunpazarı kentin yayıldığı alan ile kuzey ve doğusundaki düzlükleri içeren Porsuk Ovası'nın güneyde sona erdiği yamaçların eteklerinden kuzeye doğru uzanan ve eğimi yer yer %25'e varan bir arazide bulunmakta olup, yüzey şekillerinin bu

HARİTA.4.3.3.1.
ESKİŞEHİR — ODUNPAZARI
SIT SINIRLARI İÇİNDEKİ MAHALLELER
ve
KORUMA BÖLGELERİ





özelliği düzlük (eğim %5) bir alanda gelişen Eskişehir kentinin topoğrafyasından en önemli farkı oluşturmaktadır. Odunpazarı'nın başladığı Karlık ve Çatak Bayırı tepeleri, Porsuk ovasının güneyden kuşatan ve Sivrihisar dağlarının devamı olan yayla görünümlü bir eşiğin uzantısıdır. Kentin bu en yüksek kesimlere II. zamanda (Neojen) meydana gelen yer kabuğu hareketleri ile oluşmuştur. Kentin geliştiği ovanın güneyindeki alüvyonlu yeni oluşmuş kil dolgunun henüz tam yerleşmemiş olması ve yeraltı suyunun yüzeye yakın olması nedeniyle, Odunpazarı'nın yereldiği güney kesimler yerleşim ilkeleri açısından Eskişehir'in en elverişli bölgesidir [61,s.86-212].

Ayrıca Harita 4.3.2'deki arazi kullanımının görüldüğü gibi birçok Anadolu Türk kentinde izlenebilen yerleşim alanlarının dinsel/anıtsal bir odağı çevreleyerek gelişmesi olgusu burası içinde geçerli kabul edilerek Odunpazarı'nın hemen tam merkezinde bulunan Kurşunlu Külliyesi'nin dört yönünde ve özellikle doğu-batı yönlerinde geliştiği ve büyüdüğü açıkça görülmektedir. Ancak bu önde büyümeyi kesintiye uğratabilecek herhangi bir doğal sınır bulunmadığından dolayı mahallelerin hangi sosyal ve ekonomik koşullarla nereye kadar uzandıkları saptanamamıştır. Büyük bir çoğunluğu tek başına belirli bir anıtsal değer taşımasına rağmen, biraraya gelişleriyle oluşan bütünlüğün önem kazandığı geleneksel konut gruplaşmalarının sona erdiği doğudaki Bakırcılar sokağı Zafer sokağı, batıdaki Debboy sokağı, Çürükoğlu sokağı Odunpazarı kentsel sitinin sınırları olarak kabul edilir(63,s.30-31). Odunpazarı Harita 4.3.1'de görüleceği gibi, Akcamii, Akçağlan, Alanönü, Orta, Dede, Paşa, Şarkıye, Akarbaşı, Cunudiye gibi mahallelere ayrılmıştır.

Sadece Akcamii mahallesi tümüyle bugünkü sit alanları içinde bulunmakta, Paşa, Akçağlan, Orta ve Şarkıye mahallelerinin geleneksel konut dokusu açısından fazlaca kent imgesel değer taşımayan bazı bölümleri ise belirlenen sit sınırlarının dışında kalmaktadır. Tablo 4.3.1'de görüleceği gibi mahallelerin dokuları bozulduğu için korumaya değer nitelikte olan alanlar içerisinde Alanönü, Akarbaşı ve Dede mahallelerinin alanlarının oranı büyüklüğüne göre oldukça düşüktür.

Tablo: 4.3.1 Sit Sınırları İçinde Mahalle Alanlarının Dağılımı

Mahalle Adı	Akcamü	Akçağlan	Alanönü	Orta	Dede	Paşa	Şarkıye	Akarbaşı
top.al.ha.	5.84	11.25	18.65	5.6	16.1	8.55	5.65	18.35
Sit alanı								
top.alan %	100	28.26	4.12	82.67	25.15	77.31	66.55	4.46
sit alanı	5.84	3.18	0.77	4.63	4.05	6.61	3.76	0.82

Kaynak: B.Acar

Sözü edilen bu üç mahalle, geleneksel konut dokusunu Odunpazarı'nın diğer mahallelerine göre oldukça büyük oranda özelliklerini yitirmiş, yalnızca birkaç ada sit sınırları içine alınmıştır. Özellikle Alanönü, Kurtuluş Savaşı sırasında Eskişehir'i terkeden Yunan ve Rum kuvvetlerinin çıkarttıkları yangınlarla büyük oranda geleneksel konut kaybına uğramıştır. Daha sonraki dönemlerde semt zenginleri konut yerleşim alanı olarak Alaaddin Parkı çevresini seçmişlerdir. Böylelikle terk edilen konut bölgesi gecekondulu ve çağdaş niteliksiz kent dokusu haline dönüşmüştür [64,s.2].

Şarkıye mahallesindeki Çürükoğlu sokağı, batı yönündeki niteliksiz çağdaş konut dokusunun başlangıcı olarak kabul edilebilir. Parsellerin yapılanma koşulları ve kat adetleri tüm Odunpazarı ile uyumlu gibi görünmekte ise de, özellikle Cunudiye mahallesindeki doku gecekondulara dönüşmekte ve bu nedenle söz konusu mahalle tümüyle sit alanı dışında kabul edilmektedir. Mahallelerin geleneksel dokusunun bozulmaya başladığı sınırları, sit alanı içindeki koruma bölgelerinin derece ayrımlarını belirlemekte de etken olmaktadır. Odunpazarı içindeki eski mimariye tam bir saygı gerektiren birinci derecede korunması gereken bölgeler ile yükseklik, hacim, malzeme kısıtlamaları ile eski ve yeni arasında bir bütünlük sağlamayı öngören ikinci derecede korunması gereken bölgelerin sınırları açısından ilginç olacak bazı özellikler gözlenebilmektedir. Kuzey-Güney doğrultusundaki üç belirgin aks çerçevesinde yer alan 2. derece koruma bölgelerinde, özelliklerini tamamen yitirerek bozulmuş örneklerle yeni yapılar oldukça fazla sayıdadır. Bu akslardan doğu ve batı kesimlerdekilerin bozulmuş dokuları, iki yanındaki gecekondulaşmanın Odunpazarı içine sızan uzantıları olarak yorumlanabilir. Arazinin tüm verileri ile çelişkili bir biçimde tarihi çekirdeği hemen hemen tam ortasından ikiye bölen yeni açılmış

Şahabettin Caddesi çevresindeki üçüncü bölge ise, bu yanlış uygulamanın sonuçlarından dolayı yapay olarak oluşturulmuş bir tahribat alanıdır. Kurşunlu Külliyesi'nin yakınlarındaki özgün ve nitelikli doku, sözkonusu aksın iki yanındaki çoğunlukla kâr amaçlı ve kat adedi fazla yeni yapılarla mahalle içlerine doğru giderek bozulmasına neden olmaktadır.

4.4. BİNALARIN ÖZELLİKLERİ

4.4.1. Binaların İşlevleri

Odunpazarı kentsel sit alanı içinde yer almış olan binalar, başlangıcından itibaren bir Anadolu-Türk kentinin temel niteliklerini taşımaktadır. Bölgenin geleneksel yerleşme dokusu çoğunlukla Harita 4.4.1'de görüldüğü gibi, 2 ve kısmen 3 katlı konutlardan oluşmaktadır. Evlerin alt kısımlarının dış duvarları sokakların doğal çizgisini izlerken üst katlar sokaktan bağımsız ve çıkıntılarla sokağa taşınmıştır. Binaların üst kat duvarları dik açılı bir düzen içinde olup sokak ve manzara ile doğrudan ilişkilidir. Geleneksel konutların zemin katlarındaki giriş, bahçe ve sokak ilişkisine göre mekansal dağılımlar Harita 4.4.2.'de görülmektedir. Binaların oluşturdukları perspektifler, sokak dokularının oluşmasında Geleneksel-Türk Evi'nin özelliklerinin tümünü taşımaktadır.

Bölgenin tamamına yakınında konut olarak kullanılan binalar, genellikle geleneksel yerleşme dokularında görülen sokak ölçeğinin oluşmasını ve karakter vermesini sağlamaktadır. Bu beraberinde bölge bitiminde ölçek ve karakter bütünlüğünü oluşturmaktadır.

Bölge içinde yer alan binalar yapıldıkları dönemden günümüze kadar konut işlevini sürdürmüştür. Ancak son yıllardaki gerek kararları, gerekse kullanıcının sosyo-ekonomik seviyesinin son yıllara kadar giderek düşmesi çevrenin karakteri ile birlikte konutların fiziksel özelliklerinin tahribine neden olmuştur. Genelde Odunpazarı içinde yer almış ve konut olarak değerlendirilen binaları fiziksel özelliklerinden dolayı 4 grupta toplayabiliriz.

HARİTA.4.4.1.

ESKİŞEHİR — **ODUNPAZARI**
GELENEKSEL KONUTLARIN YÜKSEKLİK VE KAT
ADETLERİNE GÖRE MEKANSAL DAĞILIMI



- BİR KAT'lı konutlar
- İKİ KAT'lı konutlar
- İKİ KAT + SUBASMAN'lı konutlar
- ÜÇ KAT'lı konutlar
- ÜÇ KAT + SUBASMAN'lı konutlar

HARİTA.4.4.2.

ESKİŞEHİR — **ODUNPAZARI**
GELENEKSEL KONUTLARIN ZEMİN KATLARIINDAKİ
GİRİŞ, BAĞÇE VE SOKAK İLİSKİSİNE GÖRE MEKAN
SAL DAĞILIMI



- Bakım gerektiren binalar
- Yüzeysel onarım gerektiren binalar
- Esaslı onarım gerektiren binalar
- Harabe niteliğindeki binalar.

Burada korunması gereken binaları ilk üç grupta, yenilenmesi gerekli binalar ise dördüncü grupta ele alınması gereklidir.

4.4.2. Binaların Yapıları, Cepheleri ve Plan Tipleri Yönünde Saptamalar

Odunpazarı geleneksel konutlarını oluşturan konutların ana yapım malzemeleri; ahşap, kerpiç ve moloz taştır. Yapının, bodrum kat ya da subasman yüksekliği moloz taş ya da ahşap hatıllı kerpiç olup, üzeri kerpiç ya da kireç sıvalı badanadır. Bu duvarlar genellikle 50-70 cm. kalınlıktadır. Üst katlarda ise taşıyıcı ahşap iskelet sistemlidir. Kerpiç, dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır [65,s.156]. Daha sonra yapılan evlerde kerpiç yerine tuğla kullanılmıştır. Kerpiç üstüne sıva tutmadığı için sıvalar dökülmüş pek çok eski evde gördüğümüz gibi kerpiç üzerine gazoz kapakları çakılmış, üzerine sıva yapılmıştır. Çok eski evlerde sıva, içine saman karıştırılmış çoraktan ibarettir. Bazılarında ise bağdadi tekniği kullanılmıştır [66,s.218].

Çatılar ahşap olup, alaturka kiremitle örtülüdür. Ancak tamir edilmiş çatılarda marsilya kiremiti kullanılmıştır. Bahçeli olarak planlanmış yapılara ait bahçe duvarları özgün tiplerde 1.70-2.00 metre yükseklikte ahşap hatıllı moloz taş üzeri kerpiç sıva olarak düzenlenmiş ve duvar üstleri alaturka kiremitle örtülmüştür [65,s.157].

Cepheler

Ayrıca sit alanı içerisinde diğer yörelerde görülen Türk Evleri'nin karakterlerine uymayan bazı evlere rastlanmaktadır. Bu konularda yapılan araştırmalar sonucunda,

bu evlerin Kırım Savaşı'ndan sonra Eskişehir'e göç eden Tatarlar arasında bulunan ustalar tarafından yapıldığı kanısına varılmıştır. Bu tip evlerin cephelerinin ortasında yuvarlak ve demir parmaklı bir balkon bulunmakta, üzerinde yuvarlak alınlıklı çatı şekliyle geleneksel Eskişehir evlerinden ayrı bir özellik taşımaktadır [66,s.219].

Plan Tipleri

Odunpazarı Evleri'nde mekansal kurgular ve katlar arası ilişkiler, geleneksel Türk mimarisinde görülen bütün özellikleri yansıtmaktadır. Zemin katlar, kadının rahatlıkla çalışabilmesi dinlenmesi ve toplumsal ilişkiler kurabilmesi için düzenlenmiştir. Bu nedenden dolayı, zemin katın duvarları, içeriyle dışarı mekanını kesin olarak ayırır.

Toplum kuralları yüzünden yaşantı kapalı bir ortamda sürdürülmektedir . Alt katlardaki dışa açılan odaların pencereleri elden geldiğince küçültülmüş ve örtülmüş, ilişkiler kısıtlanmıştır. Buna karşılık üst kattakiler büyük boyutta ve çok sayıda düzenlenerek odaların ışığı ve görüşü arttırılmıştır, ilişkiler yaygınlaştırılmıştır [67,s.42]. Çünkü üst katların doğayla ilişkisi, Türk evinin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Odunpazarı evlerinde mekansal kurgular açısından bakılacak olursa, sofasız plan tipi dışında bütün tasarım biçimlendirilmelerinin varolduğu görülür. Sofasız ev hemen hemen hiç yoktur. Konutların oda sayısı yönünden ele aldığımızda 2, 3 ve 4 odalı evler yaklaşık %90'lık oranı bulurken 1 ve 5-6 odalı evlerin oranı ise %10 olduğu görülür [68,s.15].

4.5. ODUNPAZARI TARİHSEL KONUT BÖLGESİNDE İMGESEL DEĞERLER VE SOKAKLAR

Geleneksel konut alanları eğimli olan tepenin yamaçlarına yerleşmiştir. Eğim güneylere doğru artmaktadır. Kentsel sit alanına tarihsel bir kimlik kazandıran öğelerin

başında Kurşunlu Külliyesi (1525 yılında Çoban Mustafa Paşa tarafından yapılmıştır) ile geleneksel konutlar gelmektedir. Kuruluşundan itibaren varlığı ile kentte yaşayanlarca algılama odağına dönüşen Kurşunlu Külliyesi'nin yanısıra geleneksel konutlar ve bütünleyici çevreleri, tarihsel gelişim sürecinin en dikkat çekici kalıntıları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle, 2-3 katlı geleneksel konutlardaki kat kat çıkmalar ve geniş saçaklarda hareketlendirilmiş cepheler, yolların darlığı ve yeşil dokusunun azlığına karşın sokak silüetlerine zengin perspektif sağlamaktadır. Bu perspektiflere hareket yoğunluğu kazandıran diğer bir etken ise kullanılan yapı gereçleri ile sokak boyutlarıdır. Hayvan, atlı araba ve yaya ulaşımı ile arazinin topoğrafik verilerine göre biçimlenmiş olan yollar oldukça dar ve kıvrımlıdır.

Konutların dış mekanda algılanan kerpiç, sıva, alaturka kiremit ve ahşap gibi geleneksel teknolojiyi yansıtan gereçleri, bu organik biçimlenişin görsel etkisini daha da tipikleştirmektedir [63,s.36]. Dış cephelerdeki çıkma, kapı, pencere, kafes, konsol, furuş, balkon korkuluğu gibi yapı elemanlarında kullanılan ahşap malzeme, genellikle doğal görünümünde bırakılmış ve boyanmamıştır. Ayrıca, ahşabın doğal renginde bırakılmış olması, alaturka kiremitin kendine özgü kırmızısı kerpiç ya da çamur sıvalı yüzeylerin pastel tonları ile tam bir uyum içinde bulunmakta ve sokak silüetlerinin algılanmasında renk unsurunu ne denli görsel önem taşıdığını vurgulamaktadır. Odunpazarı kentsel sit alanı içindeki dinsel ve sosyal amaçlı tescilli yapılar şunlardır;

- Kurşunlu Camii ve Külliyesi
- Şeyh Şehabettin Türbesi
- Akoğlan Camii
- Tiryaki Hasan Paşa Camii
- Müftü Camii
- Orta Camii
- Sivrioğlu Camii.

Bölge içerisinde bu camiler birbirine göre uzaklıkları hemen hemen eşit olacak şekilde konumlanmışlar ve bir Anadolu Türk kentinde minare ile belirginleşen özgün sokak perspektiflerinin Odunpazarı'ndaki yoğunlaşmasına önemli görsel katkı sağlamışlardır.

Ayrıca, bu bölgeler içerisindeki tescilli kamu yapıları Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup özelliklerini taşımakta olup, daha çok Seyitgazi Caddesi üzerinde konumlanmışlardır.

- Eski hükümet konağı (Atatürk Lisesi)
- Eski askerlik şubesi
- Müftülük
- Odunpazarı Karakolu
- Malhatun İlkokulu
- Turan İlkokulu
- Osmanlı Evi Müzesi

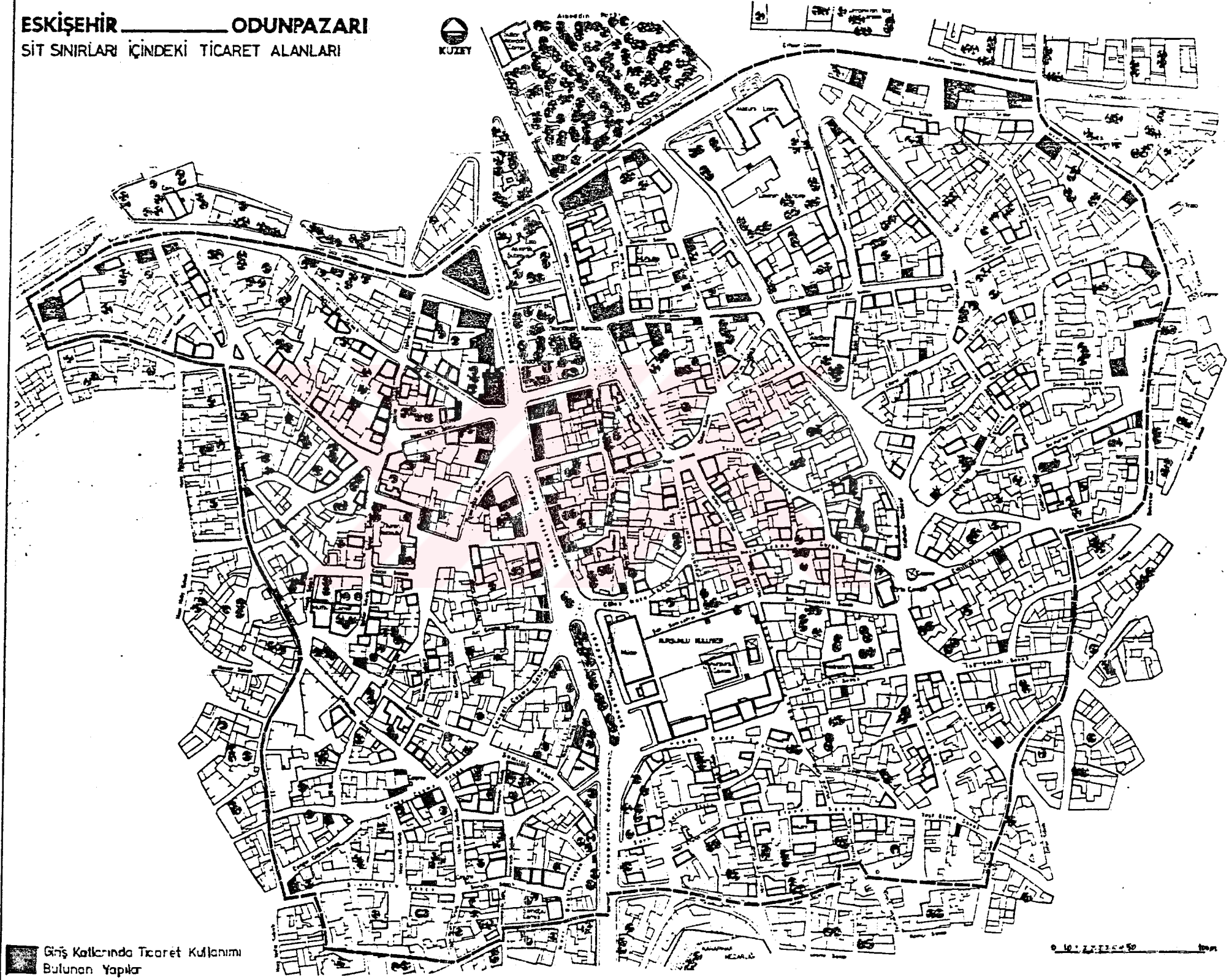
Bunların yanısıra yakın zamanlara kadar çeşitli sokaklarda bulunan sokak çeşmeleri sokakların silüetlerini zenginleştiren öğelerdi.

4.6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANINDA KORUMA EYLEMLERİ

Odunpazarı kentsel siti, kuruluşundan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar süren yalnızca konutların bulunduğu bir yerleşim alanı olarak kalmış, konut bölgesi içinde ticari eylemlere yer verilmemiştir. Bugünkü kent merkezinde bulunan kaplıcalar çevresinde yer almış eski “Çarşı bölgesi” ile “konut bölgesi” arasında yaklaşık 800 m. uzaklık vardı. Ancak 1905 ve 1922 yıllarındaki yangınlardan sonra yeni yapılanma eylemleri sırasında bazı ticaret ve kamu işlevlerinin çarşı bölgesinden başka Odunpazarı içlerine doğru kaydırıldığı da gözlenmektedir. Bu gelişime ilk örnek, semtte Odunpazarı adının verilmesine neden olan yakacak odun alış-verişine, şimdiki Yediler Parkı yakınındaki meydana başlanmasıdır. Daha sonra Seyitgazi Caddesi’nin güneyinde bulunan sokaklardaki konutların zemin katlarında gerekli değişiklikler yapılarak, el sanatlarının yoğunlaştığı bazı akslar meydana getirilmiş ve bu yollar Demirciler Sokak, Bakırcılar Sokak gibi yeni isimler almıştır. Uzmanlaşma konularının en önemlilerinden birisi de Eskişehir’in ünlü Lületaşını işleyen dükkanların Cemalciler Sokağı’nda yoğunlaşmasıdır. Ancak kentin endüstriyel gelişimi, giderek önemi azalan el sanatlarının yanısıra, bunların yer aldığı Odunpazarı’ndaki mekanların da niteliklerinin yitirilmesine neden olmuştur. Özellikle işleyen ve satan kesim için turistik amaçlara bağlı yeni merkezler kentin yeni kesiminde oluşturulmuştur [64,s.3].

HARİTA.4.6.1.

ESKİŞEHİR — ODUNPAZARI
SİT SINIRLARI İÇİNDEKİ TİCARET ALANLARI



Böylelikle Eskişehir'in merkez işlevlerinin toplandığı kent merkezinin hemen bitişiğinde ve kentin diğer kesimleriyle kolay ulaşım ilişkileri içinde olmasına karşın Odunpazarı Tarihsel Bölgesi, geleneksel yerleşme düzeninin modern kentin merkez işlevlerini gereksinim duyduğu mekan kullanımına cevap veremeyecek olması ve sözkonusu kesimin topoğrafyası nedeniyle, kentin gösterdiği gelişmeye rağmen merkez işlevlerinin içine sığmadığı bir konut bölgesi olarak kalmıştır. Harita 4.6.1. sit sınırları içindeki ticaret alanlarının dağılımını göstermektedir.

XX.yüzyıl başlarında yüksek gelir gruplarının yerleştiği kent kesimlerinden birisi olan Odunpazarı Bölgesi kentin giderek İstasyon yönünde ovaya doğru yayılması ve apartman tipi yerleşim biçiminin yaygınlaşmasına koşut olarak, zamanla Odunpazarı Bölgesinin üst gelir grubuna mensup kesimi, yeni oluşan bölgeye yerleşmiştir. Kiracılık oranının 1980'li yıllara kadar %80 civarında bulunduğu semtte bakımlı konutların varlığına karşı binaların büyük bir bölümü kısmi olarak kullanılmakta yer yer tamamen terkedilmiş ve oldukça harap durumda konutlar da bulunmaktadır [63.s.54].

Odunpazarı tarihsel sit bölgesindeki kamu binalarının bu bölgeye yapılarak devlet tarafından desteklenmeye çalışmaları başlamasına rağmen sit kavramı 1973 yılından sonra Anıtlar ve Eski Eserler Kanunu ile gündeme gelmiştir. 1956 yılında Eskişehir'in imar planı yapılmasına rağmen şimdiki Odunpazarı Kentsel Sit Alanı için herhangi bir karar getirilmemiş sadece yeni yerleşim aksları belirlenmiştir. O dönemden 1973 yılına kadar geçen süre içerisinde, korumaya yönelik kamu eliyle gerçekleştirilmiş herhangi bir uygulama görülmemiştir. Yapılan çalışmalarda görülen şudur ki, Odunpazarı Sit Bölgesi'ndeki geleneksel konutlardaki koruma eylemi mülk sahiplerinin kendi mülklerini barınma amacıyla onarmaya yönelmesiyle gerçekleşmiştir. Özellikle, 1950'li yıllardaki tüm ülkede görülen endüstrileşmiş konut teknolojisinin Eskişehir'de de ülkeye paralel olarak görülmesiyle birlikte kiracı oranı yukarıda belirttiğimiz gibi hızla artmış, buna bağlı olarak konut kalitelerinde göreceli bir düşüş olmuştur.

Aynı dönemlerde kent merkezine yakınlığından ve hızlı nüfus artışının getirdiği yüksek yoğunlukla Odunpazarı Geleneksel Konut Alanı'nda yeni yapılaşma istemleri de ortaya çıkmıştır. Odunpazarı Geleneksel Konut alanı içerisinde, 1971 yılında

Şehabettin Caddesi'nin Bademlik Parkı ile Yediler Parkı'nı birleştirmek amacıyla 17.5 m. olarak genişletilmiştir. Bu esnada çok önemli ve değerli sivil mimari örnekleri yok edilmiştir [68,s.37-43].

Odunpazarı Geleneksel Konut Alanı'nın 1973 yılında tarihsel ve kentsel sit alanı olarak korunmaya alınmasıyla birlikte ilk aşamada 294 adet sivil mimari örneği tescil edilmiştir. Ayrıca Odunpazarı Sit Alanı içerisindeki her türlü yapılaşmaya sınırlamalar getirilmiştir. Bu dönemden sonra, yapılarda iyileşme beklenirken sözkonusu geleneksel konut alanlarında nitelik hızlanarak düşmeye devam etmiştir. 1980'li yılların başlarında ise sokaklarda bulunan çeşmeler iptal edilerek işlevlerine son verilmiştir. Ayrıca aynı dönemlerde konut kullanıcılarının talepleri doğrultusunda Eskişehir Belediyesi tarafından Arnavut Kaldırımları olan sokakların büyük bir kısmı asfalt kaplanmıştır. Bu türden uygulamalar söz konusu alanın mimari ve geleneksel dokusunu ciddi bir şekilde zedelemiştir.

Eskişehir Belediyesi Odunpazarı semti Koruma Amaçlı İmar Planı ve Yönetmeliğini 29.4.1988 gün ve 168 sayılı K.T.V.K.K. kararı doğrultusunda hazırlatarak 17.6.1988 tarihinde Konya Kurulu'na sunmuştur. Kurulda onaylanan sit alanını içeren Koruma Amaçlı İmar Planı korunacak alan ve tampon koruma alanı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. 1/1000 imar planlarının yanı sıra 1/100 ölçekli sokak ve cephe silüetlerini içeren bu çalışma kurul tarafından uygulanabilir olduğuna karar verilmiştir. Yine aynı tarihte, tescilli yapıların ve yeni yapıların tescil kayıtlarının güncelleştirilerek, 144 adet taşınmazın tescil kaydının devamına (sivil mimari örnekleri) 18 taşınmaz kültür varlığının tescil kayıtlarının devamına, 10 adet taşınmaz kültür ve tabiat varlığı sivil mimari örneğinin yeniden tescil kaydının yapılmasına karar verilmiştir.

Ayrıca Odunpazarı Tarihsel ve Kentsel Sit Alanı Koruma İmar Yönetmeliği; koruma hükümleri ve yeni yapılanma hükümlerini belirlemekte ve halen bu yönetmelik esaslarına göre yapılaşma sürdürülmektedir.

22-23 Şubat 1991 tarihinde Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği ve Eskişehir Valiliği tarafından düzenlenen Tarihi Türk Evlerini Koruma Sorunları Eskişehir Odunpazarı 1. Paneli'nden sonra Eskişehir Belediyesi'nden, Valiliği'nden ve Anadolu

Üniversitesi'nden uzmanların oluşturduğu bir grup geleneksel konut alanlarının korunması amacıyla bir dizi çalışmalara başlamıştır. Alınan kararlar doğrultusunda öncelikle bir sokak belirlenip bu alanda bina cephelerinin iyileştirilmesi yoluna gidilmesi amacıyla, A.Ü. Mimarlık Bölümünce 1 sokağın rölevesinin çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmalarda parasal finansı Valilikçe, yapım işlemi ise Belediyece yürütülmesi prensip kararı olarak alınmıştır. Çalışmalar uygulama aşamasına gelindiğinde dönemin siyasi çıkarları doğrultusunda Belediye ve Valilik arasında çıkan anlaşmazlıktan dolayı proje uygulanamamıştır.

Tüm bu uygulamaların yanısıra, çıkar çevrelerinin talepleri doğrultusunda sit alan ve çevresinde yüksek yapılaşmaya izin verilmiştir. Bu da beraberinde konut kullanıcılarının, kullandıkları konutların sıhhileştirilmesi ve restorasyonu konusunda duyarsızlığına neden olmaktadır. A.Ü. Odunpazarı Geleneksel konut Bölgesi'nde tarihi konut mirasına sahip çıkmak amacıyla 7 adet sivil mimari örneği konut satın almış, bu bölgede restorasyon-sıhhileştirme ve yenileme çalışmalarına başlamıştır. 6.9.1993 tarihinde koruma altına alınmış bölge içerisindeki 5 adet tescilli yapı, 50 metrelik IRMAK CADDESİ'nin açılabilmesi için yıkılmaya başlanmıştır. İlgili binaların başka bir alana nakli için gerekli röleve çalışmaları Belediye, Müze Müdürlüğü ve Konya Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü tarafından yapılmamıştır. Buna karşın Anadolu Üniversitesi'nce hazırlanan 4 adet alternatif yol güzergahı maliyeti yüksek olduğu gerekçesi ile kabul edilmemiştir. Eskişehir Odunpazarı kentsel sit alanı da uygulanan koruma eylemlerinin tarihsel dizini Ek-A'da verilmektedir.

4.7. KENT DOKUSUNU KORUMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

4.7.1. Mülkiyet

Odunpazarı'ndaki parsellerin özgün biçimleri ve zaman içinde geçirdiği değişimlerde ilgili kesin tarihsel bilgilerin elde edilmesi olanaksızdır. Ancak tümü özel kişilerin mülkiyetinde bulunan geleneksel konut parselleri için kuşaklar boyunca

yinelenmiş sürekli küçülmelerden söz edilmesi gerekmektedir. Genellikle başlangıçta bir kişi veya ailelerin elinde bulunduğu varsayılan büyük bir arazi ile üzerindeki yapının satış ya da veraset yolu ile parçalandığı bölümlerin kuşaklar boyunca devam ederek parsellerin bugünkü boyutlara indiği düşünülmektedir [63,s.54]. Parsellerin bölünmesiyle elde edilen arsalara yeni yapılar inşa edilmesi eğilimi ise önceleri ayrık düzende ve yapılanma yoğunluğu düşük bir kent görünümünde olan bu alanı, zaman içinde giderek bitişik düzene dönüştürmüştür. Bölgedeki geleneksel konut parsellerinin biçimsel yapısı, birçok Anadolu Türk Kentinde olduğu gibi, geometrik şekillerden bağımsız bir serbestliktir. Tablo 4.7.1.1'de parseller büyüklükleri açısından ele alındığında görülen şudur:

Tablo: 4.7.1.1. Parsel Büyüklükleri

Parsel alanı büyüklüğü (m ²)	Tüm alan içerisindeki oranı (%)
0-100	37.42
101-150	35.03
151-200	13.27
251-500	6.8
501-1000	4.08
1001-+	0.34

Alan dilimlerinde saptanan bu dağılım hisselerinin paylaşılması ve parsellerin bölünerek küçülmesi olgusuna bağlı bir sonuç olarak yorumlanabilir [63,s.54]. Odunpazarı Sit Alanı'ndaki konutların parsel içindeki konumlarına baktığımızda %75'i bitişik düzene göre yerleştiği görülmektedir. Arka bahçeleri ve yan cepheleri çoğunlukla sokaktan algılanmamaktadır. Bu yapılardan %25 kadarı arka bahçelerine yeni yapı inşa edilerek bahçesiz duruma dönüştürülmüş parsellerdeki yoğunluk büyük ölçüde artırılmıştır. Odunpazarı geleneksel konutlarındaki taban alanı büyüklükleri yüzde dağılımı Tablo 4.7.1.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.1.2. Taban Alanı Büyüklükleri

Taban alanı büyüklüğü (m ²)	Tüm konutlar içerisindeki oranı (%)
0-50	9.86
51-100	63.61
101-150	25.51
151-200	1.02

Bahçelerdeki bu yapılaşma ve bölünme bundan önceki imar yönetmeliğinin bitişik düzen uygulamalarında öngördüğü parsel boyu, yapı derinliği, arka bahçe boyutları ile çok düşük parsellere bile inşaat yapabilme olanakları sağlanmasından ileri gelmiştir.

Bu bölgedeki mülkiyet dört türlü kullanımı beraberinde getirmiştir:

- a. Satın Alma
- b. Miras
- c. Kiralama
- d. Kendi Yapma

Bu tür kullanım biçiminde de ortak kullanıcıların ortak özelliği ve orta ve düşük gelir grubu diliminde olmalarıdır. Mülkiyetten gelen diğer bir sorun ise geleneksel konutun kullanıcısı değiştiğinden dolayı yatay ve dikeyde iç bölünmeler meydana gelmesidir. Bu da beraberinde yapı ölçeğinde toplu hareketle binanın onarılmasına ve bakılmasına engel oluşturmaktadır.

4.7.2. Ulaşım

Odunpazarı ulaşım alanları, sit alanı içerisindeki toplam alanın yaklaşık olarak %23'ünü kapsamaktadır. Saptanan değerin yüksekliği eski çıkmaz sokakların alan içinde çevre yollara bağlanması ve böylece oldukça küçük boyutlu yapı adalarının oluşmasıyla yakından ilgilidir [63,s.36].

Sokaklar, yakın zamanlara kadar “Arnavut Kaldırımı” tipinde orta veya küçük boyutlu granit kaplama taşlarıyla kaplıyken yandan veya ortadan akıntı meyilleriyle tanımlanmış tipik Osmanlı sokaklarını andırmaktaydı. Ancak, bölgenin özgün ulaşım ağı gibi yol döşemeleri de önemli ölçüde değiştirilip asfaltlandığı için korunması gereken, Arnavut Kaldırımı kaplı sokak ve meydanların ulaşım alanları içindeki oranı %32’ye kadar düşmüştür. Bunun yanı sıra bazı bölgelerde ise Arnavut Kaldırım taşları sökülerek stabilizeye dönüştürülmüştür. [65,s.157]

4.7.3. Altyapı

Odunpazarı kentsel sit alanı, teknik altyapı donanımı açısından kent geneline göre en olanaklı kesiminden birisidir. Kentin özellikle yeni gelişen bölgelerinde görünmekte olan su sıkıntısı, Odunpazarı’ndaki mahallelerdeki şebekelerin yeterli olması nedeni ile görülmektedir. Yakın zamana kadar Eskişehir’in en önemli sorunlarından olan, kanalizasyon şebekesinin olmaması nedeni ile bu bölgede de kanalizasyon şebekesi oluşmamıştır. Bütün konutlar, kendi parselleri içerisinde fosseptik çukurları ile pis su tesisatını oluşturmaktadırlar. Bölgedeki konutların terk edilmesiyle birlikte fosseptik çukurlarının kullanılmaması, binaların zeminlerinde çöküntüye uğramasına neden olmaktadır. Böylece, terk edilmiş olan konutların yıpranma süreci hızlanmaktadır. Diğer altyapı olanaklarından elektrik ise hemen hemen bütün konutlarda bulunmaktadır. Fakat elektrik donanımlarının sokak ve konut içerisinde yüzeyde bulunması bölgedeki dokuyu olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle son dönemlerde çıkan yangınlar elektrik tesisatlarındaki aksaklıklardan meydana gelmektedir.

4.8. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI SOSYAL ANKET BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Eskişehir-Odunpazarı kentsel sit alanının güncel durumunu saptayabilmek amacıyla, bölge içerisinde gerçekleştirilen özgün alansal analizlere dayanan bulguların değerlendirilmesine çalışılacaktır.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanında 226 hane halkına sosyal anket uygulanmıştır. Bunlardan 62 adedi tescilli yapıdır. Yapılan araştırmalar, denek'in kimliğine, denek'in konutuna ve Odunpazarı sit alanını korumaya yönelik olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır (Ek.B).

Geleneksel konut bölgesinde gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 4.8.1., 4.8.2 ve 4.8.3'de verilmiştir.

4.8.1. Denek'in Kimliğine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Yapılan araştırmalar sonucunda, bölgedeki yaşayan ailelerin %96'sının tek başlarına bir hanede oturmakta olduğunu göstermektedir. Bunun yanısıra %88'i çekirdek aile niteliğini taşımaktadır.

Tablo: 4.8.1. Denek'in Kimliğine Yönelik Sorular

1. Yaş, cinsiyet, eğitim, iş, aylık gelir durumuna göre hane halkı bireylerini sayınız?

Cinsiyet	Yaşı	%	Eğitimi	İşi
%48 erkek	0-4	5	İlk %56	İşçi %37
%52 kadın	5-9	3	Orta %30	Serbest %39
	10-14	3	Lise %13	Memur %24
	15-19	4	Yüksek %1	
	20-24	8		
	25-29	15		
	30-34	17		
	35-39	9		
	40-44	8		
	45-49	10		
	50+	18		

Tablo 4.8.1.Devam

2. Hanede kaç aile yaşıyor?
 - 1 %96
 - 2 %3
 - 3 %1
 - 4 %0
 - 5+ %0
3. Hanede anne, baba ve çocuklardan başka akraba veya yakınlarınızla mı oturuyorsunuz?
 1. Evet %12
 2. Hayır %88
4. Evet ise kimlerdir?
 - 1.Büyükbaba %33
 - 2.Büyükanne %50
 - 3.Amca %0
 - 4.Hala %7
 - 5.Teyze %3
 - 6.Dayı %3
 - 7.Kardeş %3
 - 8.Diğer %1 (kardeş çocukları vb.)
5. Aylık toplam geliriniz aşağıdaki dilimlerin hangisinde yer almaktadır?
 1. 500 bin - 990 bin %4
 2. 1 milyon-1.9 milyon %4
 3. 2 milyon-2.9 milyon %25
 4. 3 milyon-3.9 milyon %30
 5. 4 milyon-4.9 milyon %10
 6. 5 milyon + ... %27
6. Aile reisinin doğum yeri neresidir?
 - 1.Eskişehir %59
 - 2.Eskişehir Dışı %41

Tablo 4.8.1’den de görüleceği gibi anne, baba ve çocuklardan başkaları ile oturanların büyük bir kısmını büyükanne veya büyükbaba ile birlikte oturanlar teşkil etmektedir. Ailelerin aylık gelirlerinin oranlarına bakıldığında da, bölgede yaşayanların aylık net gelirleri 2 milyon ve üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle %27’sinin geliri 5 milyon ve üzerinde olanların evlerine bakım yapabilecek mali olanaklara sahip oldukları

ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bölgede oturanların %59'unun Eskişehir doğumlu olması bu bölgenin benimsenmesi ve sevilmesinde etken olmuştur.

4.8.2. Denek'in Konutuna Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Yapılan araştırma sonucunda Tablo 4.8.2'de görüleceği gibi, bölgede yaşayanların %65'i ev sahibidir. Daha önce 1985 yılında yapılmış olan araştırmalara göre kiracılık oranı %80'lerde iken, 1994 yılında yapılan bu araştırmada bu oran %35'dir. Konuta sahip olma bulgularından da anlaşılacağı gibi bölgedeki yaşayanların %64'ü evini bir başkasından satın almıştır. %31'i ise miras yolu ile elde etmiştir.

Tablo: 4.8.2 Denek'in Konutuna Yönelik Sorular

- | | | |
|-----------------------------|---|-----|
| 7. | Oturduğunuz evin sahibi misiniz? | |
| 1.Evet | | %65 |
| 2.Hayır | | %35 |
| 8. | Cevabınız evet ise hangi yolla sahip oldunuz? | |
| 1.Miras | | %31 |
| 2.Satınalma | | %64 |
| 3.Kendim yaptım | | %5 |
| 4.Gecekondu (Tapusuz) | | %0 |
| 5.Diğer | | %0 |
| 9. | Satmak ister misiniz? | |
| 1.Evet | | %22 |
| 2.Hayır | | %78 |
| 10. | Satmak istesiniz nedeni? | |
| 1.İhtiyacı karşılamıyor | | %30 |
| 2.Çevre koşulları iyi değil | | %10 |
| 3.Çok eski ve yıkık | | %35 |
| 4.Diğer | | %25 |
- (Çocukların daha iyi bir ortamda yetişmeleri, değerinin artmaması vb.)

Tablo: 4.8.2. Devam

11. Kiracıysanız ödediğiniz aylık kira bedeli aşağıda belirtilenlerden hangisinde yer almaktadır.

1.100-190	%6
2.200-290	%6
3.300-390	%10
4.400-490	%10
5.500-590	%24
6.600-690	%12
7.800-890	%12
8.900-990	%3
9.1 milyon-1.2 milyon	%3
10.1.2 milyon + ...	%6
11.700-790	%8

12. Arabanız var mı?

1.Evet	%20
2.Hayır	%80

13. Var ise nereye park ediyorsunuz?

1.Sokağa	%70
2.Garajım var	%26
3.Otoparkta	%4
4.Diğer	%0

14. Bu eve taşınmadan önce nerede oturuyordunuz?

1.Başka kentte	%16
2.İlçede	%5
3.Köyde	%6
4.Başka mahallede	%54
5.Aynı mahallede	%19

Tablo: 4.8.2. Devam

15. Ne kadar süredir Odunpazarı'nda oturuyorsunuz. (Yıl)

1. 1-4	%17
2. 5-9	%13
3. 10-14	%18
4. 20-24	%14
5. 25-29	%5
6. 30-34	%2
7. 35-39	%6
8. 40-44	%5
9. 45-59	%1
10. 50 + ...	%19

16. Şehir dışından geldiyseniz nedeni?

1.Ekonomik	%61
2.Çocuk eğitimi	%16
3.Akraba	%9
4.Diğer	%14

(Daha iyi koşullarda yaşamak için
tayin vb.)

17. Odunpazarı'nda oturma nedeniniz?

1.İşyerine yakınlık	%13
2.Ev sahipliği	%41
3.Ucuz kira	%9
4.Çevrenin sevilmesi	%26
5.Akrabalık	%7
6.Diğer	%4

(Havasının ve sokakların temiz
olması)

18. Evinizden memnun musunuz?

1.Evet	%75
2.Hayır	%25

19. Hayır ise neden?

1.İyi ısınmıyor	%16
2.Büyük	%0
3.Küçük	%16
4.İşi çok, bakımı güç	%8
5.Eski ve harap	%37
6.Haşaratlı	%19
7.Diğer	%4

(Değişiklik yapmamaktan, rutubetli)

Tablo: 4.8.2. Devam

20. Taşınmanız durumunda hangi semte gidersiniz?
- 1.Yine Odunpazarı %66
- 2.Kentin modern semtlerinden biri ... %34
21. Bu semtten taşınmak istiyor musunuz?
- 1.Evet %24
- 2.Hayır %76
22. Cevabınız evet ise nedeni?
- 1.Komşularla geçinememe %7
- 2.Yolların kötülüğü %7
- 3.Evden memnun olmama %56
- 4.Kiraların yüksekliği %0
- 5.İşyerine uzaklık %0
- 6.Çevreden memnun olmama ... %12
- 7.Diğer %16 (Çocukların eğitimi, sokakların darlığı)
23. Ayrılmak için neyi bekliyorsunuz?
- 1.Gelirimin yükselmesini %46
- 2.Uygun bir ev bulmayı %22
- 3.Çocukların okulunun bitmesini . %16
- 4.Diğer %16 (Kendi evimi yapmayı, kooperatifin bitmesini)
24. Evinizde aşağıdaki bölümlerden hangileri vardır?
- 1.Misafir odası
- 2.Yatak odası (kaç adet)
- 3.Oturma odası (Y. odası ile beraber/ayrı)
- 4.Çocuk odası
- 5.Mutfak içeride dışarıda müşterek yok
- 6.WC içeride dışarıda müşterek yok
- 7.Banyo içeride dışarıda müşterek yok
25. Konutunuzda elektrik ve su var mı?
- 1.Evet %98
- 2.Hayır %2

Tablo: 4.8.2. Devam

26. Yeni taşınmak istediğiniz evin nasıl olmasını istersiniz?

1.Modern bir apartman dairesi %23

2.Daha iyi koşulları olan böyle bir ev ... %77

27. Evde yapıldığını bildiğiniz değişiklikler nelerdir?

1.Aynen eskisi gibi %64

2.Odalar %6

3.Mutfak %6

4.Giriş %1

5.Ev tamamen değişti %8

6.Diğer %15 (Çatı, pencere, kapı, merdiven vb.)

Bölge içindeki ev sahiplerinin %78'i evlerini satmak istememektedir. Bunda etken ise, ev sahipliği, çevrenin sevilmesi, ticaret ve işyerlerine yakınlıktır. Evlerini satmak isteyenler ise evlerinin ihtiyaçlarını karşılayamamasını, evlerinin çok eski ve yıkık olmasını, çocukların daha iyi bir ortamda yetiştirilmesini, rantın yükselmemesini, temel neden olarak göstermektedir.

Bölgede kiracı olarak yer alanların büyük bir bölümü ucuz kira ücretleri nedeniyle bu bölgede yer aldıklarını belirtmişlerdir. Tablo 4.8.2'de görüldüğü gibi kira ücretleri 300 bin ila 900 bin dilimleri arasında yoğunlaşmaktadır.

Araç sahipliği bölge içerisinde %20 olmasına karşın, bunların %70'i araçlarını sokağa park etmektedirler. Bölgede otopark olmadığı ve araç sahiplerinin otopark ihtiyacı olduğu bulgular sonucunda saptanmıştır.

Bölgeye Odunpazarı'nın yerlisi olmayıp bölge dışından bu alana göç edenler, başka kentten %16, başka mahalleden %54, köyden %6, ilçeden %5 olmak üzere toplam %81'dir. Odunpazarı'nda yaşayanların %17'si 1-4 yıldır, %18'i 10-14 yıldır, %19'u ise 50 yıl ve daha fazla süredir burada ikamet etmektedir.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanında oturanların %66'sı taşınmaları durumunda yine

olmadıklarından dolayı ayrılmak istemektedir, bunun yanısıra taşınmaları durumunda daha iyi koşulları olan bahçeli bir müstakil eve taşınmak isteyenler ise %77'dir.

Odunpazarı genelinde, konutların %64'ünün plan yönünden bozulmadığı görülmektedir. Geri kalanın ise planlarının değiştiği ortaya çıkmıştır.

4.8.3. Odunpazarı Sit Alanını Korumaya Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Gerçekleştirilen alansal analizler sonuçlarına göre Tablo 4.8.3'de görüldüğü gibi, bölgede yaşayanların %20'si evlerinin koruma kurulunca tescil edilip edilmediği hakkında herhangi bir fikre sahip değildirler. Buna karşın, değerlendirmeye giren deneklerin, %19'u evlerinin tescilli olduğunu, %61'i ise tescilli olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo: 4.8.3. Odunpazarı Sit Alanını Korumaya Yönelik Sorular

28. Eviniz Koruma Kurulu'na tescil edilmiş midir?
- | | |
|------------------|-----|
| 0.Bilmiyor | %20 |
| 1.Evet | %19 |
| 2.Hayır | %61 |
29. Evinizi yenilemek istiyor musunuz?
- | | |
|---------------|-----|
| 1.Evet | %69 |
| 2.Hayır | %31 |
30. Cevabınız evet ise bugüne kadar neden gerçekleştirmediniz?
- | | |
|--------------------------------|---------------------------|
| 1.Parasal olanaklardan | %77 |
| 2.Teknik olanaksızlıktan | %3 |
| 3.Bürokratik engeller | %6 |
| 4.Zaman yokluğu | %9 |
| 5.Diğer | %5 (Mülkiyet çokluğundan) |

Tablo: 4.8.3. Devam

31. Evinizi yenilerken aşağıdaki olanaklardan hangisini tercih edersiniz?
- 1.Kendi bütçemle onarmayı %93
 - 2.Takas etmeyi %1
 - 3.İstimlak edilmesini %1
 - 4.Ucuz kredi kullanmayı %1
 - 5.Evime karşı başka bir yerdeki arsa ile takas etmeyi %4
 - 6.Diğer %0
32. Oturduğunuz evde ne tür değişiklikler yapmak istersiniz?
- 1.Olduğu gibi korurum %25
 - 2.Dışını olduğu gibi korur dışını değiştiririm %14
 - 3.Binanın dış görüntüsünü bozmadan binayı büyütürüm . %3
 - 4.Korur, bahçesine ikinci bir bina yaparım %3
 - 5.Tamamen yıkar tekrar yaparım %31
 - 6.Müteahhite veririm %18
 - 7.Diğer (çatısının ve pencerelerin değişikliğini) %6
33. Oturduğunuz ev sizce daha iyi koşullara ulaştırılabilir mi?
- 1.Evet %72
 - 2.Hayır %28
34. Evet ise nasıl?
35. Hayır ise neden?
36. Odunpazarı'ndaki evler sizce nasıl değerlendirilebilir?
- 1.Hepsi yıkılıp yerine yenileri yapılarak %35
 - 2.Çok eskiler yıkılıp kalanlar yenilenerek %37
 - 3.Gerekli onarımlar yapıp olduğu gibi korunarak %25
 - 4.Diğer (sıvanarak, boyanarak vb.) %3
37. Eskiliklerine rağmen bu evlerde size iyi gelen ve korunmasını istediğiniz bazı özellikler var mı?
- 1.Evet %64
 - 2.Hayır %36
38. Cevabınız evet ise bu özellikler nelerdir?

Tablo: 4.8.3. Devam

39. Odunpazarı'nda sizin için çekici olan ve korunması gereken değerler nelerdir?
- 1.Yollar %7
 - 2.Çıkma sokaklar %2
 - 3.Evler %12
 - 4.Komşular %32
 - 5.Çevre %37
 - 6.Diğer %10
40. Odunpazarı için olan korumaya yönelik plan yapılırsa plana uygun hareket eder misiniz?
- 1.Evet %88
 - 2.Hayır %12
41. Onarıma yönelik kredi verilirse kullanır mısınız?
- 1.Evet %66
 - 2.Hayır %34
42. Gerekli yerlerden maddi yardım sağlansa oturduğunuz konutta ne gibi tamiratlar gerçekleştirirsiniz?
- 1.Boyarım %39
 - 2.Sıvarım %25
 - 3.Binanın iskeletini sağlamlaştırırım ... %27
 - 4.Diğer (orijinal haline getiririm) %9
43. Odunpazarı genelinde kat artırımını uygun görüyor musunuz?
- 1.Evet %44
 - 2.Hayır %56
44. Cevabınız evet ise neden? Hayır ise niçin?
45. Bölge için pansiyonculuk kredisi verilse öğrencilere yönelik pansiyonculuk yapar mısınız?
- 1.Evet %50
 - 2.Hayır %50
46. Konutunuza işlev vermeyi düşünür müsünüz? (Lületaş atölyesi, halıcılık vb.)
- 1.Evet %21
 - 2.Hayır %79
47. Cevabınız evet ise hangi tür işlev kazandırılması sizce uygundur?

Tablo: 4.8.3. Devam

48. Çevrenizdeki komşular evlerini restore ederse sizde evinizi restore eder misiniz?
- 1.Evet %74
- 2.Hayır %26
49. Çevrenizde eksik gördüğünüz donatılar nelerdir?
- 1.Park %8
- 2.Çocuk bahçesi %33
- 3.Belediye hizmetleri %46
- 4.İlkokul %5
- 5.Otopark %7
- 6.Diğer %1 (Mevcut sokak çeşmelerinin
akmaması, sokak lambalarının
yanmaması vb.)
50. Koruma amacıyla kooperatif veya başka bir organizasyon oluşturulursa katılır mısınız?
- 1.Evet %78
- 2.Hayır %22
51. Cevabınız hayır ise nedeni?
- 1.Maddi olanakların yeterli değil ... %19
- 2.Korumak devletin görevi %19
- 3.korunması gereksiz %62
- 4.Diğer %0
52. Odunpazarı'ndaki mevcut yolların sizce nasıl olması gereklidir?
- 1.Geniş olmalıdır %29
- 2.Yollar asfaltlanmalıdır %46
- 3.Örijinal Arnavut Kaldırımı olmalıdır %17
- 4.Yeni yollar açılmalıdır %4
- 5.Otoparklar yapılmalıdır %3
- 6.Diğer (Asfaltların kaldırılması gerekli) ... %1

Bölge içinde bulunan konutlarda yaşayan ailelerin %69'u evlerini yenilemek istemelerine karşın parasal olanaksızlıktan ötürü bugüne kadar gerçekleştirememişlerdir. Mülk sahiplerinin %93'ü kendi evinin onarımını kendi bütçeleri ile gerçekleştirmekten yanadır. Sadece %4'ü takas etmeyi kabul etmektedir.

İmkanları olduğu zaman, %25'i aynen korumayı, %31'i yıkıp tekrar yapmayı, %18'i müteahhide vermeyi, %4'ü ise dışını olduğu gibi koruyup içini değiştirmeyi benimsemektedir. Buna karşın, evlerinin daha iyi koşullara ulaşabileceğini kabul edenlerin toplam içindeki oranı %72'dir.

Bölge içinde yer alan konutların, yıkılıp yeniden inşaa edilmesini isteyenler toplam nüfusun %35'ini kapsamaktadır. Bununla beraber, çok eskilerin yıkılarak kalanların yenilenmesini benimseyenler %37'dir. Gerekli onarımlar yapılp evlerin olduğu gibi korunmasını isteyenlerin oranı ise %25'dir. Ayrıca binaların yıpranmışlıklarına ve eskiliklerine rağmen oturanların %64'ü Odunpazarı'ndaki çevrenin, komşuluk ilişkilerinin, evlerin, binaların görünüşlerinin korunmasını istemektedir. Bu amaç doğrultusunda plan yapılırsa %88'inin bu plana uygun hareket edecekleri analizler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.8.3'de de görüleceği gibi, bölge sakinlerine gerekli yardım sağlandığı takdirde %66'sı kredi kullanmayı kabul etmektedir. Ayrıca, yardım sağlandığında ise %39'u binalarını boyamayı, %25'i sıvamayı, %27'si binanın iskeletini sağlamlaştırmayı istemektedir.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanı içinde yaşayanların %56'sı politikacıların bölgedeki konutların kat artırılması yönündeki politik isteklere rağmen bölgede kat artırımını uygun görmemektedir. Bunun yanı sıra konut dışı kullanımı benimseyenler ise %21'dir. Bu da sonuçta Odunpazarı kentsel sit alanı içinde konut kullanımının devamının istendiğini ortaya koymaktadır. Kullanıcıların %74'ü çevredeki binaların restore edilmesi durumunda kendi evlerini restore edeceklerini ve korumaya yönelik kooperatif veya başka bir organizasyon oluşturulduğunda %78'i bu oluşum içinde yer alacaklarını beyan etmektedir.

Ortaya çıkan bulgulara göre, bölge içindeki aileler çekirdek aile özelliklerini taşımaktadır. Ev sahipliği oranı yükselmiştir. Yaşayanların büyük bir oranı bölgenin çevre koşulları, komşuluk ilişkileri, sokakların hareketleri, binalar vb. unsurları ile birlikte korunması gerektiğini savunmaktadır. Politikacıların ve çıkar gruplarının bölge içindeki kat artırımına yönelik spekülative vaatlerine karşın, bölge içinde yaşayanların çoğunluğu bölgedeki binaların şimdiki yüksekliğinin ve işlevinin korunmasının

gerektiğini ve bu yönde bir organizasyon oluşturulduğu takdirde buna katılacakları ortaya çıkmaktadır.

Anadolu Türk kentinin geçmişten günümüze kadar geçirdiği süreçte, evrimi, kimliği ve kişiliği Odunpazarı Kentsel Sit Alanı örneğinde incelenerek, sonuç bölümünde, kentsel koruma konusunda gerekli politikaların oluşturulmasında yardımcı olunmasına çalışılmıştır.



SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde tarihi kentlerin işlevlerini sürdürmelerinin gereği anlaşılmaya başlanmıştır. Genelde birbirleriyle çelişen kararların varlığına rağmen, gelecek kuşaklara bu alanların kültürel ve sosyal değerlerinin aktarılması görüşü önem kazanmaktadır. Bu durum tarihi kent dokuları ile yeni kent dokularının arasında akılcı, dengeli ve işlevsel bir ilişkinin kurulması gerekliliğini beraberinde getirir. Kentlerin sürekli olarak büyümesi, yerel yönetimlerin amaçlarına ve işlevlerine ilişkin kavramlarla birlikte kentlerin tarihi alanlarda uygulanması gerekli müdahale yöntemlerini belirlemesini gerekli kılmıştır.

3194 sayılı İmar Yasası'nın istisnaları içeren 4. maddesi gereğince Kültür ve Tabiat Varlıkları'nın korunması için 2863 ve 3386 sayılı kanunlara uyulması zorunludur. 3386 sayılı yasada tanımlanan sit kavramı; doğal sit, arkeolojik sit ve kentsel sit alanları olarak gruplara ayrılan alanların korunması ise taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında koruma, bakım, onarım, restorasyon ve fonksiyon değiştirme işlemlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda ele alınan kentsel sit alanlarını koruma sürecinde sit alanlarının yapısal ve sosyo-ekonomik değişiklikleri gündeme gelmektedir. Bu nedenle, kentsel sit alanlarındaki yapısal değişiklik üzerinde ayrıntılı ve güncel veri analizleri yapılması ve bu bölgelerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik faktörlerin üzerinde özellikle durulması gerekmektedir.

Tarihi kent dokularının korunması için öncelikle koruma kavramının ve kapsamının irdelenerek, korumada uygulanabilecek istimlak, takas, yenileme ve yeniden işlev kazandırma vb. yöntemler ve ilkeler belirlenmelidir.

Ülkemizin içinde bulunduğu hızlı kentleşme sürecinde korumada karşılaşılan sorunlar yetersiz ekonomik kaynaklar olduğu kadar tarihsel alanların, gelişme süreci içinde, işlevleri ile beraber sosyo-ekonomik durumlarındaki değişimlerinden

kaynaklanmaktadır. Bu durum sonuçta tarihi kent dokularının terkedilme süreçlerinin hızlanmasına ve köhneleşmesine neden oluşturmaktadır.

Gündemlerin belirlenmesinde mevcut yasalar kadar, bazı yerel sorunların çözümünde iş çevrelerinin yerel politikaya etkisinden de söz edilmelidir. Özellikle korunacak alanların kültürel değerlerinin, rant değerleriyle karşılaştırılması gündeme gelebilir. Bu durumlarda geleneksel tarihi dokuların kültürel kimliği iş çevrelerinin talepleri doğrultusunda değiştirilmeden bu bölgelerin yatırım aracı olarak rantabl olması sağlanmalıdır.

Tarihi kent dokularındaki konut ve ticaret alanlarının, artan nüfus ve değişen sosyal gereksinimleri karşılayacak düzende donanımlara sahip olmalarını sağlamak, tarihsel süreç boyunca işlevsel ve yapısal bütünlüğünü koruyabilmiş olan bölgenin bileşenleri arasındaki dengenin ve dokusunun işlevsel yapıda bozulmamasına neden olacaktır.

Avrupa’da bu çerçevede 16. yy.’larda ele alınmaya başlayan tarihi çevrenin korunması eylemleri, ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde başlayarak Cumhuriyetin 50. yıllarında kesin hatları belirlenmiştir. Özellikle makro ölçekteki kalkınma planı dönemlerinde bilinçli olarak ve anayasa gereği olarak ele alınmıştır. Ancak makro ölçekte ele alınan kararların daha alt ölçeklerde mekansal organizasyonlara yeteri kadar yansımadağı açıktır. Koruma ile ilgili kamu kurumlarının görev ve sorumluluklarının uygulanmasında koordinasyonu sağlayacak donanımlara sahip olunmaması, koruma bilincinin yaygınlaşmamış olması, Kültür Bakanlığı’nın bünyesinde bulunan teşkilatların kısmen bu görevleri üstlenmelerine karşın, yeteri kadar taşra teşkilatlarına sahip olamamaları bu görevlerin yürütülmesi ve uygulamaların denetlenmesinde yetersizliklere neden olmuştur.

Kültür varlıklarını koruma uygulaması gerçekleştirilebilmesi amacıyla, öngörülmüş olan emlak vergi indirimi, onarıma katkı fonu, turizm geliştirme fonu, kamulaştırma ve destekleyici takas kuralları uygulamaları kullanılabilmelerine karşın bütüncül koruma anlayışının benimsenip, geliştirilmesinde etkili olmadığı görülmektedir. Toplum koruma kavramı ve ilkeleri hakkında yeteri kadar bilgi sahibi

olamadıkları takdirde çağdaşlaşma kisvesi altında tahribatlar gerçekleşmeye devam edecektir.

Ülkenin genelinde olduğu gibi Eskişehir Odunpazarı Tarihsel Konut Bölgesi içerisinde de çağdaşlaşma görüntüsü altında çok hızlı bir tahribatın olduğu görülmektedir. Yönetimlerce bu bölgeler için uygulanabilecek nitelikte kararların alınmaması yanısıra, bölgede yaşayan toplumun kültür yapısının incelenip yeterli derecede koruma ile ilgili bilgi verilmemesi, sorunun temelinde yatan nedenlerdir. Böyle olunca, kültür yabancılaşması diyebileceğimiz tarihsel ve kültürel birikimi bu bölge içerisinde oluşmamış bir toplumun kendi mekanı olarak isimlendirdiğimiz yaşadığı mekana yabancılaşması sözkonusudur. Bu mekanlarla, bu bölgede yaşayanların tek ortak noktaları sosyo-ekonomik birlikteliktir. Bu bölge yıpranmışlığı ve ekonomik ömrünü doldurmuşluğuna koşut olarak ekonomik gelir seviyesi düşük kesimlerin konut ihtiyacının karşılandığı alanlardır. Bu ekonomik gelir seviyesi düşük kesimlerin konut ihtiyacının karşılandığı alanlardır. Bu bağlamda, konutlarda yaşayanların konutlarını iyileştirmeleri beklentisi gerçekten uzak kalmaktadır. Bu da beraberinde, bu konutları ve mekanları kimlerin gelecek kuşaklara aktarmak için koruyacağı, problemini gündeme getirmektedir. Diğer bir eksiklik ise, bu dokuların onarımını gerçekleştirecek gerekli teknik bilgiye sahip ustaların yetiştirilmemesidir. Bu nitelikte eleman olmaması nedeniyle bölge içerisindeki onarımlar oldukça zor şartlar içerisinde gerçekleşmektedir.

Örnek alan olarak alınan Eskişehir-Odunpazarı kentsel sit alanında son zamanlarda artan ev sahipliği oranı, içinde oturanlar binalarının onarılması gerekliliğini benimsemişlerdir. Gerekli mali olanaklar veya çevredeki konutların restorasyonu yapıldığı zaman bugünkü konut kullanıcılarında bu yönde teşvik görecekları ve korumaya katılacakları açıktır. Bunun başlıca sebebi, semt sakinlerinin çoğunluğunun bu bölgeyi çevre ve ilişkiler açısından benimseyip, sevmeleridir. Odunpazarı'nda uygulamış olduğumuz anket soruşturması bulguları bağlamında çıkan bu değerlendirme ülkemiz genelinde de geçerli kabul edilebilir.

Genel anlamda ele alındığında, Eskişehir-Odunpazarı Kentsel Sit Alanı için gerçekleştirilmiş olan Koruma İmar Planı'nın başlıca uygulanmama nedenleri, planla getirilen kararların uygulama için yeterli olmaması, yönetmelik hükümlerinin yeteri

kadar açık ve bağlayıcı olmaması, parasal olanaksızlık, belediyenin bilinçli, eğitilmiş uzman kadroya sahip olmaması ve en önemlisi de yerel yöneticilerin korumanın gereğine ve yararına inanmıyor olmalarıdır (Ek.C).

Koruma bilincinin halk arasında yaygınlaştırılması, özellikle Odunpazarı'nda yaşayanlarda var olan koruma eğiliminin yerel yönetimlerin veya başka organizasyonların aracılığı ile halk katılımının sağlanarak bölge içindeki tarihi-kültürel değerlerin devamlılığı sağlanmalıdır.

Kentsel sit alanlarında koruma, yenileme, sıhhileştirme vb. eylemler gerçekleştirilirken konunun örgüt, plan, program, yönetmelik, hukuk, mali olanaklar, personel, teknik altyapı olanakları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanında etkili bir koruma için ilkeler kentsel sit alanı ölçeğinde, kentsel sit alanı-bina ölçeğinde ve bina ölçeğinde olmak üzere üç ana grupta toplanabilir.

Kentsel Sit Alanı Ölçeğinde Alınması Gerekli Olan İlke Kararları:

- Öncelikle toplumu yönlendirici organizasyonlar oluşturulmalı ve ana kararlar belirlenip onun çerçevesinde planlı gelişmenin sağlanmalıdır.
- Makro kararlar belirlenmeli, onunla birlikte politikalar geliştirilmelidir.
- Kente ait uygulama imar planlarının gerçeğe uygun ve güncel olması, beraberinde gerçekçi politikalarla desteklenmiş uygulanabilir koruma amaçlı imar planları hazırlanmalıdır.
- Alternatif planlar oluşturulmalıdır.
- Dökümanlar, belgeler sistemli bir biçimde toplanmalı (tespit ve tescilli yapılmalıdır.)
- Koruma için gerekli olan uygulama yöntemleri ve hedefleri plancılar, mimarlar, restoratörler, yerel yöneticiler ve bölge sakinleriyle birlikte uygulamaya yönelik olarak ortak çalışmalarla saptanmalıdır.
- Koruma ve kullanım kararlarında planla eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Kentsel korumacılık alanında merkezi ve yerel yönetimlerin yetkileri ve rolleri belirlenmeli, belediye denetiminde daha etkin olarak görevlendirilmelidir.

- Bölgede yaşayanların yaşadıkları çevreye yabancılaşmaması için çevre ve koruma bilincinin ve sevgisinin verilmesi amacıyla seri toplantılar, paneller, sergiler vb. etkinlikler gerçekleştirilmelidir.
- Merkezi hükümetçe sağlanacak parasal kaynaklara açıklık getirilmelidir.
- Restorasyon ve benzeri kapsama alınan binalara vergi muafiyeti konmalıdır.
- Kamu fonlarının etkili bir şekilde çalıştırılmasına özen gösterilmelidir.
- Tarihi konutlar vergi dışı bırakılmalıdır.
- Konut kredileri tarihi konutlar için düşük faizli verilmelidir.
- Bölge içerisinde küçük el sanatlarını destekleyici politikaları geliştirilmeli ve parasal destek sağlanmalıdır.

Kentsel Sit Alanı-Bina Ölçeğinde Alınması Gerekli Olan İlke Kararları:

- Korunacak alan sınırları belirlenmeli, plan ile birlikte bölge sakinleri arasında seri toplantılar düzenlenmelidir.
- Uygulama öncesi ve sonrası denetim mekanizması kurulmalı ve yetkili birimler belirlenmelidir.
- Bağımsız ve gönüllü danışma ve uygulama kurulları oluşturulmalıdır.
- Sokak veya semt komisyonları oluşturulmalıdır (Bu komisyonlar, korunacak yenilenecek alanlar için detaylı olarak bilgilendirilmelidir.)
- Koruma için gerekli kararlar alınmalıdır ve bu kararlarda şeffaflık sağlanmalıdır.
- Kararlar durumu denetlemek için gözden geçirilmelidir.
- Uygulama aşamasında yetkili kurumlar ile mülk sahipleri arasında organizasyon sağlanmalıdır.
- Koruma yenileme çalışmalarında halkın katılımı sağlanmalıdır.
- Bölge sakinlerinin koruma uygulaması sürecinde gerek karar gerekse inşaa sürecinde doğrudan katılımı ve koruma bilincinin devamı sağlanmalıdır.
- Örnek olarak seçilmiş olan sokakların restorasyonuna öncelik tanınmalıdır.
- Kent koruma ve yenileme bir süreç olarak kabul edilmelidir.
- Yeni oluşturulacak alanlar kullanıcıya benimsetilmelidir.
- Bölge içindeki kamuya ait alanlar (meydan, park, otopark vb.) düzenlenerek bölgede yaşayanlarca bulundukları mekanın benimsetilmesine ve bu alanların kullanılmasına yardımcı olunmalıdır.

- Bölgede ekonomik faaliyetlerin canlanması için belediyece kent halkı özendirilmelidir.
- Korumaya alınacak bölgede ve yakın çevresinde spekülâtif isteklere neden olacak kat yükseklikleri verilmemelidir.
- Yeni oluşacak yapılaşmada, yaşayanların çoğunluğunun isteği olmak üzere dokuya uyulması sağlanmalıdır.
- Belediye ve Valilikçe bölgeden ev sahiplerinin kentte başka alanlara göçünü ve beraberinde mülkün eldeğiştirmesini engellemek amacıyla ev sahiplerinin konutlarını bakım ve onarım çalışmalarında proje vb. teknik yardımlar sağlanmalıdır.

Bina Ölçeğinde Alınması Gerekli Olan İlke Kararları

- Öncelikle binalardaki fiziksel eskimleri, taşıyıcı özellikleri ve kullanılmış ve kullanılacak malzeme türleri saptanmalıdır.
- Alan içindeki binalarda uygulanacak müdahale yöntemleri her bina ölçeğinde tespit edilmelidir.
- Binaların günümüz sosyal yaşantısına uygun olarak düzenlenmesi için restorasyon projeleri hazırlanmalı ve uygulama sürecinde etkin bir denetim uygulanmalıdır.
- Yeniden yapılacak binaların inşaatı süresince etkin bir denetim yapılmalıdır.
- Yeniden yapılacak binaların yükseklikleri korunması gerekli doku ve binalar açısından belirlenmeli ve uygulamada bu durum sağlanmalıdır.
- Bina içlerinde yeni oluşmuş binanın taşıyıcı sistemini etkileyecek olan dikey ve yatay düzlemdeki yeni bölünmelere izin verilmemelidir.
- Binalarda bulunan fosseptik çukurları doldurulmalı, bina pis su atıkları şehir kanalizasyonuna bağlanmalıdır.
- Korunacak binalar eklentilerinden ve bahçe içlerinde bulunan müstemilatlardan arındırılmalı, yeni yapılaşmalara izin verilmemelidir.
- Küçük kapsamlı bakım ve onarımlar için yerel yönetimlerce boya, badana vb. malzeme yardımı sağlanmalıdır.

Gelecekteki gereksinimlerin kesin tahmini mümkün değildir. Tarihi kent dokularındaki değişim geleceğe yönelik devam edebilir, ancak tarihi alanların planlama sürecinde, kamu yararı için tarihi eğilimlerin değiştirilmemesi ve bu alanların düzenlenmesi gereklidir. Bu konuda yanlış uygulamalar sonucu ortaya çıkabilecek sosyo-ekonomik ve fiziksel çevrenin önlenmesi için tarihi kent dokularının, tarihsel gelişim sürecinde kazandığı tüm öğeleriyle birlikte bulunduğu bugünkü durumu ve gereksinimlerini tanımadan, mevcut durumu da tahrip edebilecek noktasal kararlardan sakınılmalıdır.



KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

- [1] Çeçener, Besim. “Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Uygulaması Yapan Kuruluşlar” Mimarlık 84/3-4, Ankara, 1984,
- [2] Sözen, Metin. “Genel Sunuş” Koruma Kurultayı, Ankara, 1990.
- [3] Çeçener, Besim. “Taşınmaz Eski Eserde Koruma Olayı” Türkiye Birinci Şehircilik Kurultayı, ODTÜ, Ankara, 1981.
- [4] Çeçener, Besim. “Eski Yapıların Korunma Yöntemleri ve Nedenleri”, Çevre, Sayı:3, 1979.
- [5] 2863 ve 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete, S.18113, 21. Temmuz 1983-24 Haziran 1987.
- [6] Zeren, Nuran. “Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü.-Fakültesi Atölyesi, İstanbul, 1981.
- [7] Akın, Nur. “Mimari Restorasyon Teknolojisi Üzerine Düşünceler”, Sanat Tarihinde Terminoloji Semineri, 21-23 Nisan 1988.
- [8] Zeren, Nuran. “Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım ve Uygulama Sorunları”, İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi Projesi, No: 71/20, 1991.
- [9] 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu, Resmi Gazete, Sayı: 14527, 6 Mayıs 1973.
- [10] Çetiner A.ve Diğ. “Yerleşme Alanlarında Planlama-Yenileme”, Şehircilik, İ.T.Ü. Gümüşsuyu, 1985, s.293.
- [11] Şener, Hasan. “Geleneksel Konutların Onarım Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü., 1977.
- [12] Bailly, G.H., “The Architecture Heritage: Local Authorities and the Policy of Integrated Conserustion”, Vevey, Council of Europe, European Conference of Local Authorities, 1975.

- [13] Kuban, Doğan. “Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar” Vakıflar Dergisi, Sayı: 8, 1970.
- [14] Anıtların ve Sitlerin Korunması ve Restorasyonu İçin Uluslararası Tüzük, “Venedik Tüzüğü”, İtalya, 1964.
- [15] Fielden, B. Conservation of Historic Buildings, Londra, 1982.
- [16] Ostrowski, W. “Les Ensembles Historiques et L’urbanisme, Paris, Centre De Recherche D’ Urbanisme”, 1976. Çev.: Sumuelli, A., Historic Areas in City Planing, Paris, 1979.
- [17] Fersan, N. “Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması ile İlgili Bir Yöntem Araştırması” (Doktora Tezi), İ.T.Ü.-Mimarlık Fakültesi, 1980 .
- [18] Mumcu, A. “Eski Eser Hukuku ve Türkiye” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXVI, Sayı: 3-4, 1969.
- [19] Akozan, F. Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, D.G.S.A. Yayın No: 47, İstanbul, 1977.
- [20] Akozan, F. İstanbul’da Müteşekkil Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeninin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname, D.G.S.A.,İstanbul, 1977.
- [21] Önder, M. “50 Yılda Türk Müzeciliği”, Kültür ve Sanat, Sayı:2, 1973.
- [22] 1580 Sayılı Belediyeler Kanunu 5.4.1930, R.G.: 1471.
- [23] 2762 Sayılı Vakıflar Yasası, 5 Haziran 1935.
- [24] Tamer, C. “Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım Faaliyetleri”, Röleve ve Restorasyon Dergisi, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, 1974.
- [25] 5805 Sayılı G.M.E.E.A.Y.K. Kanunu, 1951.
- [26] 6785 Sayılı İmar Kanunu, 16 Temmuz 1956, 25. madde.
- [27] 7044 Sayılı Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun, 13 Eylül 1957.

- [28] Madran, E., “Planlı Dönemde (1963-1981), Tarihsel Çevrenin Korunması ve Değerlendirilmesinde Kamu Yaklaşımı”, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, ODTÜ, Ankara, 1982.
- [29] I.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1968, DPT, Ankara, 1963.
- [30] International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites Desicions and Resolutions, II.International Congress of the Architects and Technicians of Historic Monuments, Venezia, 31.5.1964.
- [31] II.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, DPT, Ankara, 1968.
- [32] 1610 Sayılı “Emlak Vergisi Yasası”, Resmi Gazete, Sayı: 14258, Tarih: 27.7.1972.
- [33] III.Beş Yıl Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, 1973-1977, DPT, Ankara, 1973.
- [34] Kültür Bakanlığı K.T.V.K.G. Müdürlüğü Arşivi, İlke Kararları, 1993.
- [35] T.C. DPT. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, Ankara, Nisan, 1979.
- [36] T.C.Anayasası 1982 Madde: 63, 2. Baskı, Yayın: Nurdan A.Ş., Ankara, 1990.
- [37] 1 Ocak 1982 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Oluşturulmasına Dair A-901 Sayılı Kararname.
- [38] 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu, R.G.: 18229, 18.11.1983.
- [39] V.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989, DPT, Ankara, 1985.
- [40] 3194 Sayılı İmar Kanunu R.G.: 18749, 9 Mayıs 1985.
- [41] 6797 Sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Kararı ile Bölge Kurullarının Kaldırılması, 25 Kasım 1987.
- [42] VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), DPT, Ankara, 1990.
- [43] 1989 Yılı DPT İcra Planı, Y.No:2157, Aralık, 1988.
- [44] 1990 yılı DPT Yatırım Programı.

- [45] Bu bilgiler Bayındırlık Bakanlığı İller Bankası Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır. 1993.
- [46] Bu bilgiler Karayolları Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır. 1993.
- [47] 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun 7. maddesi, R.G.: 17635, 1982.
- [48] 3621 Sayılı Kıyı Kanunu 16. madde. R.G: 20495, 17.4.1990.
- [49] 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu R.G.: 18132, 11.8.1983, 3-4.maddesi.
- [50] 66 Sayılı "Milli Saraylar Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kararname", 12.5.1925.
- [51] 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu 11.madde, R.g.: 18215, 8 Kasım 1983.
- [52] 2872 Sayılı Çevre Kanunu, 9. madde, R.G.: 11.8.1983.
- [53] 389 Sayılı "Çevre Müsteşarlığının Kuruluşuna Ait Kanun Hakkında Kararname" R.G.: 20337, 9.11.1989.
- [54] Bu bilgiler Maliye Bakanlığı Bütçe Daire Başkanlığı'ndan alınmıştır, 1993.
- [55] Bu bilgiler TAÇ Vakfından alınmıştır, 1993.
- [56] 1615 Sayılı İmar Yasası Ek-6.Maddesi, R.G.: 20.7.1972.
- [57] 7463 Sayılı Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlakı Hakkında Kanun, R.G.: 28.11.1960.
- [58] Türkiye 1990 Genel Nüfus Sayımları, D.İ.E., Ankara, 1993.
- [59] Işık, C. Şanlıer, K.; Sosyo-Ekonomik Gelişmede Eskişehir: Nereden-Nereye, Eskişehir Ticaret Odası, Eskişehir, 1988.
- [60] Aslanbayı, M. Alaeddin Camii ve Eskişehir Tarihiyle İlgili Araştırmalar, Eskişehir, 1955.
- [61] Ramsay, W. Historial Geography of Asia Minor, London, 1890
- [62] Doğru, H. XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, İstanbul, 1992.

- [63] Sönmez, N. “Eskişehir’de Odunpazarı Tarihi Yerleşmenin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunda Dizgisel Çözümler”, Doktora Tezi, İ.T.Ü., İstanbul, 1984.
- [64] Aksoylu, S. “Eskişehir-Odunpazarı Evleri”, Yayınlanmamış Araştırma Raporu,
- [65] Acar, B. “Eskişehir-Tarihi Sit Alanı Paşa, Orta, Akcamii Mahalleleri Koruma ve Geliştirme Planı Tespit Çalışmalarının Yöntem ve Sonuçları” Türk Etnoğrafya Dergisi, Sayı: 18, Ankara, 1988.
- [66] Albek, S “Dorylaion’dan Eskişehir’e”, Eskişehir, 1991.
- [67] Küçükerman, Ö. “Türk Evi”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Apa Ofset, İstanbul, 1988.
- [68] Acar, B. “The Preservation and Development Plan of Eskişehir-Historic Site” Master Thesis in Restoration M.E.T.U., Ankara, February, 1981.
- [69] Nalçakan, M., “Toplumsal Değişme Bağlamında Eskişehir Kentinin Gelişiminin Değerlendirilmesi”, Yapı, Sayı: 149, İstanbul, 1994.



EK-A ESKİŞEHİR ODUNPAZARI SİT ALANININ TARİHSEL OLUŞUMU VE KORUMA MÜDAHALELERİ

- MÖ. 4000 Dorylaion kuruluşu, (Hitit veFrig dönemleri)
- 1097 I.Haçlı Savaşı-Sultanyüğü adını alışı
- XIV. yy. Osmanlılar'ın egemenliği-Sultan Önü adını alışı
- 1905-1922 Kentin büyük bölümlerinin yanması
- 1956 Eskişehir İmar Planı'nın yapılması
- 1971 Şehabettin Caddesi'nin 17.5 metre olarak genişletilmesi
- 1973 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu ile sit alanı belirlenmesi (294 adet taşınmaz kültür varlığının tescili)
- 1980'li yıllar bölge içerisindeki sokakların büyük bir kısmını asfalt kaplanması ve sokak çeşmelerinin kapatılması
- 29.4.1988 Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yürürlüğe girmesi (154 adet konutun tescil kaydının devamına karar verildi)
- 22-23 Şubat 1991 T.Tarihi Evlerini Koruma Derneği'nin Paneli (T.T.E.K. Sorunları-Eskişehir-ODUNPAZARI)
- 6.9.1993 5 adet tescilli evin röleveleri yapılmaksızın yıkılması

EK-B ODUNPAZARI YERLEŞİM ALANI SOSYAL ANKETİ

İ.T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ŞEHİR PLANLAMA PROGRAMI

ODUNPAZARI YERLEŞİM ALANI SOSYAL ANKETİ

ANKETİN YAPILDIĞI MAHALLE :

SOKAK :
KONUT KAPI NO :
KONUT ENVANTER NO :
GÖRÜŞÜLEN KİŞİ :

A.DENEK'İN KİMLİĞİNE YÖNELİK

1. Yaş, cinsiyet, eğitim, iş, aylık gelir durumuna göre hane halkı bireylerini sayınız ?

cinsiyet yaş eğitimi iş aylık geliri

2. Hanede kaç aile yaşıyor? 1 2 3 4 5+

3. Hanede anne, baba ve çocuklardan başka akraba veya yakınlarınızla mı oturuyorsunuz ?

1. Evet
2. Hayır

4. Evet ise kimlerdir?

1. büyükbaba
2. büyükanne
3. amca
4. hala
5. teyze
6. dayı
7. kardeş
8. diğer

5. Aylık toplam geliriniz aşağıdaki dilimlerin hangisinde yer almaktadır

1. 500 bin-990 bin
2. 1 milyon-1.9 milyon
3. 2 milyon-2.9 milyon
4. 3 milyon-3.9 milyon
5. 4 milyon-4.9 milyon
6. 5 milyon+

6. Aile reisinin doğum yeri neresidir?

1. Eskişehir
2. Eskişehir Dışı

B. DENEK'İN KONUTUNA YÖNELİK

7. Oturduğunuz evin sahibimisiniz ?

1. Evet
2. Hayır

8. Cevabınız evet ise hangi yolla sahip oldunuz ?

1. miras
2. satınalma
3. kendim yaptım
4. gecekondü (tapusuz)
5. diğer

EK-B devam

9. Satmak ister misiniz ?
 1. Evet
 2. Hayır
10. Satmak isteseniz nedeni?
 1. ihtiyacı karşılamıyor
 2. çevre koşulları iyi değil
 3. çok eski ve yıkık
 4. diğer
11. Kiracıysanız ödediğiniz aylık kira bedeli aşağıda belirtilenlerde hangisinde yer almaktadır ?
 1. 100-190
 2. 200-290
 3. 300-390
 4. 400-490
 5. 500-590
 6. 600-690
 7. 800-890
 8. 900-990
 9. 1 milyon-1.2 milyon
 10. 1.2milyon +
 11. 700-790
12. Arabanız var mı?
 1. Evet
 2. Hayır
13. Var ise nereye park ediyorsunuz?
 1. sokağa
 2. garajım var
 3. otoparka
 4. diğer
14. Bu eve taşınmadan önce nerede oturuyordunuz ?
 1. başka kentte
 2. ilçede
 3. köyde
 4. başka mahallede
 5. aynı mahallede
15. Ne kadar süredir Odunpazarı'nda oturuyorsunuz ? (yıl)
 1. 1-4
 2. 5-9
 3. 10-14
 4. 20-24
 5. 25-29
 6. 30-34
 7. 35-39
 8. 40-44
 9. 45-49
 10. 50 +
16. Şehir dışından geldiyseniz nedeni ?
 1. ekonomik
 2. çocuk eğitimi
 3. akraba
 4. diğer
17. Odunpazarı'nda oturma nedeniniz ?
 1. işyerine yakınlık
 2. ev sahipliği
 3. ucuz kira
 4. çevrenin sevilmesi
 5. akrabalık
 6. diğer
18. Evinizden memmun musunuz?
 1. Evet
 2. Hayır

EK-B devam

19. Hayır ise neden ?
1. iyi ısınmıyor
2. büyük
3. küçük
4. işi çok bakımı güç
5. eski ve harap
6. haşeratlı
7. diğer
20. Taşınmanız durumunda hangi semte gidersiniz ?
1. gene Odunpazarı
2. kentin modern semtlerinden biri
21. Bu semtten taşınmak istiyor musunuz ?
1. Evet
2. Hayır
22. Cevabınız evet ise nedeni ?
1. komşularla geçinememe
2. yolların kötülüğü
3. evden memnun olmama
4. kiraların yüksekliği
5. iş yerine uzaklık
6. çevreden memnun olmama
7. diğer
23. Ayrılmak için neyi bekliyorsunuz ?
1. gelirimizin yükselmesini
2. uygun bir ev bulmayı
3. çocukların okulunun bitmesini
4. diğer
24. Evinizde aşağıdaki bölümlerden hangileri vardır ?
1. misafir odası
2. yatak odası (kaç adet)
3. oturma odası (Y.odası ile beraber \ ayrı)
4. çocuk odası
5. mutfak içeride dışarıda müşterek yok
6. WC içeride dışarıda müşterek yok
7. banyo içeride dışarıda müşterek yok
25. Konutunuzda elektrik ve su varmı ?
1. Evet
2. Hayır
26. Yeni taşınmak istediğiniz evin nasıl olmasını istersiniz ?
1. modern bir apartman dairesi
2. daha iyi koşulları olan böyle bir ev
27. Evde yapıldığını bildiğiniz değişiklikler nelerdir ?
1. aynen ekisi gibi
2. odalar
3. mutfak
4. giriş
5. ev tamamen değişti
6. diğer

C. ODUNPAZARI SİT ALANINI KORUMAYA YÖNELİK

28. Eviniz koruma kurulunca tescil edilmiş midir ?
0. bilmiyor
1. evet
2. hayır
29. Evinizi yenilemek istiyor musunuz ?
1. Evet /
2. Hayır

EK-B devam

30. Cevabınız evet ise bu güne kadar neden gerçekleştirmediniz ?
1. parasal olanaklardan
 2. teknik olanaksızlıktan
 3. bürokratik engeller
 4. zaman yokluğu
 5. diğer
31. Evinizi yenilerken aşağıdaki olanaklardan hangisini tercih edersiniz
1. kendi bütçemle onarmayı
 2. takas etmeyi
 3. istimlak edilmesini
 4. ucuz kredi kullanmayı
 5. evime karşı başka bir yerdeki arsa ile takas etmeyi
 6. diğer
32. Oturduğunuz evde ne tür değişiklikler yapmak istersiniz ?
1. olduğu gibi korurum
 2. dışını olduğu gibi korur içini değiştiririm
 3. binanın dış görüntüsünü bozmadan binayı büyütürüm
 4. binayı olduğu gibi
 5. korur bahçesine ikinci bir bina yaparım
 6. tamamen yıkar tekrar yaparım
 7. müteahhite veririm
 8. diğer
33. Oturduğunuz ev sizce daha iyi koşullara ulaştırılabilir mi?
1. Evet
 2. Hayır
34. Evet ise nasıl ?
35. Hayır ise neden ?
36. Odunpazarı'ndaki evler sizce nasıl değerlendirilebilir ?
1. hepsi yıkılıp yerine yenileri yapılarak
 2. çok eskiler yıkılıp kalanlar yenilenerek
 3. gerekli onarımlar yapıp olduğu gibi korunarak
 4. diğer
37. Eskiliklerine rağmen bu evlerde size iyi gelen ve korunmasını istediğiniz bazı özellikler var mı?
1. Evet
 2. Hayır
38. Cevabınız evet ise bu özellikler nelerdir ?
39. Odunpazarı'nda sizin için çekici olan ve korunması gereken değerler nelerdir ?
1. yollar
 2. çıkmaz sokaklar
 3. evler
 4. komşular
 5. çevre
 6. diğer
40. Odunpazarı için olan korumaya yönelik plan yapılırsa plana uygun hareket edermisiniz ?
1. Evet
 2. Hayır
41. Onarıma yönelik kredi verilirse kullanırmısınız ?
1. Evet
 2. Hayır

EK-B devam

42. Gerekli yerlerden maddi yardım sağlansa oturduğunuz konutta ne gibi tamiratlar gerçekleştirirsiniz ?
1. boyarım
 2. sıvarım
 3. binanın iskeletini sağlamlaştırırım
 4. diğer
43. Odunpazarı genelinde kat arttırımını uygun görüyor musunuz?
1. Evet
 2. Hayır
44. Cevabınız evet ise neden? Hayır ise niçin ?
45. Bölge için pansiyonculuk için kredisi verilse öğrencilere yönelik pansiyonculuk yaparmısınız?
1. Evet
 2. Hayır
46. Konutunuza işlev vermeyi düşünürmüsünüz ?(lületaş atölyesi, halıcı ve benzeri)
1. Evet
 2. Hayır
47. Cevabınız evet ise hangi tür işlev kazandırılması sizce uygundur?
48. Çevrenizdeki komşular evlerini restore ederse sizde evinizi restore edermisiniz ?
1. Evet
 2. Hayır
49. Çevrenizde eksik gördüğünüz donatılar nelerdir ?
1. park
 2. çocuk bahçesi
 3. belediye hizmetleri
 4. ilkokul
 5. otopark
 6. diğer
50. Koruma amacıyla kooperatif veya başka bir organizasyon oluşturul katılırmısınız ?
1. evet
 2. hayır
51. Cevabınız hayır ise nedeni ?
1. maddi olanaklarım yeterli değil
 2. korumak devletin görevi
 3. korunması gereksiz
 4. diğer
52. Odunpazarı'ndaki mevcut yolların sizce nasıl olması gereklidir ?
1. geniş olmalıdır
 2. yollar asfaltlanmalıdır
 3. orjinal arnavut kaldırımı olmalıdır
 4. yeni yollar açılmalıdır
 5. otoparklar yapılmalıdır
 6. diğer

EK-C ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI HAKKINDA BASINDA ÇIKAN HABER KUPÜRLERİ



"Koruma İmar Planı" onarım kolaylığı sağladı.

Tarihi konutlara koruma şemsiyesi

Eskişehirin tarihi Osmanlı evleri nihayet koruma şemsiyesi altına alınıyor. 162 sivil mimari yapı ile birlikte 20 anıtsal yapının yer aldığı 80 hektar alan, protokol-sit alanı olarak belirlendi.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun kararı gereğince, Eskişehir Kentsel Alanı içinde korunması ön görülen anıtsal yapılar ve sivil mimari örnekleri Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca yeniden gözden geçirilerek düzenlenirken, grup tepitleri de yapıldı. Sit alanı ve onu çevreleyen Tampon koruma alanları içinde uygulamak üzere hazırlanan "Koruma İmar Planı" onaylanıyor.

Kültür ve Tabiat

Varlıkları Yüksek Kurulunun son kararıyla, 196 adet tescilli sivil mimari yapıdan 34'ü tescilden çıkarılarak indirilirken, Tescilli anıtsal yapı sayısı da 12'den 20'ye çıkarıldı.

Eski yerleşme dokusunun geçmişten gelen özgün karakteriyle hala gözlenebildiği Eskişehirin tek bölgesi Odunpazarı Eski Türk evleri iki ayrı grupta tescil edildi. Birinci grupta yer alan tescilli anıtsal yapıların onarımı yalnızca Belediye, Vilayet ve Anadolu Üni versitesine bırakıldı. Gelecek kuşaklar için içi ve dışı ile olduğu gibi saklanması gereken 20 anıtsal yapıdan ilk olarak Mal Hatun İlkokulu'nun onarımına Eskişehir Valiliğinde başlanıldı. İkinci grup 162 tescilli sivil mimari yapı ise sahipleri tarafından onarılabilecek. Böylelikle yıllardır itirazlara konu olan ve bir türlü çözümlene meyen düğüm de sonunda çözüme kavuşurken tescilli sivil mimari yapılarda onarılacak. Daha önce tek çivi dahi çıkarılmasına izin verilmeyen bu yapılar için Eskişehir Belediyesi ile Eskişehir Müzelere Müdürlüğü'nün onarım izni yeterli olacak. Ancak uygulama aşamasında dencüm yine iki kurum tarafından yapılacaktır. Bu yapılarda özellikle çevresel değerleri açısından yalnız dış görünümleri ve garbarileri değiştirilmeyecek.

Kentin özellikle Kurtuluş savaşında geçirmiş olduğu

yangın ve tahribat sonucu eski yerleşme bölgelerinin büyük ölçüde yok olduğunu belirten planıcılar, elde kalan son ufak tarihsel bölgenin korunması açısından yapılan değişikliğin önemine değinerek, "Eskişehir kentinin yer aldığı Ova Anadolu'da yerleşik yaşamın ikinci evresinden başlayarak, üstün de çeşitli yerleşmelerin kurulduğu bir alandır. Friglerden başlayarak sırasıyla Romalılar ve Bizanslıların yerleştiği bölge kaplıcalar nedeniyle özellikle Bizans dönemine bir eğilence ve dinlenme merkezi olmuştur. XI.yy.da Selçukluların eline geçen kent saldırılar sırasında harap olduğu için farklı bir yerde yeniden kurulmuş ve eski kentten arta kalan yıkıntılar nedeniyle Eskişehir adını almıştır. Osmanlı İmparatorluğu kuruluş yıllarında Eskişehir Sultanönü sancağının merkezi olmuştur." dediler.

Odunpazarı Sit alanında yer alan yöresel mimari örnekler ahşap ve kerpiç dolgu olarak dikkat çekiyor. Sit Alanı içinde karakteristik mimari öğeler olarak çeşmelerde bulunuyor.

İCTİKBAL GAZETESİ

29.6.1983

EK-C devam

BÜYÜKERŞEN PANELE KATILMAYAN BELEDİYELİLERE SİTEM ETTİ

Eskişehir Valiliği ve Türkiye Tarihî Evleri Kurumu Derneği'nin birlikte düzenlendiği Eskişehir Odunpazarı evlerinin konu alındığı Eskişehir Tarihî Türk Evleri'nin Koruma Sorunları Paneli Kültür Sarayı'nda başladı.

Panelin açılışında bir konuşma yapan Anadolu Üniversitesi Rektörü Panele katılmayan Belediye yetkililerini eleştirerek "Bu konuya yakından ilgili olan başta Belediye Başkanı, İmar Komisyonu üyeleri yoktur, bunlara sitem ediyorum" dedi.

Toplumu millet yapan temel taşlardan birinin kültür olduğunu belirten Rektör Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen "Tarihî Türk Evleri de bizim kültürümüzün yıllar öncesinden gelen parçalarıdır. Tarihî Türk Evleri'nin yeterince korunmadığı kanısındayım Eskişehir Odunpazarı Evleri örneğinde olduğu gibi. Bunun nedenleri arasında Yapı - Satıcılık sektörü, bu evlerde oturanların mali durumlarının kötü oluşu Belediyelerin tutumu yerli ilgi göstermemesi, Belediyelerin oy kaygısı nedeniyle buralara çok katlı binaların yapılması"

şeklinde konuştu.

Prof.Dr. Büyükerşen Tarihî Türk Evleri'nin korunması ile ilgili sunduğu önerilerde şunları söyledi. "Bu evlerin korunması için Toplu Konut Fonu'ndan

kaynak ayrılmalıdır. Öte yandan oturan ailelere de Toplu Konut Fonu'ndan birer daire verilmelidir".

Türkiye Tarihî Evleri Koruma Derneği Başkanı Perihan Balcı'da yaptığı konuşmada amaçlarının Tarihî Türk Evleri'ni Tanıtma Haftaları düzenleyerek sivil mimarının yanında, TRT bu evlerin programlarının yapılarak unutturmamak en önemli si de bu evleri korumak ve yaşatmaktır" dedi.

"Türk Evlerinin bir benzeri

Eskişehir Valiliği ile Türkiye Tarihî Evleri Koruma Derneği tarafından ortaklaşa düzenlenen "Tarihî Türk Evlerinin Korunma sorunları ve Eskişehir Odunpazarı evleri" konulu panel Kültür Sarayı kongre salonunda yapıldı.

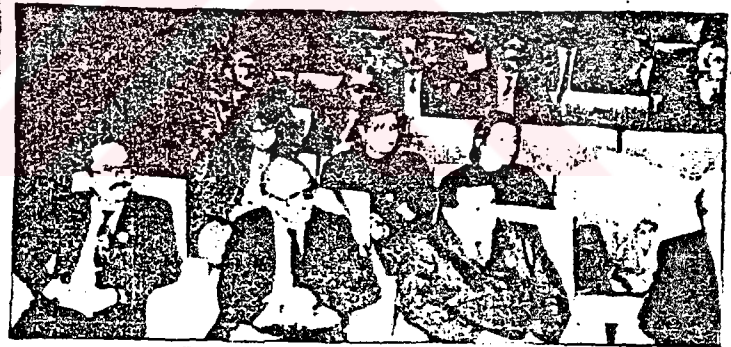
Tarihî Türk Evleri Koruma Derneği başkanı Perihan Balcı, Panelin açılışında yaptığı konuşmada derneğin 15 yıldır faaliyetlerini sürdürdüğünü belirterek, "Türk evlerinin korunması amacıyla da 9 yıldır Tarihî Türk Evleri haftaları yapılıyor. Böylece Türk Evleri gündemde tutuluyor. Kurtulanlar, genç kuşaklara miras bırakılıyor" dedi.

Balcı, dünya da Türk evlerinin eşine rastlanmadığını da sözlerine ekleyerek, "Zannetmiyorum ki Dünya da Türk evleri kadar insan yaşamına uygun, insan yaşamı ile iç içe mekan olsun. Türk evlerinin her köşesi fonksiyonel, kültür

ve zevk birleştirilmiştir" dedi.

Anadolu Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Yılmaz Büyükerşen'de konuşmasında, bir toplumu millet yapan unsurlardan birini kültürün oluşturduğunu söyleyerek, "Tarihî Türk evleri de Millet olarak kültürümüzün çok önemli parçalarındandır. Tarih boyunca yaratılan, bize miras olarak kalan kültür, milletimizin geçmişten günümüze gelen kilometre taşlarıdır" dedi.

Tarihî evlerin içinde bulunduğu olumsuz koşulların kendisini çok üzdüğünü de söyleyen Büyükerşen "Hiç değilse bir kaç tanesini kurtarmak için 7 tanesini kamulaştırdık. Gelecek kuşaklara yüzlerce sinden yedisini miras bırakabilmenin uğraşına girdik. Bu uğraşta çeşitli engellemelerle karşılaştık. Vakıflar Genel Müdürlüğü bile karşımıza çıktı. Suçumuz tarihi evlere sahip çıkmaktır" dedi.



Panel, çok sayıda davetli tarafından ilgiyle izlendi

Türk Evlerini Koruma Derneği Başkanı "Türk evlerinin bir benzeri yok"



Perihan Balcı

"Tarihî Türk Evleri Korunma sorunları ve Eskişehir Odunpazarı Evleri" konulu panel dün Kültür Sarayı kongre salonunda yapıldı. Eskişehir Valiliği ile Türkiye Tarihî Evleri Koruma Derneği tarafından düzenlenen panelin açılış konuşmasını yapan Dernek başkanı Perihan Balcı, "Zannetmiyorum ki, dünyada Türk evleri kadar insan yaşamına uygun, insan yaşamı ile iç içe mekan olsun" dedi.

Haber 7. Sayfada



Yılmaz Büyükerşen

SAKARYA GAZETESİ

23.2.1991

EK-C devam

Odunpazarı'ndaki evlerde oturan ailelerin gözü Kültür Sarayı'ndaki panelde

Sit alanı sorunu b t sin artık



Prof. Dr. Yılmaz B y ker  en.



D rnek Ba t anı Perihan Balcı.

● Eskişehir Vaili i ve Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği tarafın dan düzenlenen Eskişehir Odunpazarı isimli panelin açılışında bir konuşma yapan Anadolu Üniversitesi Rektörü panelde kalımayan belediye yetkililerine silem ederek, Tarihi Evlerin korunması ile ilgili bir öneri sundu. Prof. Dr. B y ker  en bu evlerin korunması için Toplu Konul Fonu'ndan kaynak ayrılmaması ve içinde oturan ailelere de aynı Fon'dan birer daire verilmesini i ledi.

● Panelin açış konuşmasını yapan Vali Bahaeddin Güney "Hızlı ve düzensiz yapılmış ve sanayinin artarak büyümesi sonucu, kültür mirasımız Türk Evleri'nin yerine beton y nların alıyor" dedi.



Panelde   leden sonra devam ediler k Odunpazarı evleri ele alındı.

 STİKEAL GAZETESİ
23.2.1991

Yıllardır çözüm getirilmemesi tarihi bölgeyi yok ediyor

Odunpazarı evleri viraneye dönüyor



Odunpazarı evleri her geçen gün yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor.

▼ Odunpazarı evleri günden güne viraneye dönüyor. Silt alanında olması dolayısıyla hiçbir müdahalenin yapılmadığı Odunpazarı'nda ki evler her geçen gün yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor.

▼ Koruma altında bulunduğu için evlerini yenileyemediklerini, özelliğine uygun restorasyona güklerinin de olmadığını belirten Odunpazarı evlerinin sakinleri, ya bu bölgenin silt alanı kapsamından çıkartılmasını ya da Devletin, bu evleri aslına uygun olarak restore etmesini istiyorlar.

▼ Vatandaşlar aksi takdirde bir gün çöken evlerinin altında kalacak söylüyorlar.

Yıllardır müdahale edilemediği için viraneye dönen Odunpazarı evlerinin akıbeti semtde büyük bir merak konusu oldu.

Silt alanı olduğu için koruma altında bulunan ve hiçbir müdahalede bulunulmayan Odunpazarı'ndaki tarihi evler her geçen gün yıkılıyor.

Koruma alanında olduğu için evlerini yenileyemediklerini, Devletin de bu konuda kendilerine yardımcı olmadığını belirten ev sahipleri, bir gün çöken evlerinin altında kalacaklarını söylediler.

Odunpazarı evleri için tam bir belirsizlik yaşadıklarını, özelliğini bozmadan evleri restore etme imkanlarının olmadığını da sözlerine ekleyen vatandaşlar "Burası ya silt alanı olmaktan çıkartılmasın, yada evlerimizin yıpranan kısımlarını onarmada devlet bize yardımcı olsun. Bu evlerde oturmak zorunda olduğumuz için, bunlardan birisini yapmaması şarttır" şeklinde konuşular.

Öte yandan Odunpazarı ile ilgili Odunpazarı Belediyesi tarafından çalışmalar sürdürüldüğü fakat henüz bir karara bağlanmadığı öğrenildi.

Odunpazarı Belediye Başkanı

Boyer"2 önemli PROJE VAR"

"Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer, Boyer önlerinde 2 önemli projenin olduğunu açıkladı. Boyer özellikle sıcaşular projesinin esnafı mağdur etmeyecek şekilde çözüleceğini belirttikçe "sıcaşular projesinin oradaki esnafı mağdur etmesi kesinlikle önlenenektir" dedi.

"İki önemli proje var"

Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer, odunpazarı belediye başkanlığının önünde iki önemli proje bulunduğunu bunlardan birinin odunpazarında bulunan 154 tarihli eseri içine alan SİT alanının yeniden düzenleneceğini burasının turizmde hizmet edecek hale geleceğini belirtti. Boyer bunun için Konya anıtlar yüksek kuruluna başvuracağını yeni ye yeniden babil isteyeceklerini söyledi.

Ayhan Boyer sıcaş sular projesininde vatandaşların talepleri doğrultusunda iptal edildiğini burası içinde yeni bir proje hazırlığı içinde olduklarını söyleyerek "hizmet için zamana ihtiyacımız var kuruluş aşamasını tamamlamaz çalışmamıza hız vereneceğiz" şeklinde konuştu.

SON HABER GAZETESİ

3.6.1994

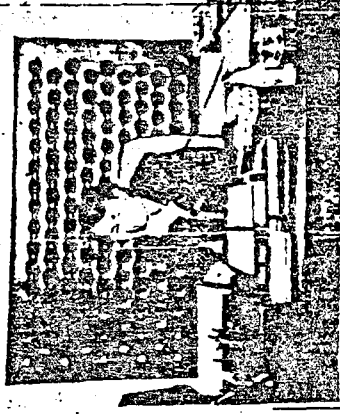
Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer

"İki Önemli Projemiz Var"

Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer, Odunpazarı Belediyesi olarak iki önemli projelerinin olduğunu belirttikçe Odunpazarındaki SİT alanının yeniden düzenlenmesi için yeni proje hazırlayacaklarını ve bu sorunu mutlaka çözeceklerini söyledi. Boyer sıcaşuların projesinin de halkın beklentileri doğrultusunda iptal edildiğini burası içinde yeni proje hazırlıkları içinde olduklarını belirtti.

Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer, yeniden tesbit isteyeceklerini belediye başkanlığının önünde iki önemli proje bulunduğunu bunlardan birinin Odunpazarında bulunan 154 tarihli eseri içine alan SİT alanının yeniden düzenleneceğini burasının turizmde hizmet edecek hale geleceğini belirtti. Boyer bunun için Konya Anıtlar Yüksek Kuruluna başvuracağını

Ayhan Boyer sıcaş sular projesinin de vatandaşların talepleri doğrultusunda iptal edildiğini burası içinde yeni bir proje hazırlığı içinde olduklarını söyleyerek "Hizmet için zamana ihtiyacımız var kuruluş aşamasını tamamlamaz çalışmamıza hız vereneceğiz" şeklinde konuştu.



İKİ EYLÜL GAZETESİ

3.6.1994

EK-C devam

Odunpazarı Belediyesi tarihi evleri yeniden ele alıyor

Silt alanı için çalışma başladı



Odunpazarı Belediye Başkanı
Ayhan Boyer

□ Odunpazarı semtindeki silt alanı için çalışmalarını başlatıldığı öğrenildi. Bu konuda tesbit çalışmaları yapıldığını belirten Odunpazarı Belediye Başkanı Ayhan Boyer, "Silt alanındaki tarihi evleri yeniden ele alacağız" dedi. Başkan Boyer bu konuda, "Bilindiği gibi Odunpazarı semtinin hatta Eskişehir'in en önemli yer hâlen silt alanı için de bulunan tarihi evlerdir.

□ Gerçek tarihi nitelikte olduklarını belirlemek için tek tek tesbit elmeye başladık. Konya Anıtlar Kuruluşunun verdiği karara göre tarihi kapsama giren 154 ev bulunuyor. Bunları tek tek inceleyeceğiz. Anahat projesini yapıyoruz. Gerçek tarihi evler belirlendikten sonra çalışmalarımızı yoğunlaştıracağız" şeklinde konuştu.

SAKARYA GAZETESİ
3.6.1994

Odunpazarı evleri çözüm bekliyor



Odunpazarı evlerinin sorunu her geçen gün artıyor.

□ Tarihi Eserleri Koruma Vakfı tarafından silt alanı içine alınan Odunpazarı evleri her geçen gün harabe görüntüünü artırıyor. Vakıf tarafından tarihi özelliği olmayan evlerin daha koruma altına alındığını belirten semt sakinleri Odunpazarı semtinin, gerçek tarihi özelliği bulunan evlerin saptanmasından sonra geri kalan bölümünün inara acılmasını istiyorlar.

□ Konuyla ilgili Odunpazarı Belediye Başkanı Avhan Boyer'in kendilerine söz verdiklerini hatırlatan semt sakinleri "Sayın Boyer bu yıl içinde Odunpazarı'nda imara açılacağını söylemişti. Verdiği sözü yene gelmesini istiyoruz" dediler.

ÖZGEÇMİŞ

Ali Ulu, 1964 yılında Eskişehir’de doğdu. 1981 yılında Eskişehir Meslek Lisesi, Yapı Ressamlığı Bölümü’nden mezun oldu. 4 yıl süre ile özel şirkette proje ve etüd çalışmalarında Yapı Ressamı olarak görev yaptı. 1984-1985 öğretim yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü’nde yüksek öğrenimine başladı ve 1989-1990 öğretim yılında bu bölümden mezun oldu. 1990 yılında Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nde araştırmacı ve şehir plancı olarak göreve başladı. Ocak 1991 yılında, bu görevden ayrılarak, Anadolu Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1991 yılında, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Ana Bilim Dalı’nda lisans üstü çalışmalarına başladı. Halen Yüksek Lisans tez çalışmalarının yanısıra, üniversitede görevini sürdürmektedir.